

ΚΑΝΑΚΗ Ι. ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΣΦΑΚΙΑΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ

Συμπληρωμένο με σκίτσα



Χανιά 1999

ΚΑΝΑΚΗ. Ι. ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΣΦΑΚΙΑΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ
Συμπληρωμένο με σκίτσα

Χανιά 1999

Αφιερώνεται στα παιδιά μου

Γιώργη - Όλγα

Σταύρο - Μαρία

Στο εξώφυλλο είναι το μιτάτο των Δεληγιαννάκηδων
ανάμεσα Ασφένδου και Ίμπρο το "Γυριστό".

<i>Νέος Μαντιναδολόγος</i>	1969
<i>Σφακιανή Λαογραφία</i>	1992
<i>Τα Νάκλια τση Κρήτης</i>	1993
<i>Περιπλοκάδια</i>	1995
<i>Κοινότητα Ασφένδου</i>	1996
<i>Παραβολικά Ποιήματα</i>	1997
<i>Η Κρήτη στο πρόσφατο παρελθόν</i>	1998

Υπό έκδοση: ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΕΣ ΜΑΝΤΙΝΑΔΕΣ ΤΣΗ ΚΡΗΤΗΣ

«Συντομογραφίες»

βλλ.	= βλέπε λέξη
Αρχ. ελλ.	= Αρχαία ελληνικά
Σκ.	= Σκίτσο
Αν. Κρ.	= Ανατολική Κρήτη
Αλλού	= σε άλλες επαρχίες τση Κρήτης
Τουρκ.	= τουρκική
Λατ.	= Λατινική
Ενετ.	= ενετική
Ακλ. Λ.	= Άκλιτη λέξη
Επίρ.	= επίρρημα
*	= στις λέξεις που υπάρχει αστερίσκος είναι σημάδι ότι ήδη έχουν αποβληθεί από την τοπολαλιά.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για πολλά χρόνια, από νεαρός ακόμα κατέγραφα τις ρίμες, τα μοιρολόγια τις παροιμίες και ακόμα τις λέξεις που μου δίνανε την εντύπωση ότι κινδυνεύουν να αποβληθούν από τη γλώσσα των χωρικών μας που εκεί ήτανε το τελευταίο τους καταφύγιο. Δεν σκεφτόμουνα τότε ότι κάποιο θα τολμήσω να κάνω βιβλία, γιατί είχα την ατυχία να μην διαθέτω ούτε καν γυμνασιακές σπουδές, δεδομένου ότι γεννήθηκα σε δύσκολα χρόνια και σε φτωχή οικογένεια. Όταν όμως αντιλήφτηκα ότι είχα στα χέρια μου σημαντικό λαογραφικό υλικό, όπου εν τω μεταξύ, ανέκτησα και κάποια αυτοηχοίηση έκανα και βιβλία, όπου το παρόν είναι το όγδοό μου. Όλα βέβαια λαογραφικά.

Περί τις 2.000 λέξεις περιλαμβάνονται στο παρόν βιβλίο. Όλες αυτές τις λέξεις τις έφτασα ζωντανές, όμως πάνω από 330 διαπιστώνω ότι είναι σήμερα νεκρές ή κλινικά νεκρές. Νεκρές χαρακτηρίζω όσες δεν τις καταλαβαίνουν όσοι γεννήθηκαν τα τελευταία 40 χρόνια, ούτε που θυμούνται να τις άκουσαν ποτέ. Κλινικά νεκρές χαρακτηρίζω αυτές που πολλοί τις καταλαβαίνουν ίμια θα τις ακούσουνε μα κανείς δεν τις χρησιμοποιεί και κατά φυσική συνέπεια θα ξεχαστούνε και αυτές οριστικά στις επόμενες μία ή δυο δεκαετίες. Οι παραπάνω 330 λέξεις ήτανε και αυτές μέσα στο λεξιλόγιο του Σφακιανού μέχρι τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια σε τακτική χρήση. Από τότε σταδιακά ψήγανε αυτές και συνέχεια απειλούνται άλλες και πιθανόν να θεωρηθεί το παρόν μελλοντικά νεκροταφείο λέξεων.

Όλες οι λέξεις που αναφέρονται στο βιβλίο απτό ήτανε στο λεξιλόγιο του Σφακιανού. Λέξεις που λέγονταν ή και λέγονται ακόμα στην άλλη Κρήτη δεν τις γράφω αν δεν τις λέγανε και στα Σφακιά.

Λίγες λέξεις περιλαμβάνονται εδώ που δεν τις χρησιμοποιούσε και η υπόλοιπη Κρήτη πάρα πολλές όμως προφέρονται διαφορετικά στα Σφακιά και διαφορετικά σε άλλες επαρχίες και πολλές άλλες έχουνε άλλη εξήγηση στα Σφακιά και άλλη εξήγηση στην άλλη Κρήτη. Επειδή πολλές λέξεις θα είναι άγνωστες στον αναγνώστη και, φυσικά άγνωστο το αντικείμενο που ονομάζοννε, έβαλα 32 σκίτσα δικά μου (τα οποία φιλοτέχνησα ο ίδιος) που με αριθμούς παραπέμπεται ο αναγνώστης να δει ζωγραφισμένο το κάθε πράμα και να καταλάβει τί ήτανε και τί σκοπό εξυηρητούσε.

Το θεώρησα υποχρέωσή μου να το ψιτάξω εγώ αυτό το βιβλίο, γιατί ενώ πάρα πολλοί είναι πιο ικανοί από μένα, θεωρώ ότι εγώ είμαι ο πιο ειδικός διότι:

- 1) Είναι τα χρόνια που γεννήθηκα.
- 2) Είναι ο τόπος που έζησα όλη μου τη ζωή και γέρασα σ' αυτόν τον τόπο.
- 3) Είναι που είχα άριστο μνημονικό
- 4) Είναι που διαθέτω ευαισθησία σε θέματα λαογραφίας και γενικότερα πολιτιστικής κληρονομιάς και ακόμα
- 5) Ότι έχω την ικανότητα να σκιτσάρω και φωτογραφίζω αυτό που θέλω με λόγια και με σκίτσα.

Οι ευαισθησίες μου, μου κουβάλησαν κάποιες γνώσεις που δεν θέλω να τις πάρω να φύγω μα θέλω να τις αφήσω να τις βρουνε άλλοι που θα έχουνε ανάλογες ευαισθησίες. Δεν κατέφυγα σε βιβλία άλλων. Επεξεργάστηκα λέξεις που είχα καταγραμμένες και που τις έφτασα ζωντανές.

Κ.Ι.Γ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ορεινός όγκος των Λευκών Ορέων ήτανε ένα θεόχτιστο τείχος που επιροσά-
τενε την επαρχία Σφακιών από τους εκάστοτε εχθρούς. Παράλληλα όμως ήτανε και
μια διαχωριστική γραμμή που δυσκόλευε σε σημαντικό βαθμό τις επαφές των Σφα-
κιανών με τους άλλους Κρήτες και ανάλογα δυσκόλευε τις διάφορες επιδράσεις,
θετικές και αρνητικές να εισχωρούνε στα Σφακιά. Τα Σφακιά αποτελούσανε μια χω-
ριστή γεωγραφική ενότητα. Ο λαός εκεί ζούσε σε διαφορετικό περιβάλλον, με δια-
φορετικό τρόπο ζωής και σε σημαντικό βαθμό ακολούθησε διαφορετική εξελικτι-
κή πορεία. Με την πάροδο των αιώνων. Εκεί στην απομόνωσή τους οι Σφακιανοί,
διαμορφώσανε διαφορετικούς χαρακτήρες, διαφορετικές νοοτροπίες, ακόμα και
διαφορετικά ανθρωπολογικά γνωρίσματα. Ο διακεκριμένος ανθρωπολόγος, Άρης
Πουλιανός πραγματοποίησε το 1965 μια συστηματική ανθρωπολογική έρευνα στην
Κρήτη και στο βιβλίο που έγραψε στη συνέχεια με τον τίτλο " Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ
ΚΡΗΤΩΝ" στη σελίδα 112 γράφει, στηριζόμενος στα ευρήματα που εντόπισε, ότι
αυτά "... δικαιολογούν την κατάταξη των Σφακιανών σε ξεχωριστή ποικιλία της
Κρήτης...". Μεταξύ των άλλων γράφει ότι ενώ το μέσο ανάστημα του Κρητικού εί-
ναι 1,68, το μέσο ανάστημα του Σφακιανού είναι 1,71 πόντους.

Και βέβαια ήτανε αισθητή η διαφορά στην τοπολαλιά και ακόμα περισσότερο
στην προφορά του Σφακιανού από αυτή του άλλου Κρητικού. Από ανθρωπολογικά
και νοοτροπικά γνωρίσματα, οι Σφακιανοί έμειναν Δωριείς.

Στα Σφακιά το (λ) μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες επροφέρετο πολύ παχύ. Για
να προφέρομε το υγρό αυτό σύμφωνο εφάπτεται η μύτη της γλώσσας μας με τον
ουρανίσκο εκεί στη βάση των κοπτήρων. Για να το πούμε όπως το λέγανε στα Σφα-
κιά τότε και εφύσον κάνει συλλαβή με τα φωνήεντα: (α), (ο), (ω), και τον δίφθογγο
(ου), θα πρέπει οι πλευρές της γλώσσας να εφάπτονται με αυτές του ουρανίσκου κο-
ντά στους τραπεζίτες. Το (λ) σε πολλές περιπτώσεις το προφέρομε (ρ) αρμυρό αντί
αλμυρό, αδερφός αντί αδελφός, ήρθα αντί ήλθα κλπ μπορούμε να πούμε ότι μοιά-
ζει περισσότερο ουρανισκόφωνο παρά υγρό, όπως το λέγανε οι Σφακιανοί. Τώρα
σπανίως ακούγεται όπως ακουγότανε παλιότερα. Έχει παρατηρηθεί δε πολλές φο-
ρές Σφακιανοί να λένε το (ρ) στη θέση του (λ). Ακόμα από την παράδοση ξέρομε
ότι ο Μανούσκακας, ο ήρωας αυτός του 18ου αιώνα το γάλα, π.χ. το έλεγε γάρα.

Το τελικό (ς) πολλοί από τα δυτικά Σφακιά δεν το προφέρανε παλιότερα. Θα
μπορούσε ν' ακούσεις: ο καλό άνθρωπο, αντί ο καλός άνθρωπος. Επίσης σε χωριά
των ανατολικών Σφακιών δεν προφέρανε μερικές φορές την τελευταία συλλαβή της
λέξης. Ένα ανέκδοτο μας λέει ότι έναν καπετάνιο τον έριξε κάτω το μουλάρι του.
Αυτός το θεώρησε προσβολή και το σκότωσε λέγοντάς του "Ξαναρί (χνεϊς) διαόλου
πρά (μα) εις τον Όνουχα από κά(τω) προεστό γη καπετά (νιο)". Φυσικά το ανέκδοτο
δεν μας λέει μια ιστορία, όμως μας δίνει μια γεύση πως απεφεύγετο η λήγουσα.

Τον υποθετικό σύνδεσμο (εάν), στα Σφακιά τον προφέρανε, αλλά και ακόμα τον
προφέρομε (ανε) Ανε θέλεις, Ανε βρέξει κλπ. Όταν όμως η επόμενη λέξη αρχίζει
από (τ), από (η), από (κ) προσθέτομε το τελικό (ν) όπου μετατρέπεται ανάλογα. (Ανε
γ-κατέεις, ανε τζ' είδες, ανε μ-πάεις, ανε ν-τύχει κλπ.

Ότι αφορά το τελικό (ν) αυτό έχει πολλή περιπέτεια. Αλλού το θέλει η γραμμα-

τική, μα δεν το θέλουνε οι Σφακιανοί, αλλού το θέλουνε οι Σφακιανοί μα δεν το θέλει η γραμματική. Στη γενική πληθυντικός, β' προσώπου δε βάζομε το τελικό (ν). Το Σφακιώ, το Θαλασσώ, το γαϊδάρω. Όταν όμως η επόμενη λέξη έχει αρχικό γράμμα φωνήεν το ν είναι προαιρετικό στο ουσιαστικό μα στο άρθρο δεν το βάζομε. Μπορείς να πεις το Σφακιώ η Χώρα, μπορείς και να πεις το Σφακιών η Χώρα. Όταν η λέξη που ακολουθεί έχει αρχικό γράμμα (κ), ή (τ), ή (π) ή το δίψηφο (τσ), τότε και το (ν) μπαίνει και το μετατοπίζομε σε αρχικό της επόμενης λέξης οπότε, $v+ι = νι$, $v+κ = γκ$, $v+π = πι$, $v+ισ = τζ$. Αυτό γίνεται και με τον αντιθετικό σύνδεσμο δεν. Δε γ-κατέχω, δεμ-πάω, δε τζοι θέλω κλπ. Μα είπαμε πως το βάζομε το τελικό (ν) και όπου δεν το θέλει η γραμματική. Π.χ. το παιδί ν-του, τα βίσανά τζη, τα έχνη ν-του. Σε κάθε περίπτωση αν θα βάλομε ή όχι το (ν) εξαρτάται από το αρχικό της επόμενης λέξης. Εγώ πάντως βάζω μια παύλα σε περιπτώσεις που το τελικό (ν) ακούγεται σαν αρχικό της επόμενης λέξης ενώ είναι τελικό της προηγούμενης, για να καταλαβαίνει και όποιος δεν έχει εμπειρία από κρητική διάλεκτο, ότι περιστασιακά λέμε: "δε γκατέχω" π.χ. μα στο κατέχω δεν ανήκει πάντα το (ν) σαν αρχικό. Είναι κολλησιάρικο.

Στα μικρά μου χρόνια μιλούσανε τη γλώσσα στην οποία είναι γραμμένα τα τραγούδια του Δασκαλογιάννη και του Αληδάκι. Στο τρίτο πρόσωπο του πληθυντικού, π.χ. λέγανε έχουσι, εφάγασι, κλπ. «Εκάψασι ν-τα σπιθιά μας κι εφάγασι ν-τα ζά μας και προσφυγάκια σισοι κορφούς (στην Κέρκυρα) ειπήγαν τα παιδιά μας» θρηνητική μαντινάδα που λέγανε στα Σφακιά το 1867 στην καταστρεμμένη εισαρχία τους.

Το είναι το λέγανε οι μεγάλοι ένε, τότε που είμουν εγώ παιδί. Επίσης δεν προφέρανε τη λήγουσα Γ' προσώπου πληθυντικού: εφάγα, αντί εφάγανε, μαζώνου, αντί μαζώνουνε κλπ.

Τα ασερνικά που τελειώνουνε σε άρης, στην ονομαστική του πληθυντικού γίνονται άροι. "... άρχοντες περνού πεζοί και καβαλάροι..." μας λέει ένα ριζίτικο τραγούδι, μα και στη γενική γίνεται άρους... "... Για δε σφαχτά, για δε κριγιούς, για δε καλούς μπροστάρους..." μας λέει άλλο ριζίτικο.

Αυξητικά και σήμερα ακόμα βάζομε στα Σφακιά ένα γράμμα στην αρχή ή στο τέλος της λέξης ή και μια συλλαβή. Αντόδγια, αμάθχια, αμασκάλη, αχειλία, εφάγαμενε, επήγασινε, ετούτογέ, έτσιγέ, κλπ.

Συχνά βάζομε ένα γιώτα πριν από το α. Κιανείς, κιαιμιά, φωνιάζω, Αθηνιά. Το βάζομε και για να διαχωρίσομε τον πληθυντικό από τον ενικό του ρήματος είναι. Έπαγέ είναι μιαν ελιά μα εκεί κάτω είνιε πολλές ελιές.

Τα ουσιαστικά θηλυκού γένους που τελειώνουνε σε ια, όπως τα προφέρομε στα Σφακιά και σήμερα το τελειώνουμε σε ε: γρέ, αντί γριά, χαρουπέ, αντί χαρουπιά, μουρνέ αντί μουρνιά, απιδέ αντί απιδιά κλπ.

Στις λέξεις που τελειώνουνε σε ια ή σε ιε στη σφακιανή προφορά είναι έντονη η παρουσία του γ. Αντόδγια, παιδιγιά, βούγια, αντρηγιά, μεργιές, ανυδρηγίες κλπ.

Επίσης θα πρέπει να πούμε ότι αυτό που παρατηρείται σε πολλούς κρητικούς να προφέρουνε το κ σαν τσ, το γ σαν ζ και το γκ σαν τζ, όταν κάνουνε συλλαβή με τα φωνήεντα ε, ι, η, υ, και με τους δίψηθους αι, οι, ει, δεν παρατηρείται στα Σφακιά.

Το διαζευκτικό ή, στα Σφακιά προφέρεται γή: Σήμερο γή αύριο, αντί σήμερα ή

αύριο, κοπέλι γή κοπελιά, αντί κοπέλι ή κοπελιά.

Ανάμεσα στο άρθρο ή (ονομαστική, ενικός) θηλυκού και ανάμεσα στο άρθρο οι (ονομαστική πληθυντικού) και στο επόμενο ουσιαστικό ή επίθετο, αν αυτό αρχίζει από φωνήεν, ο Σφακιανός βάζει ένα γι. Η γι-Ελένη, η γι-αίγα, οι γι-ανθρώποι, οι γι-εργάτες. Βέβαια αυτή η περίπτωση δεν αφορά τα ουδέτερα, γιατί δεν έχουνε άρθρα η ή οι.

Στα Σφακιά πολύ χρησιμοποιείται το στερητικό (α) π.χ. άκακος, άβλαβος, αβίρετος = δεν βαριέται, άχολος = δεν έχει πίκρες κλπ. Πολλές φορές στα Σφακιά, ακόμα και σήμερα μπαίνει αυξητικά σε επιρρήματα και αντωνυμίες το εγκλιτικό μόριο γε της αρχαίας ελληνικής: ετούτογέ, εκείνογέ, έτοιγέ κλπ, όπου ακούγονται σαν διτονιζόμενες λέξεις. Ακόμα συχνά βάζομε το δα, ετούτοδά, έπαδά, εκεδά ή ακόμα επανιγέ, εκείνονιγέ, εκεινογέ, επίσης διτονιζόμενες λέξεις.

Πολλές λέξεις έχουνε σε μας άλλη σημασία και άλλη σε άλλες επαρχίες της Κρήτης. Στα Σφακιά π.χ. ομπλή σημαίνει ενοχοποιητικά στοιχεία για κλεμμένα πρόβατα, αλλού σημαίνει μεγάλο κακό. Πολλές λέξεις που αρχίζουν από (π) το κάνομε (μπ) π.χ. Μπαντελής, Μποντικός, μπέμπω κλπ και άλλες που αρχίζουν από (ν) προφέρομε (ντ) ντουφέκι, νταράτσα κ.α. Πίκλια στα Σφακιά είναι προσηυητή ισοθυμία, αλλού σημαίνει ανήθικη πράξη. Αλληλοϊσμένος στα Σφακιά σημαίνει άλλαξε γνώμη, σε άλλες επαρχίες σημαίνει ότι έγινε έξω φρενών ο άνθρωπος. λύχος στα Σφακιά σημαίνει δυνατός και παρατεταμένος θόρυβος, σε άλλες επαρχίες σημαίνει σύνθηρο, ρεμέδιο στα Σφακιά σημαίνει εξουηρέτηση, σε άλλες επαρχίες σημαίνει φάρμακο, αποταχιάς στα Σφακιά σημαίνει προλίγου, σε άλλες επαρχίες σημαίνει αύριο και θα μπορούσα να αναφέρω ακόμα πάρα πολλές τέτοιες λέξεις.

Πάρα πολλές από τις λέξεις που αναφέρονται στο παρόν βιβλίο και που θεωρούνται ιδιωματικές της Κρήτης είναι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και έχουνε υποστεί μια μεγαλύτερη ή μικρότερη παραφθορά και τις κατατάσσομε με τις ιδιωματικές της Κρήτης. Όπως επίσης και πολλές ξενόγλωσσες λέξεις, κυρίως ιταλικές και τουρκικές δίνουνε την εντύπωση ότι είναι ιδιωματικές. Ακόμα είναι λέξεις που τις χρησιμοποιούμε μόνο για μια περίπτωση ενώ προσφέρονται και για πολλές άλλες. Π.χ. η λέξη μελίζω της αρχαίας ελληνικής σημαίνει κομματιάζω. Επιβίωσε μέχρι σε μας μόνο εις ότι αφορά το κρέας. Όταν κόβομε κρέας λέμε ότι το μελίζομε, δε χρησιμοποιείται η λέξη αυτή σε άλλη περίπτωση. Ακόμα η λέξη π.χ. εμιρί. Τη φορολογία των σιτηρών επί τουρκοκρατίας την λέγαμε μουκατά και ότι παίρνανε του παραγωγού το λέγαμε εμιρί. Άμα φύγανε οι Τούρκοι εσυνεχίστηκε το σύστημα για λίγο ακόμα. Η λέξη έφτασε μέχρι τα μικρά μου χρόνια γιατί περιλαμβάνετο σε μια παροιμία: "Πάει πολύ στο εμιρί" (το πολυκάνεις, θέλανε να πούνε). Πάρα πολλές λέξεις επιβίωσαν μέσα σε παροιμίες, σε δημοτικά τραγούδια και σε μαντινάδες. Και το εμιρί σήμερα ανήκει στις νεκρές λέξεις.

Η προσωπική αντωνυμία γ' προσώπου, συχνά παίρνει αύξηση στη λήγουσα: Αυτόνος, αντί αυτός, αυτηνού, αντί αυτού. Αυτήνη, αντί αυτή, Αυτηνής αντί αυτής και αυτόνο, αντί αυτό.

Στην προστακτική, συχνά το αντικείμενο τοποθετείται πριν από το ρήμα π.χ. "Νερό μου βάλε", "του γερόντου το δώσε", "σταφύλια να μου κρατείς, όντε θά 'ρθεις".

**"Μαχαίρι δός μου να σφαχτώ, να πέσω να ποθάνω
να δεις για το χατήρι σου ίντα μπορώ να κάνω"**

Το άρθρο έχει συχνά θέση αντωνυμίας. **"Τα θωρείς τα δεν ελπίζεις εύκολα παραλοίζεις"**, **"Ευτάξαμε ν-τα ζυγώναμε"** (Επιτύχαμε τον αντικειμενικό μας σκοπό), **"Τά δεν η νύφη στο μ-παστό και το παιδί στη γ-κούνια"**. (Στα όπα - όπα έχουνε το μωρό όταν είναι πολύ μικρό και τη νύφη όταν πρωτομπαίνει στο σπίτι του γαμπρού, μα στη συνέχεια δεν υπάρχουνε μόνο δικαιώματα, μα και υποχρεώσεις).

Η συνιζήμενη συλλαβή (τι), (τοι), (τει), εφόσον ακολουθείται από άλλο φωνήεν γίνεται το (τ) (θ) ή και (θχ) Π.χ. μάθχια, σπίθχια, φωθχιά, κομάθχια, τέθχια, γηθ-χαιά κλπ. Επίσης στη συλλαβή που έχομε (στι), στα Σρακιά γίνεται (σχι). Π.χ. χρισχιανός, παρσιχιά, αρρώσχια, ευχαριστιούμαι, Μπορεί να είναι αισθητή και η παρουσία του (θ) ευχαρισθιούμαι.

**"Ευχαριστούμαι όντε θωρώ τ' αγαπίης μου τα μάθχια
και δε γυρεύω του Θεού κάτεργα γη παλάθχια."**

Όταν μιλούμε για το β' και το γ' πρόσωπο, στον άοριστο της παθητικής φωνής δε λέμε εσηκώθηκες ή εσηκώθηκε, μα λέμε, εσηκώθεις, εσηκώθει, αρνήθεις, αρνήθει.

**"Αρνήθεις με κι ογλήγορα θα δεις το θανάτο μου
κι όμως με μασκαρεύεσαι πως θέλεις το καλό μου"**.

Μερικά ρήματα προφέρονται διαφορετικά στα Σρακιά από ότι σε άλλα μέρη της Κρήτης. Π.χ. είμεστα ή και είρεστανε, αντί είμαστε.

Ο τόπος μας είναι στενός και δε **βολεύομέστα**
μα είν η καρδιά μας ανοιχτή να σασε βιάει μέσα.

Ευκώθηκε η μαντινάδα αυτή από την φιλοξενούσα στη φιλοξενούμενη παρέα σε περίπτωση που ήτο στενάδα στο χώρο.

Στον παρατατικό το ρήμα του πληθυντικού συχνά τονίζεται δύο φορές. Ξεκουράζομέστανε, αφουρκάζομέστανε κ.α.

Στον μέλλοντα σιγμιαίο, αντί θα πάω, στα Σρακιά μπορεί να πει κανείς "να πάω θέλει" ή "να πάω θέλω στα Σρακιά".

**"Να πάω θέλω να γενώ στου Πρέβελι πατέρας
κι όντε μου διώχνει θα πετώ τον καρναβά μου πέρα"**

Και στον μέλλοντα τελεομένο "να πάω ν-ήθελα" = θα πιήγαινα

**"Να πάω ν-ήθελα να ειδώ που βρίχουνται τα ζά μου
μα σύ 'σαι αιτία κι αφορμή και χάνω τη δουλειά μου"**.

Στην προστακτική συχνά το ρήμα κάνει λήγουσα (ξε) αντί (σε). Π.χ. βούθηξε, αντί βοήθησε, κράτηξε, αντί κράτησε, ακλούθηξε αντί ακολούθησε κλπ. μα και στον μέλλοντα λέμε στο α' πρόσωπο θα μπροφτάξω, θα ακλουθίξω κλπ.

Η αντωνυμία του πληθυντικού σας και μας παίρνει μια αύξηση και γίνεται σα-σε και μαςε "Γροικάτε μου να σασε πώ πόσες αγάπες αγαπώ" Από ευτράπελο.

Τέλος θα πρέπει να πούμε ότι με το παρόν βιβλίο ζωγραφίζεται το σρακιανό λεξιλόγιο, όπως ήτανε στα μέσα του 20ου αιώνα, ενώ από τότε επήλθανε σημαντικές μεταβολές.

Α

- αβαντέρνω** = βοηθώ, συμπαρίσταμαι. "Αβάνταρέ μας μια ουλιά το λαδάκι μα νάχα μασε λείπει, κακή την είχαμενε". Αλλού αβατζέρνω. Ιταλ.
- αβάσταχος, ο** = ασήκωτος, ειδικά το λέμε για ψυχικό πόνο. "Άχis αβάσταχος καημός, ντελή μου, ποιός τονε νταγιαντζίζει, ισελεπή μου" (από μοιρολόι μηροστά σε νεκρό) Σκ. 20
- άβια, η** = αίγα ή προβατίνα που δε γεννά
- αβιζιέρνω** = παραγγέλλω επίμονα. "Αβιζιτισμένο σ' είχα γω και δεν έπρεπε να το κάμεις αυτό το λάθος". Αλλού αβιζέρνω. Ιταλ.
- αβρωνέ, η** = αναρριχητικό φυτό. Το τρυφερό βλαστάκι του είναι βρώσιμο. Αλλού αβρωνιά
- αγάλι - γαλι** = σιγά - σιγά "Αγάλι - γαλι γίνεται η γι -αγγουρίδα μέλι" (ιαρομρία)
- αγαπώ** = μου αρέσει. "Εγώ αγαπώ τα δράβιλα, τα κρέατα δεν αγαπώ"
- *αγιαστέρα, η** = το μέρος της κοιλιάς του αρνιού και του ριφιού που πρωτομπαίνει το γάλα. Όπως ήτανε το κοιλιδάκι, μαζί με το περιεχόμενο, το κρεμούσανε σε μέρος που να το πίνει καπνός και άμα ξεραινότανε καλά, εδιαλιούσανε από λίγο - λίγο και το βάζανε και πύζανε το γάλα και κάνανε το τυρί. στην κατοχή που δεν βρίσκανε ποιά ν' αγοράσουνε. Αρχ. ελλ. γαστέρα = κοιλιά
- αγγέλαμος, ο** = αγριοταϊή. Με το στέλεχος του αγγελάμου φτιάχναμε σφυρίχτρες όταν ήμουν παιδί και σφυρίζαμε
- *αγγελοσκιάζεται** = παρονοιάζει συμπίσματα παράξενα, λέει ασυνάρτητα λόγια
- άγγιχτος, ο** = άθικτος, αμειταχείριστος
- άγγουρο, το** = αγίνωτο φρούτο, ανώριμο
- αγγριγιάδα, η** = 1) έκταση που δεν προσφέρεται για καλλιέργεια 2) Άγκρουστος
- άγγριγιες αίγες** = είναι απλησάστες, δεν σηκώνονται
- αγγρίζω** = όταν θα κάμομε το παιδί να κλαίει λέμε ότι το αγγρίσαμε. "Όντε γ -κι α σου σιμώνει εσένα το κοπέλι δε μπορείς να μη ν -τάγγρίσεις"
- αγιάερτο, το** = αγύριστο "Στ' αγιάερτο να πάει" κατάρα
- *αγιαζώ** = καλημερίζω. "Επέρασεν ο γείτονας και δε μ' άγιασενε, μα εγώ δε γ- κατέω να τού 'χω απτία δοσμένη"
- αγίδα, η** = βοήθεια. "Αϊδάρετέ με οι φίλοι μου κι εσείς οι γι - εδικοί μου..." (από ριζίτικο που λέγεται ότι το τραγούδησε ο Βενιζέλος όταν ήτανε στο Θέρισο) Ενετ.
- αγκάβανος, ο** = φυτό με αγκάθια, τα φύλλα του μοιάζουνε με της αγκινάρας, είναι βρώσιμο.
- αγκαλέ, η** = 1) δερμάτι στάχνα 2) Χόρτα ή ξύλα καμψόσα άμα κρατά κανείς μπορούμε να πούμε πως είναι μιαν αγκαλέ. Αλλού αγκαλιά.
- αγκαλονιά, η** = θάμνος μαλακός. Είναι ευλύγιστος και ανθεκτικός και δένανε μ' αυτόν τα στάχνα.

- * **αγκανάδο, το** = παραγεμισμένο σακί
- * **αγκανάδος, ο** = άνθρωπος πολύ θυμωμένος, έτοιμος για όλα.
αγκανάρω = στενοχωρώ, δημιουργώ προβλήματα. "Αγκανάrouνέ με τα παι-
 διά μου και έχουνέ με να με τροζάνουνε"
- * **άγκανο, το** = είναι τα γένια του σταριού και του κριθαριού. Το σάρι καμιά
 φορά τα είχε μαύρα και το λέγαμε μαυροθέρα ή και μαυρογένη.
 Αρχ. ελλ. άκανον
- αγκάραθος, ο** = θάμνος, αντικτηνοτροφικός που στα φύλλα του είναι μια σκό-
 νη που άμα μπει στα μάτια, είναι πολύ ενοχλητική. Είναι αντι-
 κτηνοτροφικός γιατί κατέχει πολλή έκταση ενώ δεν τον τρώνε τα
 ζώα.
- αγκίνιαχτος, ο** = αμεταχειρίσιτος, ολοκαίνουριος
αγκινίδα, η = τσοκνίδα. Έχει ιαματικές ιδιότητες. Τα φύλλα της και το στέ-
 λεχος της έχουνε μικρά αγκάθια που όμως τσούζουνε άμα αγκυ-
 λώσουνε
- άγκρουστος, ο** = αγριάδα ιαματικό φυτό. είναι καταπραϊντικό για τα ψαριακά.
 Αρχ. ελλ. αγκρυσίς.
- * **αγκυνάρι, το** = μεταλλικό σκουράκι που μπαίνει στο πάνω μέρος του αρδα-
 χτιού όπλου στο κατσουνάκι του αγκαλιάζεται και κρατά το νήμα
 που κλώθεται, φάδι ή στημόνι. Σκ. 9/6y
- * **αγούδουρας, ο** = άγριο φυτό
αγρίμι, το = ο αίγαγρος που ζει στις Σιρακιανές Μαδιάρες. Συγγενεύει με τις
 κατοίκες και μάλιστα ζευγαρώνει ο αγριμότραος με κατοίκα, δε
 ζευγαρώνει όμως ήμερος τράος με σανάδα (θηλυκό αγρίμι).
- αδερφοδιώχτης, ο** = επιστεύανε ότι μπορεί ένα παιδί να έχει μια μυστηριώδη ακτι-
 νοβολία και να πεθαίνουε. όσα αδελφάκια του γεννιούταν με-
 τά από αυτό. Αυτό λέγανε αδερφοδιώχτη.
- αδερφομοίρι, το** = το μερίδιο που παίρνει κάθε παιδί από την πατρική περιουσία
αδερφοσύνη, η = όλα τα αδέρφια. "Η καλή αδερφοσύνη έχει ομόνοια στο σπίτι"
- * **αδερφοχτοί, οι** = δύο άνθρωποι που θέλανε να εισημοποιήσουνε και να δέ-
 σουνε γερά τη φιλία τους εγίνονταν αδερφοχτοί. Άνοιγαν μια ελά-
 χιστη πληγή στο χέρι του καθένας τους, ικανή να παρουσιάσει αί-
 μα και φέρνανε σε επαφή το αιματωμένο σημείο και αδερφο-
 ποιούταν μ' αυτό τον τρόπο.
- αδιέρνω** = βοηθώ, συμπαρίσταμαι. Από το αιδέρνω με αναγραμματισμό
άδουλος, ο = τερπέλης "Άδουλος δουλειά δεν έει και τον κάτω λεί και δένει"
αδρομιάζω = δρομιάζω τα ζώα, τους δίνω δρόμο. Το α είναι αυξητικό, όχι
 στερητικό.
- αδυνατός, ο** = δυνατός. Όταν τονίζεσαι στην προπαραλήγουσα σημαίνει αδυ-
 νατος, άμα τονίζεσαι όμως στην λήγουσα έχει ακριβώς αντίθετη
 σημασία. "Αδυνατός βοριάς φουσά και σηκώνει τα χαλίκια", μπο-
 ρεί ν' ακούσει κανείς.
- * **αελιά, η** = αγελάδα. Αλλού αελέ
αείτητος, ο = πολύ ανθεκτικός, αντέχει στον χρόνο
αζίλακας, ο = δέντρο που συγγενεύει με τον πρίνο και με τον δρύ.

- * **άζουδος, ο** = άτυχος, δεν έχει ζώδιο. "Πολλά του τύχανε του άζουδου μαζωμένα".
- αζούρος, ο** = αζούγυρος, Θάμνος με αποκρουστική μυρουδιά. Λένε ότι με τον αζούρο κάνανε μάγια σε ανθρώπους που θέλανε να τους βάλουνε διχόνοια και άμα βλέπομε μίσος ανάμεσα σε δυο ανθρώπους λέμε "Αζούροδεμένους τσ' έχουνε αυτούς τσοι δυο".
- * **αθάλη, η** = κάρβουνα με στάχτη "Το σπύτι απου κήκε από φωθχιά μεγάλη ήρθεν ο κόσμος ύστερα να σβίσει την αθάλη" Αρχ. ελλ. αιθάλη = καπνιά.
- αθάρμιστά σου** = αυτό λέμε και φτόνομε για να μη βασκαθεί κάτι που το θαυμάζομε.
- αθασπορούκανα, τα** = ο άθαστος είναι ένα πολυετές φυτό που τα "ρουκάνια" του (τα στελέχη του), όταν είναι τρωφερά τρώγονται νωπά και ψημένα και είναι νόστιμα. Έχει αγκάθια.
- αθιβολή, η** = συζήτηση σχετική με ένα πρόσωπο ή μια κατάσταση. "Μόλις ηρίχου φτιάξεις είχαμενε την καλή σου αθιβολή" (αρχ. ελλ. αντιβολή).
- * **αθόπανο, το** = όταν η γυναίκα έπλυνε τα ασπρόρουχα τα έβαζε στο μπουγαδοκόφινο και πάνω άπλωνε ένα άσπρο πανί, το αθόπανο. Πάνω σ' αυτό άπλωνε στάχτη και μετά έριχνε βραστό νερό που διαπενούσε από όλα τα ρούχα για να τα "λευκάνει", όπως λέγανε.
- άθος, ο** = στάχτη. Αρχ. ελλ. αιθός = καμένος
- αθός, ο** = λουλούδι
- ακαλίκωτος, ο** = ξυπόλυτος
- ακάμωτη, η** = άρνιαχτη. "Η καμωμένη δουλειά αναεγά την ακάμωτη"
- ακάτεχος, ο** = ανήξερος, ανιδεος. "Ποιές σου έναν ακάτεχο για οδηγό μην πάρεις. Πάρε καλλιιά ένα στραβό, μα νά 'ναι κατεχάρης".
- άκλερος, ο** = αυτός που δεν έχει κληρονόμους
- ακόκλαιστρος, ο** = το φυτό που κάνανε τις ρόκες και που το λέγανε και ρόκα
- ακονιζιά, η** = άγριο μονοετές φυτό. Γίνεται το καλοκαίρι σε ξεροτόπους
- άκοπο, το** = το λάδι που παραδίνομε στην ένωση ή και τους εμπόρους για να πληρωθεί αργότερα.
- ακούει μου** = 1) αντέχω. Ακούει μου να σηκώσω εκατό κιλά γομάρι. 2) ακούει μου = τολμώ. "Δεν σ' ακούει να περάσεις από όπου ανέμιζες πως είναι εκείά ο ντουσουμάνης σου"
- ακρημιός, ο** = ακραίος
- άκρο...** = είναι το πρώτο συνθετικό λέξεων που φανερώνουνε ακραία κατάσταση ή ακόμα λίγο πράμα. Ακροθαλασσιά, ακροποταμιά, ακροκουράστηκα, ακρονυστάζω, ακροπαραπονούμαι σου κλπ.
- * **αλάι, το** = δόση. "Επαίζανε ν-του ένα αλάι ξύλο"
- αλαργεώ** = απομακρύνομαι
- αλάργο** = μακριά. Ιταλ.
- αλαργωπά** = λίγο μακριά
- αλάτσι, το** = αλάτι
- * **αλεκατησιά, η** = καλοξασμένο μαλλί προβάτου με χειρόχτενα προοριζόμενο να το κλώσουνε στημόνι. Σκ. 9/2α

- αλεκατριδες, οι** = παιχνίδι που παίζουνε τα παιδιά με βόλους
- * άλεσμα, το** = είναι το σάρι ή το κριθάρι που πηγαίνει στο μύλο. Ένα φορτίο = ένα άλεσμα. Σκ. 18
- αλεσμάτισμα, το** = το καθάρισμα που κάνανε στο άλεσμα πριν το φύγουνε για το μύλο.
- αλλέτι** = επιρ. αλάργο "Αλλέτι νά 'ει ο πειρασμός από όπου είμεστανε".
- αλετρέ, η** = το αυλάκι που ανοίγει το αλέτρι. "Το στραβό βούι θαρεί τ' αλλού βουγιού την αλετρέ" (δε βλέπομε τα δικιά μας ελατιώματα μα βλέπομε των άλλων).
- * αλιάδα, η** = ότι έγινε πολύ ψιλό
- * αλισάχι, το** = πολύ αλμυρό. "Εβανές του αλάτοι. ώστ' απού τό 'καρες αλισάχι"
- αλετριγουδειό, το** = έτσι λέγανε εδώ τα ελαιουργεία τότε που γινότανε χειροκίνητα και το άλεσμα και η πίεση. Αλλού αλιτριβιδειό.
- αλετριγουδιάρης, ο** = εργάτης του ελαιουργείου. Αλλού, σωστότερα, τον λένε αλιτριβιδιάρη.
- * αλιταγάδα, η** = σε πυκνό δάσος ένα μέρος που δεν έχει δέντρα, που είναι άδεντρο.
- αλλαξοσειρία** = δε μοιάζω με τους προγόνους μου.
- αλληλόσια** = εδώ άλλαξα γνώμη, αλλού εταράχτηκα πολύ
- αλληλομαχιά, η** = αλληλοφάγωμα. "Μπέμπε Θε μου αλληλομαχιά τω ντουσουμάνηδώ μας να μασε λείπουνε εμάς".
- αλλής λοής** = διαφορετικά
- αλλήλως τωνε** = μεταξύ τους
- άλλο λίγο** = παρολίγο
- αλουσιά, η** = για τη πουογάδα εβράζανε νερό που εβιάζανε μέσα στάχη για να αφρίζε το σαπούνι να καθαρίζει καλύτερα. Αυτό ήτανε η αλουσιά. Την αλουσιά που κάνανε για να λούσουνε τα μαλλιιά τους, την κάνανε με στάχη από κλήματα αμπελιού, αν ήτανε εύκολο. Ένετ.
- * αλυσιδιαστά, επιρ.** = στον ίδιο καναπέ ή την πεζούλα μπορούσανε να κοιμηθούνε δυο. Τα κεφάλια ήτανε σε αντίθετη κατεύθυνση.
- * αλωνέ, η** = όταν είχανε πολλά στάχυα και δεν τα χωρούσε μια φορά το αλώνι, τα κάνανε περισσότερες από μια αλωνές.
- αμαλαγάδα, η** = όταν μπαίνανε πρώτη φορά στο χειμαδιό τα πρόβατα βρίσκανε στα χόρτα αμαλαγάδα. Αμαλαγάδα είναι όπου δεν έχει γίνει χρήση.
- αμάλαγος, ο** = καθαρός, αμεταχειρίστος
- αμασκαλάτος, ο** = ο τράγος που ενώ είναι ο υπόλοιπος μαύρος, έχει άσπρη μασχάλη.
- άμε** = πήγαινε. Άμε στο καλό = πήγαινε στο καλό.
- αμέντες, άκλ.λ** = προσοχή. "Έχε τσ' αμέντες σου να μη μούνε τα ζά στο σπαρμένο", "Δε σε 'βαλα αμέντες πως ήσουνε άτουδά". Ιταλ.
- αμολέρνω** = 1) απελευθερώνω "Επιασα 'να μ-πουλάκι μα ελυπηθήκά το κι αμόλαρά το κι έφυγενε" 2) εξεκίνησα "Αμόλαρα να φύγω. Επαέ δεν έχω γω δουλειά". Λατ.

αμολόχα, η	= ιαματικό φυτό. Αρχ. ελλ. μολόχη
αμπάσος, ο	= πολύ αργός. "Μπορεί νά 'ναι καλός μάστορας μά 'ναι λα, ντίμμις αμπάσος" Ενετ.
αμπελονέ, η	= η κλωστή που βάζομε κάθε φορά στη βελόνα είναι μια αμπελονέ
αμπέρδουκλο, το	= δυσκολία. "Ειυχέ μου αμπέρδουκλο και δεν ερπόρεσα νά 'ρθω στο γάμο του κοπελιού σου"
αμπέτι, το	= στήθος. Ιταλ.
αμπλός, ο	= αδερφός. Τουρκ.
αμπολιάζω,	= αμυγλιάω μια γ-κοπελιά από το χωριό, λογαριάζω πως θα γενεί γυναίκα μου. Αμπολιάζω ένα συγκεκριμένο αρνί από ένα κουράδι. Θα το πάρω ταχιά. Σε άλλες επαρχίες αμπολιάζω, σημαίνει εμβολιάζω.
απούρανος, ο	= ακανθώδες κτηνοτροφικό φυτό. Οι αίγες σκάβουνε με τα πόδια τους και βρίσκουνε και τρώνε τις ρίζες του.
αμπώω	= σπρώχνω. Αρχ. ελλ. απωθώ
αμπωχτέ, η	= σπρωξιά "Κιανούρια αγάπη και παλιά με βάλασι στη μέση, παίξε κιανούρια τη παλιάς μιαν αμπωχτέ να πέσει". Αλλού αμπωσιέ.
αναβαστώ	= υποβηθώ. "Δε μπορεί να πάρει ζάλο α δε ν-τον αναβαστούσι"
αναβόλεμα, το	= ανήφορος
αναγαλιάζω	= ευχαριστιούμαι (Σφρακιανή προφορά: ευχαρισχιούμαι).
αναγελώ	= περιπαίζω. "του κόσμου τ' αναγέλιασμα τον κόσμο αναγέλα" (παροιμία)
αναγέρνω	= ανακατεύω. "Ανάγυρε μωρή το τοικάλι να μην τσουκνώσει το ρυζόγαλο".
αναγορεύω	= υπενθυμίζω επιδειχτικά κάποιο καλό που έκαμα.
αναγυρισμένος, ο	= τότε που οργιάζε η ζωοκλοπή λέγαμε πως ήτανε αναγυρισμένος αυτός που δεν κλέβανε τα πρόβατά του, επειδή τον σεβόντουσαν, επειδή τον φοβόντουσαν ή επειδή είχε ισχυρούς φίλους "Σα θες να βγείς στον Ομαλό νά σ' αναγυρισμένος, κάμε Λακιώτη σύντεκνο και Σφρακιανό κουμπάρο κι Αγιορηγιώτη αδερφοχτό" (ριζίτικο). Εσυνιστούσε λοιπόν για να βγάλεις τα πρόβατα τότε στον Ομαλό θα έπρεπε να έχεις ισχυρούς φίλους.
αναγυρισμένη, η	= μια κοπέλα που ήτανε "κουβεδιασμένη" ή είχε άλλο ελάττωμα, αιποφεύγανε να τη ζητήσουνε οι γαμπροί. Ήτανε αναγυρισμένη.
αναγυριστικά	= μλά με υπονοούμενα όχι σπαθάτα. "Ψεύτικα μ' αγκαλιάζουσου και δίμουρα με φίλιες κι αναγυριστικά 'σανε τα λόγια που μιλίες"
αναδερός, ο	= έχει υγρασία
ανάδοση, η	= υγρασία
* ανάδραμα, το	= όταν έρθει σε επαφή το δέρμα μας με το δηλητήριο που αναδίδει ένα ερπετό που το λένε λιακόνι, βγάζομε κάτι φουσκάλες και αυτό είναι το ανάδραμα.

- αναζένω** = άμα ζεστάνομε το γάλα για να βγάλομε το τυρί, στα υγρά που μένουνε και που τα λέμε νουρό βάζομε ακόμα λίγο γάλα και κάνομε τη μυζήθρα, αναζένομε. Βλ. λ. ανάχυμα. Αρχ. ελλ. αναζέω = βράζω.
- αναζητώ** = 1) ο βοσκός που γνωρίζει καλά τα πρόβατα λέμε πως είναι ροδαράς. Αυτός άμα λείπουνε πρόβατα από το κοπάδι, ξέρει ποια πρόβατα λείπουνε συγκεκριμένα. Οι ροδαράδες δεν τα μετρούνε τα πρόβατα, τα αναζητούνε άμα λείπουνε. 2) άμα φύγει κανείς από τόπο που είχε φίλους και δικούς τους νοσταλγεί, τότε λέμε πως τους αναζητά ή άμα φύγει δικός από το σπίτι συμβαίνει πάλι το ίδιο, τον αναζητούμε εμείς. Για τα πρόβατα το καταλαβαίνει ότι λείπουνε. Τον δικό του αναζητούμε ψυχικά.
- αναθιβάλλω**
ή αναθιβάνω
*** ανάκαρα, τα** = διηγούμαι παλιές ιστορίες
 = αποχή. "Δεν έχω ανάκαρα να ζώ..." λέει η Σάρα, όταν επιστευε ότι θα χάσει τον Ισαάκ. (από τη "Θυοία του Αβραάμ").
- ανακατερά ή ανακατώματα, τα** = κουτσομπολιά κακοπροαίρετα "Σουχλιά κι ανακατώματα μας έχουν καμωμένα" (από μαντινάδα).
- ανακερώνομαι**
ανάλεμά σε = αισθάνομαι ότι θα κάνω εμετό.
 = σε αγαπητό πρόσωπο σαν δήθεν βλαστημιά, παραποιημένο το "ανάθεμά σε".
- αναλικώνω** = ενηλικιώνομαι "Απής αναλικώσανε τα κοπέλια ν-του εδρομολόισενε το σπίτι ν-του".
- αναλιχάδα, η** = την κάναμε με πηλάσβεστο στον τοίχο για να τρέχει το νερό από ορισμένο μέρος. Σκ. 28/6
- αναλωμένα, τα** = μπερδεμένα
αναλλώνομαι = κάποιες φορές δεν ξέρω ποιό είναι το σωστό.
αναλυγαδιάζω = αραδιάζω διάφορα στοιχεία σχετικά με την συζητούμενη υπόθεση.
- * αναλυώ** = εργασία υφάντριας. "Έμαθα κερά πως φαίνεις σαρανταπεντάρι χτένι κ' ήρθα για να σ' αναλύσω και να σ' ανακαταλύσω" (μαντινάδα ευτράπελη).
- αναμαζώνω**
αναμαζωξιάρης = περισυλλέγω
 = αυτός που ήρθε από ξένο μέρος και εγκαταστάθηκε στον τόπο μας κοντά σε κάποιους ντόπιους. Αναμαζωξιάρη λένε και το σιόγαμπρο.
- αναμαλλάδος, ο** = ο καιρός όταν φαίνεται ότι μπορεί και να βρέξει μπορεί και να βιδιάσει και κάνει "μια κι άλλη".
- αναμάσκαλα**
αναμεσάδα, η = κρατούμε κάτι στη μασχάλη μας.
 = ανάμεσα σε δυο ανθρώπους ή και δυο αντικείμενα. "Ίντα γυρεύω γω στην αναμεσάδα δυνώ αδερφώ;"
- αναμούρδουλος, ο** = ατζαμής, αταχτοποιήτος στις δουλειές του ή στο σώμα του. Αλλού αναμούταλος

- αναμουταλίζω = δίνω μια γερή σπρωξιά, εχθρικά
 αναμπαλώνω = μπαλώνω παλιά ρούχα " Ν' αναμπαλώσεις το παλιό να σου φανεί καινούριο" (παροιμία)
- αναμπουκώνομαι = 1) αποδιπλώνω τα μανίκια μου 2) μεταφορικά ετοιμάζομαι ν' αρχίσω κάποια δουλειά. "Αναμπουκώνεται το κοπέλι ν' αρχινήξει οπίτι"
- * αναμπουμπούλα, η = ανεμοζάλη, ακαταστασία στον τόπο.
 * αναμύγι, το = σύγχυση, θόρυβος, συναγερμός
 ανατρανίζω = ανασηκώνομαι
 ανατρανιστά = αγέρωχα
 αναξερνά = στο κακοπλυμένο ρούχο αναξερνά πάλι η λαδιά, ξαναπαρουσιάζεται.
- αναπαημένος = είναι το αλι που μπορεί να πεί κανείς όταν θα δει κλέφτες στο σπίτι του ή στο κοπάδι του και άμα κρατά αυτός τουφέκι. "Αναπαημένος γιατί σου 'δωκα φωθχιά". Μην κάμεις δηλαδή καμιά κίνηση, μα σημαίνει και ξένοιαστος, ήσυχος.
- αναπαστής, ο = αυτός που βρίσκεται στα ξεκινήματα της δουλειάς του και δυσκολεύεται γιατί "ούλα τα πρώτα δύσκολα"
- αναπιζω = η ζυμώτρα το βράδυ με το προζύμι (ένα κομμάτι ζύμη από προηγούμενο ζυμωτό περίπου όσο ένας γρόνθος) έβαζε και 5-6 οκάδες αλεύρι και το ζύμωνε και το σκέπαζε με ρούχα για να διατηρηθεί ζεστό ν' αναπτύξει ζύμωση και την άλλη μέρα εουμπλήρωνε το αλεύρι και ολοκλήρωνε το ζυμωτό της.
- ανάπλαγα, τα = όλα τα πλάγια "Έχασεν το γάιδαρό ν-του κι έπιασε τ' ανάπλαγα να τονε γυρεύει".
- * αναρραφτερό, το = η νοικοκερά είχε μια σακουλίτσα πάνινη που είχε μέσα πανιά μικρά για τυχόν μπαλώματα, κλωστές, βελόνες ψαλίδι κλπ. για να μπαλώνει τα παλιά ρούχα. Αυτό ήτανε το αναρραφτερό.
- αναρχουδιομένος, ο = αχτένιστος
 ανασακιάζω = ανασηκώνω και καταχτυπώ στη γη το σακί για να μπιθιαχτεί.
 ανασέρνω = ανεβαίνω προς τα πάνω
 ανάσκελα = ξαπλωμένος με την πλάτη στο έδαφος
 αναστεναμένος, ο = ανίκανος, άχρηστος
 αναστένω
 τον παππού μου = του μοιάζω πολύ, του παππού
 αναστορούμαι = θυμίζομαι παλιές ιστορίες
 * ανασφαή, η = τότε που δεν είχανε την άνεση να φτιάξουνε τα κουφώματα στον ξυλουργό, έπαιρνε καθένας δυο - τρεις τάβλες και τις μπρόκωνε ο ίδιος και έκανε πόρτα, χωρίς εργαλεία, χωρίς πατούρα. Το κενό ανάμεσα στις δυο τάβλες το λέγαμε ανασφαή και όταν ο ήλιος ήτανε χαμηλά έμπαινε μέσα και έκανε ηλιακές γραμμές από τις ανασφαές.
- ανατριχιάζω = έχω πολλές επιφυλάξεις, διστάζω.
 ανατζούμπαλος, ο = αταχτοποιήτος

- ανατοσαρώνω** = αντιστέκομαι ενεργά.
ανατσουκνώνω = ξανά φέρνω συζήτηση παλιά και ανεπιθύμητη
ανατσουλώνω = βελτιώνομαι. Το λέμε κυρίως για άρρωστο που αναρρώνει, μα και για κάποιον που πέρασε οικονομική κρίση και βρίσκεται σε στάδιο βελτίωσης.
- αναφιλέ** = άδικα "ερπεμπά το γω το κοιέλι στο σκολειό μα αναφιλέ". Δεν έμαθε γράμματα.
- * αναχαλιάζω** = το λέμε για το παιδί που το υποχρεώνομε να φάει.
αναχαράσσει = μηρυκάζει. 1) Το λέμε για τα μηρυκαστικά ζώα 2) Το λέμε μεταφορικά για άνθρωπο που δε νιώθει πολλά πράγματα.
- αναχάσκισα** = το λέμε όταν εσκέφτηκα να πώ κάτι μα τελικά το κράτησα.
αναχεριδιάζομαι = ετοιμάζομαι
αναχουμίζω = τα κάνω άνω κάτω, δημιουργώ προβλήματα
ανάχυμα, το = πύζομε το γάλα αρχικά και βγάζομε το τυρί, που τότε το λέμε μαλάκα. Τα υγρά που μένουνε στο καζάνι τα λέμε νουρό και από αυτά βγαίνει λίγη μυζήθρα. Βάζομε όμως ακόμα μερικό γάλα (κατά προτίμηση γιδόγαλο) για να βγει πιο πολύ μυζήθρα και αυτό το γάλα λέμε ανάχυμα.
- * ανεβαστό, το** = όταν εξυμώνανε οι γυναίκες, έκαναν το ζυμωτό με πολύ χλιαρό νερό και τα ψωμιά τα σκεπάζανε για να διατηρήσουνε ζεστά, δα να αναπυχθεί ζύμωση. Έπρεπε να φουσκώσει σε ορισμένο βαθμό και μετά να το φουρνίσουνε. Όταν είχε κανονικό φούσκωμα λέγανε ότι είναι ανεβαστό, διαφορετικά ήτανε λειψό.
- ανέμη, η** = εργαλείο επεξεργασίας του νήματος για την υφάντρια. Σκ. 9/7.
ανεμιζώ = υπομιζώμαι "Ανεμιζώ πως δε θα πλερωθούμε τον κόπο μας"
*** ανεμικό, το** = οι υμηρεσιές στο μιτάτο επληρώνονταν σε εικονικά πρόβατα που επροστίθονταν στα πραγματικά και συμμετείχανε στη μορρασιά του τυριού με ίσα δικαιώματα. Τα εικονικά αυτά πρόβατα λέγανε ανεμικό.
- ανεμιστάκος, τους** = η ικανότητα να υπομιζάζεται κανείς και να αποδεικνύεται ότι δεν έπεσε έξω. "Ανεμιστάκος έεις εσύ και τα κατείεις ούλα σα να τα θωρείς;"
- ανεμογυρίζω** = περιφέρομαι χωρίς σκοπό και χωρίς στόχο
ανεμοκόπελο = αυτό δεν εμπνέει εμπιστοσύνη
ανέμου και καλέ μου = δεν πήγανε εκεί που τα προορίζαμε. "Κακά μας εγύρτισε κι επήγασινε οι κόποι μας ανέμου και καλέ μου".
- ανεμόχωλος, ο** = ο στριφωτός άνεμος που φυσά ειδικά όταν χιονίζει.
άνεση, η = αντοχή "δεν έχω άνεση να σταθώ στα πόδια μου".
ανημένω = περιμένω. "Κόκκινο πορτακάλι μου στο ράφι στερεμένο ποτές μου δεν παντρεύομαι μα σένα θ' ανημένω".
- ανηφοράς, ο** = καπνοδόχος. Αρχ. ελλ. ανωφέρεια. Σκ. 27/6
*** άνομις σου** = επιπόλαια βλαστημιά σε πρόσωπο που δε μισούμε. (Από το ανομία).
- αντάμι** = μαζί. "Αντάμι θα πάμενε στη χώρα".

αντάρα, η	= καταχνιά
άντεστε	= ελάτε
* αντετά	= ταιριασιά
* αντέτι, το	= συνήθεια. Τουρκοαραβική.
* αντί, το	= στον αργαλειό έχομε το πيسانτί που είναι τυλιγμένο το στημόνι όπου, όπως προχωρεί το φασίδι, τυλίγεται πανί στο μπροσαντί και ξετυλίγεται στημόνι από το πيسانτί. Σκ. 7/3 και 7/8.
αντιγιάερμα, το	= επιστροφή
αντιγιαερμένη, η	= γυναίκα που εχώρισε και γύρισε στο σπίτι του πατέρα της.
αντίδικος, ο	= δύσκολος, δύστροπος. "Ντίμπις αντίδικος είναι, δεν έει καλή μεριά".
αντικόβω	= κάνω διακοπή
αντικούμπι, το	= στήριγμα
αντιλαπιίδα, η	= αναλαμπή
αντίνιτρα	= επέρασα στην απέναντι μεριά
αντίρριση, η	= επιφύλαξη
* αντίριτα	= ανεπιφύλαχτα
* αντισκαρώνω	= αντιστέκομαι με πείσμα
αντιστοιβάζω	= τραντάζομαι
αντιχαρά, η	= η πρώτη φορά που πηγαίνανε οι δικοί της νέφης στο καινούριο της σπίτι. Καμιά φορά και την ημέρα του γάμου πήγαινε μια παρέα από τους γαμηλιώτες για αντιχαρά. Τον λέγανε και αντίγαμο.
αντόδια, τα	= δόντια
αντρειά, η	= αντρείσοσύνη
αντρίστικα, τα	= 1) ότι ανήκει στους άντρες 2) είναι και όρκος αντρίστικος "Αντρίστικα, δε σου λέω ψόματα".
* αντροκαλιούμαι	= προκλητικά υποτιμώ κάποιον δίνοντάς του να καταλάβει ότι είμαι έτοιμος και για καβγά.
αντρούνοχωρίστρα, η	= αυτή που γίνεται αιτία και χωρίζουνε αντρόγυνα.
ανυδρισμένος, ο	= 1) διψασμένος τόπος 2) μεταφορικά, άνθρωπος που υστερείται κάτι που πολύ το επιθυμεί.
ανώι, το	= το πάνω πάτωμα
ανωνίδα, η	= μικρός θάμνος με αγκάθια
ανώφιλο, το	= ανώφλι. Σκ. 27/18
* αξάι, το	= ήτανε ένα ογκομετρικό δοχείο που χωρούσε μια οκά στάρι. Με αυτό ο μιλωνάς εμετρούσε το δικαίωμά του και από αυτό λέγανε αξάγια τα δικαιώματα του μιλωνά. Τη λέξη εδανειστήκανε και στα ελαιουργεία και λέγανε και αυτοί αξάγια τα λάδια που παίρνανε για δικαίωμά τους.
αξιώνω	= προκαλώ βάσανα. "Αξιώσανε ν-του βάσανα απού δεν τ' αξιώσανε οι γι-Ογδαίοι του Χριστού".
απάκι, το	= καπνιστό κρέας.
απαλλαγή, η	= είναι η προβατίνα ή η κατσίκα που έχει το μικρό της. Σκ. 16/4

- απαλοδρομή, η** = 1) στα Σφακιά λένε απαλοδρομή τα πρωτοβρόχια που μαλακώνουνε τα ξερά αγκάθια και μπορούνε να τα τρώνε τα ζώα 2) σε άλλες επαρχίες απαλοδρομή λένε τη λασπουριά.
- απαντέχω** = περιμένω, ελπίζω
- απαντήχνω** = συναντώ. "Απάντηξέ μου μια ξαθή, μιας χήρας θυγατέρα..." (από ριζίτικο)
- απαντοχή, η** = ελπίδα
- απαντώ** = 1) εμποδίζω, συγκρατώ. "Απαντώ τα ζά να μη μπούνε στα οπαρτά" 2) αντιμετωπίζω "Ίσια - ίσια απου απαντώ τα εξοδά μου".
- απανωβάνω ή και καταβάνω κάποιον** = τον διαβάλω
- απανωπρούκια, τα** = όταν η κοπελιά ήτανε πολύ μεγάλη ή είχε κάμιοιο άλλο ελάττωμα της δίνανε περισσότερο δικαίωμα από ότι της αναλογούσε από την πατρική περιουσία και αυτό ήτανε το πανωπρούκι ή απανωπρούκι.
- * απαταχλή** = δεν ακούγεται τίποτα σχετικό. "Απαταχλή δε γροικάται".
- απατός σου ή και ατός σου** = προσφώνηση από μικρότερο σε μεγαλύτερο. Χρησιμοποιείται και για τα τρία πρόσωπα, μου, σου, του.
- απηλογούμαι** = απολογούμαι
- απής** = άμα. Αρχ. ελλ. αφ' ης
- απίδι, το** = αχλάδι. Αρχ. ελλ. άπιον
- απλοχωράδα, η** = ευρυχωρία
- αποβολή, η** = 1) Όταν έχανε κανείς πρόβατα και πίστευε ότι του τα κλέψανε, έψαχνε να βρεί αποβολές, τις πατιές των προβάτων που ήτανε αποδειχτικό στοιχείο για την κατεύθυνση που πήρανε 2) ο σκύλος όταν κυνηγά ψάχνει να βρεί αποβολή του λαγού. Ψάχνει για τις πατιές του, μα και για τη μυρωδιά που αποβάλλει ο λαγός από κεί που μερνά. Αρχ. ελλ. αποβολή = απόρριψη.
- από γεννητώντας του** = από της γεννήσεώς του. Αλλού, από γεννησιμιού του.
- απο βραδός** = το προηγούμενο βράδυ
- απογυρίδα, η** = καμιά φορά, για κάποιον λόγο, δεν ηηγαίνει κανείς τον κοντινότερο δρόμο όπου για να τον αποφύγει κάνει ένα γύρο και αυτό λέμε απογυρίδα.
- αποδέλοιποι, οι** = υπόλοιποι. "Εφύγασινε οι πολλοί απου το χωριό μας και οι γι-αποδέλοιποι τσουνοκάθουνται".
- αποδέχομαι** = υποδέχομαι. "Η μεγαλύτερή μου χαρά είναι όντεν αποδέχομαι τσοι φίλους μου".
- αποδιαλέουρο, το** = απομεινάρι, αφού διαλεχτήκανε τα καλύτερα.
- αποδιαντρέπομαι κάποιον** = του φέρομαι χωρίς τον στοιχειώδη σεβασμό.
- αποδιαφωτίσματα, τα** = αρχίζει λίγο να βλέπει η μέρα
- αποδόματα, τα** = καταλήξεις. "Μη με ποθάνε ο Θεός ώρα πρωτύτερα σου θέλώ να ειδώ το τέλος σου και τ' αποδόματά σου".
- * αποδοξαρώνω** = τεντώνομαι

- * αποζάουρο , το = ανίκανο, ασήμαντο. Αρχ. ελλ. αποζάω = ζω από κάποιον. ζω σε πολλή φτώχεια, δηλ. δεν είναι ικανό να ζήσει από μόνο του.
- απόι, το = αγιάζι
- απόκαμε = ετελείωσε. "Σαν αποκάμουν οι γι-ελιές θα βγει και το ροδίκιο θα παίρνω το καλάθι μου να 'ρχομαι να σε βριστώ".
- αποκάνει = τελειώνει. "Αιης τό 'ριξε στην ξέρα. είπε πως απόκαμ' ογιαλός", παροιμία.
- απόκειας = από κεί κ' ύστερα.
- * αποκούμπι, το = στήριγμα. "Αποκούμπι θα 'χεις ταχιά τα κοπέλια σου"
- αποκρατώ = 1) βοηθώ κάποιον να βαδίζει που αυτός δυσκολεύεται, 2) αποκρατώ κάποιον, τον έχω σε υπόληψη και δεν αφήνω να κουράζεται. "Αποκρατισμένη την έχουσε τη νύφη ντινε οι γειτόνοι μας, καθόλου δε μ-πατεί σε όξω βάσανο". 3) αποκρατώ ακόμα καρπόσα οζά = διατηρώ ακόμα καρπόσα οζά. Σημαίνει ότι κάποτε είχα πολλά και σταδιακά έγιναν λίγα μα είναι ακόμα μερικά.
- αποκρεμούμαι = τενώνω καρμιά για να φτάσω κάτι. "Αποκρεμάστηκε στη μηλιά κι έφταξα καρπόσα μήλα"
- αποκριγιώνω = γιορτάζω τις απόκριες. "Οφέτος θ' αποκριγιώσω στη θυγατέρας μου το σπίτι"
- αποκοτώ = τολμώ. "Αποκότησα κι ερηιήκα στα γρερνά κι έκοφα λιβανόχορτο μα είδα τσοι τσ' αγγέλους μου χαχαλές". (εκινδύνεμα).
- αποκολώνω = προχωρώ στην άλλη μεριά του λόφου και δε φαίνομαι πια
- απολειμάρους, τους = υπάλοιπους. Βλαστημονέντα σε επιπόλαια βλαστημιά "Διάλε τσ' απολειμάρους μου οφέτος κι αν αφήσω, μα γιή θα βρω να παντηρωτό γιή θα κακολαλήσω" (ευτράπελη μαντινάδα).
- απολιγιός = λίγα πράματα. "Απολιγιός τσ' έχομενε οφέτος τσ' ελιές".
- απολυταρώ = πετώ κάτι με εμπάθεια
- απομεσικά, τα = εντόσθια ζώων
- απομονάρια, τα = αυτά που εμείνανε. Συνηθισμένη ευχή σε γυναίκα που έχασε παιδί: "Ο Θεός να μη σου βλάψει τ' απομονάρια σου"
- απομονευτικός, ο = υπομονητικός. "Απού 'χει την απομονή τα πεθυμά θωρεί τα" (παροιμία).
- απομονή, η = υπομονή. "Ντα δε μου πόμεινε άλλο μ -πράμα όξω απομονή"
- απονούμαι = έχω μίσος. "Μα με όσα μου 'χει καμωμένα μπορώ να μην τ' απονούμαι;"
- απ' όντεν = απ' όταν. "Απ' όντε μ -πρίχου ξημερώσει τραφαπαλεύω με τα βάσανα και δεν έκατσα κιαουλιός μούδε να πάρω τον αέρα μου"
- αποπαίρνω = επιπλήττω. "Έμου δε χορταίνω ψωμί, έμου κάνω δύσκολη δουλειά, έμου μ' αποπαίρνουνε κι από πάνω".
- * αποπανωθιός = επί πλέον, κι αποπάνω. "Αυτοί απού του φάγασινε τα ζα ν-του κιαποπανωθιός μιαν αργαδινή, οι γι -ιδγοι του φάγασινε και τη οκρόφα ν-του".
- αποριξιμός, ο = δεν του αναγνωρίζουνε καμιά αξία.
- απορίχνομαι = δεν προσέχω τον εαυτό μου
- απορπίζομαι = απελπίζομαι

- απορροφή, η** = ένα σπυρί που παρουσιάζετο στη μασχάλη (λέω επαρουσιάζετο, διότι, ενώ τότε συχνά είχαμε και μαλαθράκους και απορροφές, τώρα δεν υπάρχουνε τέτοια, ίσως η καθαριότητα, ίσως οι νέες δίαιτες δεν το ευνοούν).
- αποσβολωμένο, το** = καταστρεμμένο
- αποσιάζω** = ταχτοποιώ. "Η καλή νοικοκερά ομηρός αποσιάζει το ουίτι τής καιτές πάει στη γειτονιά".
- αποσκυλακώ** = συμπεριφέρομαι πολύ άγρια
- αποσπότες ;** = από τότε;
- αποστάθηκα** = από την κούραση δεν αντέχω άλλο. "Αποσταθηκε μωρέ το δαιμόνω ν-το χτήμα μεσόσπυρα σπρές αιού 'μουνε στο μύλο και μην τα ρωτάς τα πάθη και τα βάλη απού τράβηξα, ο μαυροκακομοίρης".
- * αποστιφακώνω** = έχω μεγάλη στενοχώρια. "Είδες μωρέ ίντα τού τυχενε πάλι του κακομοίρη και κάθεται σ' ένα γύρο κι αποστιφακώνει και μούδε τρώει, μούδε πίνει, μούδε μιλεί, μούδε λαλεί".
- απόσωσα** = έφτασα. "Επολιοκουράστηκα κι εφοβήθηκα πως δεν αποσώνω"
- αποτάσσω** = έχω. "Ποτές μου δεν αποτάσσω λεφτά"
- * αποσφονιάζω** = στίβω. "Αποσφόνιαξε τα ρούχα να γοργοστεγνώξουνε"
- * αποταχιάς** = προλίγου. "Ποιός ήτανε μωρέ απού πέρασενε κάτω αποταχιάς"; Άλλού το αποταχιάς το εννοούνε για αύριο.
- αποτραβίζομαι** = τεντώνομαι ντεμπέλικα
- απού** = 1) πρόθεση "Απού το πρωί δε σ' είδα", 2) αντωνυμία "Αιού 'χει αμπέλια ας βάνει εργάτες", 3) σύνδεσμος "εκείνος απού σού 'λεγα, ηρθενε".
- αποφάνιση, η** = η προσπάθεια για να παρουσιαστούμε και να συμπεριφερθούμε αξιοπρεπώς.
- αποφάουδο, το** = το φαί που μας έμεινε στο πιάτο
- αποφόρι, το** = φρορεμένο ρούχο. "Φτωχάκια ήσανε τα κακορίζικα, με τ' αποφάγια και τ' αποφόρια του νιούς και τ' αλλού αναθραφίκασι".
- απόχωστα** = κρυφά - κρυφά. "Είδα τον εγώ πως εσάλευεν απόχωστα κι αφοράθηκά το πως έει κακό στο νού ν-του".
- άπραχτος, ο** = δεν επέτυχε η αποστολή του. "Επήγεν ο παπάς για να τοσι βάλει να τα σιάζουμε μα άπραχτος εγειάηρενε".
- απύρι, το** = θειάφι
- * αράβουλος, ο** = πολύ αργός. "Καλός τεχνίτης μα ντίμπις αράβουλος"
- αραγός, ο** = δοχείο για υγρά από δέρμα αρνιού ή ρυιού, Σκ. 16/1.
- αράδα, η** = γραμμή "Κοπελιές αράδα - αράδα, κάθε μια 'ναι μια φρεγάδα".
- αράι, το** = ένα μικρό αραγάκι που έβαζε ο βοσκός σουβλιά λουρί κλπ για να μπαλώνει τα σιβάνια του. Μπορούσε να είναι η κολέβδα βλ. κολέβδα.
- αραί και πού** = αραιά, σπανίως "Αραί και πού για να βρεθεί, αραι και πού να λάχει, κόρη με τα ξαθά μαλλιά και μαύρα μάθγια νά 'χει". Αν Κρ. αρά και πού.

- * **αραλίκι, το** = λούφα. "Αυτήνού η καλύτερη δουλειά απού τ' αρέσει είναι τ' αραλίκι".
- αραμάδα, η** = το κενό ανάμεσα σε δυο τάβλες
- * **άρβαλος, ο** = θόρυβος. "Το μεγαλύτερο άρβαλο τονε κάνει τ' άδειο βαρέλι" (παροιμία).
- αργά** = το βράδυ. "Έλα αργά να μας αποσιπέρσεις"
- αργασιήρι, το** = αργαλειός. Σκ. 7
- αργόχερο, το** = εργαλείο. "Από κακό αργόχερο δουλειά δε μένει ακάρωτη" (παροιμία).
- αρδάχι, το** = 1) το ξυλάκι που τυλίγει η γυναίκα που κλώθει το φάδι ή το στιγμή της Σκ. 9/5β, 2) στη φράμπρικα αυτό που έχει τις στροφές και πιέζει τις ελιές μεταξύ πανωσανίδας και κατωσανίδας. Σκ. 10/3.
- * **άρδαχτας, ο** = ένα σιδερένιο εργαλείο που σ' αυτόν περνά η γυναίκα τα μαρούρια και με περιστροφική κίνηση τυλίγει σ' αυτά το νήμα. Σκ. 9/7δ.
- * **αρδαχτύλινας, ο** = είδος αγκαθιού που λέγεται και γαϊδουρότοπα
- αρισμαρης, ο** = δενδρολίβανο
- αρκιός, ο** = ασβός
- αρίφνητα, τα** = αναριθμητα
- αρμεγάρι, το** = το δοχείο που αρμέγουνε το γάλα. Σκ. 13/14
- αρμέγω** = αλμέγω. Αρχ. ελλ. αμέγω
- αρμί, το** = λόφος σε μεγαλύτερο βουνό.
- * **αρμόνα, η** = δυνατός αέρας που βγαίνει από τη θάλασσα φορτωμένος σταγονίδια θαλασσινού νερού και τα ρίχνει στην ξηρά και καίει τα φυτά. Άλλού την λένε αρμπόνα.
- αρναούτης, ο** = απαχτοποίητος, ακάθαρτος, άξεστος.
- αρνεύω** = παύω να κλαίω. Ετυμολογικά πιστεύω ότι είναι παράγωγο της λέξης αρνί. Αρνεύω = ημερεύω, άλλοι πιστεύουνε ότι παράγεται από το ειρηνεύω.
- αρνές, οι** = τα μαλλιά του αρνιού. Είναι διαφορετικά από του μεγάλου προβάτου. Τους κάνουνε διαφορετική επεξεργασία και διαφορετική χρήση Σκ. 9/4.
- αροδαμός, ο** = νέοι βλαστοί στην κόμη του δέντρου. Αρχ. ελλ. αρόδαμος
- αρόλιθος, ο** = φυσικό βαθούλωμα βράχου που κρατίζει νερό της βροχής από το οποίο πίνουνε τα άγρια ζώα, μα και ο άνθρωπος πολλές φορές. Αρχ. ελλ. αρεός λίθος. Σύνθετη λέξη.
- αρπώ** = 1) κλέβω, 2) άρπαξα έπιασα φωτιά, 3) στα σπαρμένα όταν ήτανε ανομβρία και ειδικά τα ψυχανθή, ξεραίνονταν όπου ήτανε φτενάδα, είχε λίγο χώμα, και λέγαμε "Άρπαξενε ούλη η φτενάδα".
- άρτικας, ο** = είναι φυτό που στα Σφακιά βγαίνει στις ξερές πέτρες στα γκρεμνά. Σε άλλες επαρχίες γίνεται σε καλά χωράφια και κοντά του γίνονται οι ωραίοι μανίτες "αρτικήςτες". Με το ελαφρό μα σχετικά ανθεκτικό ξύλο του φτιάχνανε σκαμνάκια, σαν κασάκια.
- αρχάρης, ο** = αυτός που τώρα αρχίζει μια δουλειά. "Αρχάρης ήρθενε κι έβγαλενε ένα γ- κόσμο δουλειά" (συνήθως ο αρχάριος μπαίνει με ενθουσιασμό).

- αρωγαλού, η** = αράχνη. "Όντε θα δείς εσύ την αρωγαλού και κρατεί τα παιδιά τζη στη ράχη τζη θα κάμει καλοσύνες, α ν-τα κρατεί στη γκοιλιά τζη θα κάμει τσίκνα". Πραγματικά άλλες φορές κρατά τα παιδιά της στην πλάτη της και άλλες φορές κρέμονται στην κοιλιά της.
- αρρωσταρέ, η** = άρρωση
ασβολώνω = προκαλώ ζημιά. "Μη μάναγκάσεις κι έρθω για θα ο' ασβολώσω".
- ασήκης, ο** = λεβέντης, μερακλής. Παράγεται από το τουρκικό ασή που σημαίνει ανυπότακτος. Οι Τούρκοι λέγανε χάσικους τους νομοταγείς και ασήδες τους ανυπότακτους. Σημαντική λεβεντιά ήτανε να είσαι ανυπότακτος επί τουρκοκρατίας.
- ασκελαμίδα, η** = παραφυάδα.
ασκελέ, η = μονάδα μετρήσεως με τις ασκελές, ανοιχτότερα βήματα από τα φυσιολογικά. "Ίντα χαντάς πως είναι ο άνθρωπος; δυο τρεις ασκελές τόπος του χρειιάζεται στην υστεριά του καθα νιούς"
- ασκελετούρα, η** = σκίλλα, η κρομμύδα της πρωτοχρονιάς. Λέγεται ότι στις παλιές εκκλησίες, όπου έκαναν τοιχογραφίες, ετρίβανε τον τοίχο προηγουμένως καλά - καλά με ασκελετούρα και μετά τοιχογραφούσανε.
- ασκελίδα, η** = ειδικά λέμε τη λέξη για τις σκελίδες του σκόρδου.
ασκελωρίζωσενε = το λέμε για όποιον έχει πολλούς απογόνους.
ασκί, το = δοχείο για υγρά από δέρμα αίγας, ραμμένο από το πίσω μέρος, δεμένο από τα μπροστινά πόδια. Από το λαιμό μπαίνει το υγρό με πήγγια και μετά το δένουνε. Αρχ. ελλ. ασκός. Σκ. 10/25.
- ασκιά, η** = 1) η σκιά. "Αυτηνού του φαίνεται μεγάλη η γι- ασκιά ν-του", για όποιον μεγαλοπιάνεται το λέμε αυτό 2) το περιεχόμενο ενός ασκισού. Μιαν ασκιά λάδι, μιαν ασκιά κρασί κλπ.
- ασκιανάδα, η** = ίσκιος, σκιερό μέρος
ασκιανιό, το = μέρος που προστατεύει από τη βροχή και από ήλιο.
ασκόλυμπος, ο = φυτό με αγκάθια υγιεινό και νόστιμο. Είναι βρώσιμα τα φύλλα του και οι ρίζες του. Άλλου τον λένε ασκρόλυμπο και άλλου σκολυμπο.
- * **ασκοντάβλα, η** = γουβάς από δέρμα ζώου. Από το λαιμό και από τα μπροστινά πόδια δένεται κόμπος. Στο πίσω μέρος που είναι πλατύ για στόμιο του έδεναν κύκλο ένα ψιλό ευλύγιστο ξύλο. Ένα πετραδάκι του δένανε για να γυρίζει να βάζει νερό. Σκ. 13/15.
- ασκοφυσώ** = είμαι πολύ θυμωμένος και απειλώ και διαμαρτύρομαι για τα αίτια.
- * **ασκουμπακά** = το κατακτύπημα που κάνουνε τα υγρά όταν το δοχείο που τα έχει δεν είναι γεμάτο.
- άσπρα, τα** = χρήματα. "Όποιοι κρατούνε τ' άσπρα και χαλού γ- και χτίζου γ-κάστρα" (παροιμία).
- άσου** = αφησέ με, κάνε μέρος. "Άσου να περάσω"

- άσμα, το** = άσθμα
*** ασούσουμος, ο** = δε γνωρίζεται. Ειδικά οι γυναίκες, άμα θα μιλήσουνε για μεγάλο εχθρό του σπιτιού τον λένε με το βλαστημιστικό επίθετο" ο ασούσουμος. "Εύχονται δηλαδή να του τύχει τόσο κακό που άμα θα τον βρούνε να μην γνωρίζεται.
- ασπάλαθος, ο** = θάμνος αγκανθώδης κτηνοτροφικός, ειδικά για αίγες. Έχει ισπανική κατάληξη.
- άσπρουλας, ο** = ασπροχώματα.
αστοιβίδα, η = κτηνοτροφικός θάμνος με αγκάθια.
αστρόλογο, το = το ζωηρό παιδί. "Πολλά αστρόλογο είναι τω διαόλω ν-το χλάμπουρο"
- αστροπελέκι, το** = κεραυνός. "Αστροπελέκι και φροθχιά να πέσει να σε κάψει..." Από μαντινάδα.
- άσφαλιος, ο** = ένας είναι Ασφαλιος, εννοούμε τον Θεό
ασφένταμος, ο = δέντρο της Κρήτης που αφθονεί και στα Σφακιά.
ασφεντιλιά, η = φυτό με οπαθωτά φύλλα και βελωτές ρίζες, ασφρόδελος
ασφεντόνα, η = 1) μια λουρίδα πανί με την οποία εκοφενδονίζομε μικρές πέτρες, 2) σκονιάκι που το πλέκαμε με τέσσερα πλοκάμια και το κάναμε πλακέ και το βάζαμε από τις δυο μεριές για να ράψομε το ασκί. Βλ. λ. ασκί Αρχ. ελλ. σφενδόνη.
- ασφεντουρώ** = εκοφεντονίζω. "Να σ' ασφεντουρήξω θέλει κιανένα μ-πετρίδι και θα σάφήσω στον τόπο"
- άταρος, ο** = τσαπατσούλης, αταχτοποιήτος
*** άτζεμπα** = ερωτηματικό. άραγε "Άτζεμπα μωρέ, έτσι που 'φρυγε ο κόσμος απου τα όρια ν-του, να ξανασμίξει θέλει με την ανθρωπιά;" Άλλου άτζεμπς. Τουρκ.
- ατζί, το** = γάμπα. "Σαν το καλάμι είναι τ' ατζιά τζη, ντίμπς σφαχτουλοπόδα είναι".
- ατζίγκανος, ο** = τσιγκούνης, αλλά και τσιγγάνος
ατζόκωλος, ο = ένα μικρό πουλί
ατζόνευρο, το = το νεύρο στο ατζί, στη γάμπα.
*** ατζοπατώ** = 1) επιμένω. Έχομε προσέξει ότι υπάρχουνε φορές που όταν επιμένει κανείς και βρίσκει αντίδραση ισχυρή, συναισθητα χτυπά το πόδι του στη γη, 2) άμα δεν χορεύει κανείς καλά λέμε "Αυτός δε χορεύει, ατζοπατεί".
- ατονιασμένος, ο** = κακεχτικός "Ντίμπης ατόνιασεν ο κακομοίρης με την αρρώστεια απού τον έπιασε. Δε γ-κατέω α ν-τινε σκαπουλίσει".
- ατού** = αυτού
άτουδά = αυτουδά
άτσαλα = αταχτοποιήτα, άτεχνα
άτσαλος, ο = ανεπιτήδευτος. "Άτσαλος είν' ο μαυροκακομοίρης, πράμα δε μπετυχαίνει, γιατί και ηράμα δε γ-κάνει σωστό"
- ατσαλιά, η** = ακαθαροσία
άτσαχας, ο = άμμο με πολλά ψιλά χαλικάκια. Άλλου άτζακας

- ατοσετέρνω** = καταδέχομαι κάποιον, δέχομαι, ότι μου προσφέρει
- ατσιδία, τα** = τα πολύ μικρά μυρμηγκία. Άμα ανακαλύψουνε αυτά ακάλυπτο γάλα πέφτουνε μέσα και ηνίγουνται και το λερώνουνε.
- * ατσιπόδας, ο** = το πίσω πόδι του ζώου, στο μέρος που κάμπιπεται
- ατσιποδιά, η** = κατοχυία
- ατσιποδιάρης, ο** = άτυχος. "Η μόρα μου μου τό 'γραψε γ-κι εβγήκα ατσιποδιάρης..." (από μαντινάδα).
- αυλίμωνας, ο** = λαγκάδι μικρό
- αυλόχι, το** = ανοιχτό μικρό λαγκαδάκι
- αυτόνος, ο** = αυτός. Συνηθίζεται ιδιαίτερα όταν μιλούμε για κάποιον που αυτή τη στιγμή ξεχνούμε το όνομά του. "Ο αυτόνος μορέ, απού ήρθενε στο μιτάτο την άλλη φορά. Πλέει στη γλώσσα μου τ' όνομά ν-του μα δε μπορώ να το πώ εδά".
- αφεδιά, η** = 1) προσφώνηση σε σεβάσμια πρόσωπα. "Ιντα γνώμη έχει η γι-αφεδιά σου για τη δουλειά απού αναχεριδιάζομε;"; 2) Την ώρα που πίνομε ένα ποτήρι κρασί, τιμητικά μπορούμε να καλέσομε ένα πρόσωπο να πιεί το άλλο ποτήρι λέγοντάς του: "Στην αφεδιά σου φίλε".
- αφεντάκι, ο** = όχι μόνο τον αναγνώριζαν γενικό αρχηγό του σπιτιού τον πατέρα όταν τον λέγανε αφέντη, μα τον κάνανε και χαϊδευτικά αφεντάκι με το υποκοριστικό.
- αφέντης, ο** = όχι μόνο τα παιδιά λέγανε αφέντη τον πατέρα τους μα και η μητέρα τους καμιά φορά έλεγε: "Ο αφέντης μας".
- αφορεσμένος, ο** = του έχουνε κάνει αφορεσμό. Όποιος εσήκωνε αφορεσμό από παπάδες ή δεσποτάδες λέγανε, ότι βασιάνιζε εφτά γενιές τους απογόνους του.
- αφορμή, η** = αιτία. "Για ποιά αφορμή μου χόλιασες κι έφωγες κι άφηκές με; ..." (από μαντινάδα).
- άφης** = άφησε. "Άφης με στη γ-κακομοιριά μου" Αρχ. ελλ. "Άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τι ποιούσι" (ρήση του Χριστού).
- αφορούμαι** = υποσιάζομαι. "Αφορούμαι γω πως τ' αφεντικό δε θα μασε πλερώσει το γ-κόπο μας μούδ' ετούτο ν-το Σαββάτο". Αρχ. ελλ. αφ' ωρώ, αφορούμαι.
- αφουρκάζομαι** = 1) ακούω με προσοχή κάτι γιατί το θεωρώ σημαντικό, 2) υπακούω. "Δε μ' αφουρκάζεται εμένα το κοπέλι μου, όλο κόντρα μου πάει τω δαιμόνω ν-το πάσπουρο" Αρχ. ελλ. ακροάζομαι.
- * αφρουλαντισμένος, ο** = βρίσκεται με μεγάλα νεύρα σε μεγάλες δυσκολίες
- άφτω** = ανάβω. "Άφτει κεριά και φέγγει του, ποτήρια και κερνά τον ..." (από ριζίτικο του δρόμου).
- αχαμνός, ο** = 1) αδύνατος, λάσκος, 2) αχαμνό λέμε τον άνθρωπο που δεν έχει το θάρρος να υποστηρίξει το δικίο του.
- αχεριώνας, ο** = το μέρος που αποθηκεύομε τα άχυρα
- άχνα, η** = μη βγάνεις άχνα = μη μιλάς.
- αψηήφιστος, ο** = δεν τον εκτιμούνε
- αψόθυμος, ο** = αυτός που εξάπτεται εύκολα.

B

- βαβουρασιά, η** = οχλαγωγία. Αλλού βαβούρα
- βαγεσιώ** = κουράζομαι ψυχικά. Λίγες τσ' είχανε οι παντέρμες οι γι-ελιές οφέτος κι εβαγέστησα να παιχνόρχομαι και ύπτα χάρτι διάφορος". Αλλού βαγεσιώ και αλλού βαγεσιώζω. Από το βαριέμαι.
- βαγιοκλαδιζώ** = παρέχω ιδιαίτερη περιποίηση και φροντίδα. "Πουλάκιν είχα στο κλουβί κι εβαγιοκλαδιζά το..." (από ριζίτικο)
- βάγκα, η** = αυλάκι νερού
- * βάλη,** = βάσινα. "Τα πάθη και τα βάλη μου άλλος κινανείς δεν τιά χει ... " (από μαντινάδα). Τουρκ.
- βαρβατέ, η** = η κακοσμία που αναδίδει ο τράγος των καιρών των ερώτων του. Αλλού βαρβατσουλέα.
- βαρβάτος, ο** = επιβήτορας τράγος. Σκ. 21/6
- βαρεμένη, η** = έγκυος. "Αγάλι γάλι χόρευε γιατ' είσαι βαρεμένη..." (από ευ-τράπηλη μαντινάδα).
- βαρισματέ, η** = τραύμα. "Έτσούρισε το μαυροκακορίζικο κι έκαμε μια μεγάλη βαρισματέ. Άλλο λίγο να σιοκαταλυθεί".
- βαρο...** = πρώτο συνθετικό για πολλές λέξεις για μεγενθυντική ένδειξη. "βαροκουραδάρης. βαρολληγωμένος βαροποινίτης" ενώ μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και το βαρύ σαν πρώτο συνθετικό στις ίδιες λέξεις.
- βαρονιά, η** = πολυκοσμία. "Σε τόση βαρονιά χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα". Ενετικά βαρονία = ειαρχία.
- βάσαρμος, ο** = δρόμος ιαματικό και αρωματικό φυτό που είναι και μιαχα-ρικό οημαντικό. ιδίως στα ντολμαδάκια.
- βασιλικό, το** = το βασιλιά τον είχανε κάποτε για Θεό. Ότι ήτανε καλό βασι-λικό το λέγανε. Βασιλικό το καλό χωράφι, βασιλικό το καλό δε-ντρό. "Απόπασε να πάει κάτω ουλά 'νιε βασιλικά χωράφια, δεν υπάρχουνε τέθχοια ποθές αλλού" δεν εννοούσανε την ιδιοκτησία μα την ποιότητα. Μα και όλα τα ξέρανε ότι ανήκουνε στο βασι-λιά ακόμα ο δρόμος. "Βασιλικό 'ναι το στενό και θα περνοδια-βαίνω..." (από μαντινάδα).
- * βασμός, ο** = συνήθεια, τακτική. "Το κοπέλι επήρενε βασμό και κοιμάται κάθε μέρα ούλο το πρόσαργο".
- βασιά** = 1) βασιά κάτι. "Όποιος πάει στ' αρπέλι, να βασιά καμπόσα σταφύλια, όντε θα 'ρει", 2) η έγκυος λέμε ότι βασιά. "Βασιά πά-λι η γειτόνισσά σου, σα ν-τη γ-κουνέλα γεννά αυτή".
- * βαστάι, το** = γερός σπάος φτιαγμένος ειδικά για να κρεμά το σακκούλι στον όμο του χωρικού.
- * βασταχήτρα, η** = μια χάντρα που την κρεμούσανε στο λαιμό τους οι έγκυες και που πιστεύανε ότι αυτή τις προστάτευε από την αποβολή.
- βαταλαλώ** = φλυαρώ. "Μια νοικοκερά καλή σκουπίζει και βαταλαλεί". Αί-νιγμα για τη γλώσσα.

- βάτεμα, το**
βάτεινο, το
βγανιά, η
βγάρματα, τα
- = ζευγάριωμα ζώων. Αρχ. ελλ. βάτεμα = συνουσία
 = βαιτόμουρο
 = δημιουργία σκαντάλου με ψευδή στοιχεία
 = κάθε χρόνο ο βοσκός πουλά τα πρόβατα που είναι γερασμένα και στο βουνό δεν θα αντέχανε άλλη χρονιά. αυτός όμως που θα τα αγοράσει σαν οικόδοιτα με καλή περιποίηση θα βγάλουνε ακόμα δυο - τρία χρόνια. Αυτά λένε βγάρματα.
 = αποδίδω στη δουλειά μου. "Καλή δουλειά κάνει αυτός ο μάστορας μα δε βγαρτίζει. Λα, καθόλου".
 = σπυρί επικίνδυνο. "Κακό βγαρτό να βγάλει" κατάρα
 = ορατότητα σε μεγάλη έκταση.
 = παραιτηρώ με ενδιαφέρον
 = καθυστερημένος. Είναι από το βιλάνος που έτσι λέγανε οι Ενετοί αυτούς που δουλεύανε στα φρεσάδα τους και τους είχανε σαν εξάρτημα της γης. Όταν πουλούσανε μια έκταση την παραδίδανε στον αγοραστή μαζί με τους βιλάνους.
 = ήτανε η σαίτα του τόξου. Τώρα έτσι λέμε το πέταμα της πέτρας
 = πλούσια ελαιοπαραγωγή. "Ανεν τύχει βεντεμάκι θα χορτάσομε φωμάκι" Ενετ.
- βγαρτίζω**
- βγαρτό, το**
βγοράδα, η
βγορολογώ
 * βελάνος, ο
- = ίνα "Το γέρικο κρέας είναι σαφής βένες"
 = τα περιττώματα των ζώων που είναι σε σχήμα και σε μέγεθος ροβιθιού (πρόβατα, κατσίκες, κουνέλια, λαγού).
 = περίοδος. "Μια βερντίμα έπινα πολύ κραισί".
 = η πέτρα που πετάμε. Είναι από το βελόνι που έτσι λέγανε τη σαίτα του τόξου.
- βελτόνι, το**
βεντέμα, η
- βένα, η**
βερβελίδα, η
- = εβιδιά. "... αν είναι βιά και ξεστεριά βάλε τα βελουδένια..." (από τραγούδι, ριζίτικο, του δρόμου).
- * βερντίμα, η
 * βερτόνι, το
- = κομμάτι από σπασμένο κεραμικό. "Αν έχεις πονόκοιλο να πυρώσεις ένα βήσαλο και να κάτσεις απάνω ν-του".
 = η σαιζόν του μιτάτου
 = 1) παρακολουθώ από απόσταση, 2) στοχεύω. "Βιγλίζω μια γ-κοπελουτιά στο χωριό κι επίηρε μου το νού μου".
- βιγιά, η**
- * βήσαλο, το**
- * βιατζέ, η**
βιγλίζω
- = για να μη φθείρεται το πετόι το γεμίζανε μπρόκες που κρατούσανε χοντρό σίδερο σαν ημισφαίριο.
 = ψυχανθές κτηνοτροφικό φυτό
 = λουλούδι. "Βιόλα μου κατακόκκινη και μοσκομουρισμένη..." (από μαντινάδα).
- βιδόμπροκες, οι**
- βίκος, ο**
βιόλα, η
- = όταν κάποιος δεν μπορούσε να αναρρώσει από μια πάθηση και ειδικά αν δεν βρισκανε την πάθησή του, τότε πιστεύανε ότι τον πλήξανε τα κακά πνεύματα και τότε καταφεύγανε σε μάγους και αγίους... Πιστεύανε ότι στα δίστρατα εδρεύανε αυτά τα κακά πνεύματα και εκεί ήτανε τα επικίνδυνα περάσματα. Αλλού το βιστήριγμα το εννοούνε ξυλοδαρμό. Ιταλ.
 = ευλύγιστος λεβεντόκορμος
- * **Βιστήριγμα, το**
- βιτσάτος, ο**

- βιτσιλα, η** = είδος αητού. αρπαχτικό πουλί. Δεν είναι πολύ μεγάλο μα όμως είναι πολύ δυνατό και συχνά σηκώνει τα αρνιά και τα ρίφια και τα παίρνει. Οι κτηνοτρόφοι βρίσκονται πάντα σε εμπολέμο κατάσταση με τη βιτσιλα και διατρέχει άμεσο κίνδυνο να εξαφανιστεί.
- βλασερό, το** = νερούλο. "Εγώ και το πιλάφι το θέλω βλασερό".
- βλεπάτορας, ο** = έτσι λέμε αυτόν που κάτι βλέπει. Πριν από λίγες ακόμα δεκαετίες, το αρραβωνιασμένο ζευγαράκι δεν έπρεπε επουδενί να ξεμοναχιαστεί. Ακόμα το φιλί ήτανε απαγορευμένος καρμής. Αν επεβίλλετο κάποιου να πάνε μαζί τα δυο παιδιά, ήτανε απαραίτητη προϋπόθεση να παρευρίσκεται κοντά τρίτο πρόσωπο. ένας δικός τους. Αυτόν, χαριτολογώντας τον λέγαμε βλεπάτορα.
- βλόγα, η** = το μυστήριο του γάμου, η σιέρη.
- βλυχάδα, η** = υφάλμυρο νερό. Η βλυχάδα που είναι κοντά στη θάλασσα λένε ότι ωφελεί στο πονεμένο στομάχι.
- βολά, η** = φορά. "Δε βρίζονται πολλές βολές οι πεθεράδες οι καλές"
- * βολάρι, το** = ο ασβέστης που κάναμε στα ασβεστοκάμινα εσκορπούσε και γινότανε σκόνη. Τον λέγαμε ακράτο. Όταν όμως μετά το σταμάτημα της φωτιάς ύστερα από 24 ώρες του καίγαμε ακόμα εκατό δεμάτια ξύλα, τότε λέγαμε πως το κορνιάζαμε και δεν σκορπούσανε οι πέτρες και τότε λέγαμε ότι ο ασβέστης είναι βολάρι.
- βολεί μου** = έχω καιρό. "Δε μου βολεί να σ' αγαπώ γιατί είμαι γκαλονόμος..." (από μαντινάδα).
- βολετό, το** = ταιριαστό, το μιορετό
- βορθακός, ο** = βάτραχος. "Ο βορθακός στον ποταμό φωνιάζει κράκα - κράκα ..." (από μαντινάδα). Αλλού αβορθακός.
- * βορθί, ο** = ο λάκκος του ασβεστοκάμινου
- * βορόσκι, το** = μέρος που δεν φυσά πολύς αέρας
- βοσκαρέ, η** = βοσκότοπος για ζώα, που έχει χόρτα.
- βοσκαρούδι, το** = βοσκόπουλο
- βοσκισμένος, ο** = χορτάτος. "Ο βοσκισμένος δε θυμάται τους νηστικούς" (παροιμία)
- * βούβα, η** = κάθε είκοσι πρόβατα στο μιτάτο λέγανε ότι είναι ένα καυκή και το τυρί το μοιράζανε κατά είκοσάδες προβάτων. Για κάθε καυκή έκαναν μια ντάνα τυριά που τη λέγανε βούβα.
- βούθηθα** = βούθηθα. Τη λέξη βρίσκομε και σε μια ιστορική λεπτομέρεια που διεσώθη. Ο ήρωας του 1821 Στρατής Δεληγιαννάκης όταν ευρέθηκε αντιμέτωπος με έναν γιγαντιαίο Τούρκο στον Κρουσώνα ακούστηκε να λέει: "Βούθηξέ μου Παναγιά μου να τονε καταλύσω κι ότι βρώ απάνων -του τα μισά δικά σου".
- βούδι, το** = βόδι. "Τα βούγια βγάνουνε ψωμί μα τρώνε άχερα" (παροιμία).
- βούλομαι** = σκέφτομαι. "Βούλομαι μια, βούλομαι δυο, βούλομαι τρεις και πέντε, βούλομαι να ξενιτευτώ..." (από ριζίτικο).

- βουλοπλέω** = είμαι σε δίλημμα
βούπα, η = γόπα. "Δuo ψαράκια και δυο βούπες, μην ξεχνάς τα λόγια που 'πες".
βουρβουλίζουνε τ' άντερά μου = το λέμε όταν ακούγεται ένας μικρός θόρυβος από τα άντερά μας.
βούργια, η = μεγάλο σακούλι. Αλλού λένε και τα μικρά σακούλια βουργιάλια. Στα Σφακιά τα μικρά λέμε σακούλια και μόνο τα πολύ μεγάλα τα λέμε βούργιες. Επί τουρκοκρατίας πολλοί Σφακιανοί και ιδίως Κομητιανοί, επηγαίνανε σαν μικροπωλητές προς τη Μεσοσρά και οι άνθρωποι εκεί λέγανε τη μαντινάδα: "Φαρμάκι να πουλιούντονε στου Σφακιανού τη βούργια θα τό παιρνα για χάρη σου, αγάπη μου καινούρια". Κάθε μικροπωλητή Σφακιανού τον θεωρούσανε Λατ.
βουτσέ, η = το περίπτωμα του βοδιού και του χοίρου
βρίχνω ή και βριστώ = βρίσκω. "Σήμερα 'σαι πρίστος, αύριο δε σε βριστώ" Καμιά φορά άμα περιμένεις να ωριμάσει το πράμα το χάνεις.
βροβλιός, ο = βολβός. Αλλού βορβός
*** βρόξη, η** = λίγο υγρό. "Βάλε μου μια βρόξη κρασάκι".
*** βρόχι, το** = παγίδα. "... κι επιάστηκε στο βρόχι που σι' όμορφο τζη πρόσωπο πάντα στεμένο το 'χει "Βιτσέτζου Κορνάρου" Ερωτικό κριτος.
βρούχος, ο = μεγάλος και παρατεταμένος θόρυβος. "Μεγάλη φουρτίνα απαλάργο γροικάται ο βρούχος απού κάνουνε τα κύματα". Αλλού βρούχο λένε το σύθρηνο.
βρυσάλι, το = φωχή πηγή.
βυζάστακας, ο = βυζανιάρικο ζώο. Σκ. 21/10
βώλακας, ο = μεγάλη πέτρα
βωλοσέρνω = μεταφέρω κάτι σέρνοντάς το στη γη
βωλόσυρος, ο = αλωνιστικό εργαλείο που το σέρνει ένα ζώο και βωλοσέρνοντας αλωνεύει τα σιτάχνα.

Γ

- γαϊδουρόθυμος, ο** = ο γνωστός θάμνος που κάνει το θυμαρίσιο μέλι
γαίμα = αίμα. Το 1939 άκουσα σε αντιπαράθεση ριμαδόρων: "Αντίκριτα μου κάθεσαι, φορείς και την καδένα. Εού'σαι από ψηλή γενέ κι από καθάριο γαίμα".
γαλατσιδα, η = φυτό που τρώγεται και που ο χυμός του μοιάζει με γάλα. Αρχ. ελλ. γαλακτίδα.
*** γαλόπειτρα, η** = μια χάντρα που κρεμούσε στο λαιμό της η λεχώνα και που πιστεύανε ότι άμα τη φορούσε εβγαζε πολύ γάλα.
γαμαρισμένος = 1) λερωμένος, 2) ελεεινός χαρακτήρας.
γαμηλιώτης, ο = αυτός που συμμετέχει στην τελετή του γάμου. Αλλού γαμουλιώτης.

- * **γαμπάς, ο** = το καϊτότο του βοσκού, η κάρπα, το ράσο. Σκ. 16/6.
- γαναχτώ** = 1) δυσκολεύομαι. "Γαναχτά κιανείς στου πολιτείες να βρεί τσοι δρόμους απού θέλει, 2) σπάνια. Γαναχτάς εδώ να δείς πέρδικα στο φαράγγι, απού μια βολά ήτονε γεμάτος ο τόπος".
- γαργαλιστήρι, το** = σκαντάλη του όπλου
- γαργερός, ο** = λερωμένος. "Απού το μ - Πατσιανό κινού μια δεκαρέ νομά-τοι... σκουροί είσανιε κι ανάλλαγοι και γαργιοφορεμένοι..." (από ριζίτικο).
- γαρδούμ, το** = τα έντερα του ζώου τυλιμένα στις χορδές στη σπλήνα ή στα πόδια. Λατ.
- γάστρα, η** = ένα κομμάτι πιθάρι, μισό πιθάρι. Αρχ. ελλ. απού το γαστέρα επειδιή το πιθάρι έχει κοιλιά.
- γαστρί, το** = μικρό κομμάτι απού σπασμένο πιθάρι. "Δεν έχομενε καπνιστή-ρι μα βάλε σ' ένα γασπρί δυο κάρβουνα κι ένα γ-κουκί λιβάνι να καπνίσεις γιατ' έχομενε αύριο σκόλη" (Πράγματι για καπνιστή-ρι είχανε ένα γασπράκι).
- γαλανομοκό** = μέχρι πριν απού λίγες δεκαετίες, στα μιτάτα, ούτε μαγερεύανε άλλα φαγιά, ούτε ψωμί δεν πολυνηύρχε εκεί. Γάλα, γιαούρτι, μυζήθρα ήτανε σε μόνιμη βίαση το σπιτήρειο. Για τους γγαλονό-μους, αυτους που βόσκανε τα έγγαλα, που δεν ήτανε κοντά στο μι-τάτο το μεσημέρι για να φάνε, έφτιαχνε ο τυροκόμος αποβραδής ένα μικρό αθοιურάκι και έπαιρνε ο καθένας τους το μισό και το έρωγε, συνήθως χωρίς ψωμί. Αυτό λέγαμε γαλανομοκό.
- * **γδέχομαι** = περιμένω. Ειδικά το λέγανε για τις εγκύους. "Πότες γδέχεται η νύφη σου;" Δεν χρειαζότανε να πει πότε γδέχεται να γεννήσει, απλώς πότες γδέχεται. "Αλίμονο όποιος γδέχεται απού τη ρούγα δείπνο".
- γδίκηση, η** = εκδίκηση. Εν πολλοίς η λέξη αυτή ανήκει στο θλιβερό έθιμο της βεντέτας.
- γδούρης, ο** = ρακένδυτος
- γδυμνοχοχλιός, ο** = σαλιγκάρι χωρίς κέλυφος
- γεμίδια, τα** = κουρέλια που μ' αυτά εγεμιζανε τα μαξιλάρια και τα στρώμα-τα.
- * **γεμιτζής, ο** = ναυτικός. "όρτσα φεγγάρι δίπλα γεμιτζή, δίπλα φεγγάρι όρτσα / γεμιτζή". Η μετεωρολογία των χωρικών επίστευε ότι άμα είναι το φεγγάρι δίπλα θα κάνει δύσκολο καιρό. "Όντεν είναι το φεγ-γάρι δίπλα ήμπαινε βοσκέ στην τρύπα" (και άλλη σχετική πα-ροιμία).
- γενέ, η** = σόι. "Γενές, γενές το παίρνουνε το καπεταναλίκι ..." (Το ριζί-τικο τραγούδι μας λέει ότι οι γενές, στην πορεία τους συναντούνε σκαμπανεβάσματα).
- γερά** = όταν τονίζεται στη λήγουσα σημαίνει δυνατά.

- γέρα** = όταν τονίζεται στην παραλήγουσα σημαίνει γεράματα. "Α, να μην τα δεις τα γέρα εις το σπίτι του πατέρα". Ευχή για την κοπέλα να παντρευτεί πριν γεράσει και να φύγει από το σπίτι του πατέρα.
- γερά - γερά** = γρήγορα - γρήγορα
γεράντιση, η = δημιουργία. "Διάλε τη γεράντισή σου" επιπόλαια βλαστήμια, διάλε τα ότι εδημιούργησες σημαίνει, μα δεν ξέρανε τη σημασία της λέξης.
- γέρνω** = ρίχνω νερό. "Έλα να μαλάξεις τη λάσπη κι εγώ θα σου γέρνω νερό".
- γέροντας, ο** = προσφώνηση σε παπά. "Γέροντα, πότε θα λουτρούησεις;"
γερόντοι, οι = έτσι λέμε τους χοντρούς χοχλιούς, τους σκούρους
γεροντομοίρι, το = το ανάλογο του κάθε παιδιού από την πατρική περιουσία που είχε κρατήσει ο γέρος για τη συντήρησή του.
- γιή** = το διαζευτικό ή
γι = ανάμεσα στο άρθρο η του ενικού στα θηλυκά ή και στο οι του πληθυντικού και στο ουσιαστικό ή το επίθετο, αν αρχίζει από φωνένε μεσολαβεί ένα γι "η γι -Ελένη. ήτονε μέσα και οι γι -αίγες ερημάξανε το γ-κήπο, μα οι γι-αθρόποι τσ' ειδασινε και τσ' εζυγώξασινε".
- γιαέ** = για δεσ. "Γιάε μωρέ ανθρωπιά και γαϊδουροκατάσταση. Ένα χρόνο λείπουν ν-τα χωριανάκια κι όντε θα 'ρθουν, σ' απαντήχνουν και δε σ' αγιάζουσιν" (δε σε καλημερίζουνε).
- γιαέρνω** = επιστρέφω "Ε, ίντα σκέφτεσαι; να μου τα γιαείρεις θέλει κι-αμιά βολά τα δανεικά απού σου 'δωκα;"
- γιαλίτης, ο** = ο κάτοικος της γιαλιάς. Αρχ. ελλ. αιγιαλίτης = αυτός που έρχεται από τον γιαλό.
- γιαλιές, οι** = έτσι λέμε στα Σφακιά τα παραλιακά χωριά. Αρχ. ελλ. αιγιαλιές = παραλία.
- γιάντα** = ερωτηματικό, για ίντα, γιατί "Γιάντα τσι χιζου τζι φλακες; γιάντα τσι θεμελιώνου; ..." (από ριζιτικό) λέγεται και γιάντα.
- * γιάντες** = είναι στοιχημα που την ώρα που το αποφασίζανε εκρατιούνταν από τα μικρά δάχτυλα του χεριού.
- γίβεντα, τα** = μεγάλες ντροπές. "Είδετε σεις πως αλλάξασινε τα πράματα κι επαέ; Μια βολά αν είχα δώσει κιαιές ένα φιλάκι τση αρραβωνιαστικιάς του, αν είχα ν-τονε δούνε, το 'χανε για γίβεντο".
- γίγλα, η** = το λουρί που κρατά το σαμάρι από την κοιλιά του ζώου, Σκ. 4/4
- γιόθος, ο** = είναι ένας σκούληκας στο μέγεθος μεγάλου φασολιού και ζεί μέσα στην προβιά της αίγας το φθινόπωρο. Άμα έχει γιόθους η προβιά δεν κάνει ασκί.
- γιοργαλίδικο, το** = γρήγορο άλογο.
γιουρουντώ = εφορμό. "Εγώ σε τόπο μοναξιάς θέλω να σ' απαντήξω. Γιά 'να φιλι στο μάγουλο θέλω να γιουρουνηξω". Τουρκ.

- γυτοικά, τα** = έτοι λέμε τις αίγες που δε βγάζουνε γάλα, όταν αποτελούνε χωριστό κοπάδι.
- γυτοικό, το** = ότι προέρχεται από την αίγα
- γκάβω** = φεύγω. "Δεν έχω αμπελοπέρβολα κι ως με θωρείς με γράψε. Άνε με θέλεις πάρε με, α δε με θέλεις γκάψε". Αλλού γκάβγε.
- γκανίζει** = ο γάιδαρος γκαρίζει
- γκάρδας, ο** = φάριγκας
- * γκουράρει** = πειράζει. "Έ, δε γκουράρει πως βρέχει και δεν πάμε στο ζευγάρι, γιατί χρειιάζεται το νερό".
- γκυλότα, η** = αντρικό παντελόνι όμοιο με αυτό που φορούσανε οι Έλληνες φαντάροι προπολεμικά. Οι άνδρες της Κρήτης πέρασαν από τη βράκα στη γκυλότα και από τη γκυλότα στα ριχτά, μέσα σε λίγες δεκαετίες. Σκ. 12/8.
- γκώνω** = φοουκώνω από φαί. Αρχ. ελλ. ογκώνω.
- γλακό** = τρέχω. "Άνε γλακάς σαν το λαγό, ωσάν το σκύλο πάω εγώ"
- * γλειμοσιά, η** = ράμα στιβανιών (βλ. Α. Λουρί).
- γλυκαίνομαι** = μου γίνεται κάτι συνήθειο και ανάγκη. "Δεν τό 'χω 'γω για 'να φιλή, σφουγκίζωτο και βγαίνει, μα τό 'χω πως γλυκαίνεσαι και πιός σε ξεγλυκαίνει".
- * γλυκοσάλιση, η** = ευχαρίστηση. "Να δεις γλυκοσάλιση στα παιδιά σου" Ευκή.
- γλυτέρα, η** = σωρός
- γλωσσοφραγιά, η** = επιστεύανε οι άνθρωποι ότι όταν ο κόσμος σε θαυμάζει και σε ζηλεύει, προκαλεί τα κακά πνεύματα να έρθουνε να σου κάνουνε κακό. Για τον λόγο αυτό πολλοί κρέβουνε την επιτυχία τους για να μην την παραλάβουνε οι γλώσσες του κόσμου. "Καλλιά θεριό σε φάει παρά αθρώπου γλώσσα" (παροιμία).
- γνώθω** = ξυπνώ
- γνώρα, η** = γνωριμία
- γνωστός, ο** = ξυπνητός
- γόζυομαι** = διαμαρτύρομαι. Αρχ. ελλ. γογγύζω. Αλλού γκούζιομαι
- γομάρι, το** = το φορτίο ενός φορτηγού ζώου ή ενός ανθρώπου. "Βαρέ γομάρι είναι ο γάμος" Αρχ. ελλ. γόμος = φορτίο.
- γοργό ...** = πρώτο συνθετικό σε πολλές λέξεις. Δηλώνει γρηγοράδα, γοργοπόδαρος, γοργογίνωτος κλπ.
- γούλα, η** = 1) η κοιλιά της κότας, 2) μεταφορικά λέμε για τον κοιλιόδουλο. "Ούλα για τη γούλα ν-του τα διαθέτει".
- γουλί, το** = στέλεχος του φυτού, τότε που είναι τρυφερό
- * γουμανός, ο** = καλοθρεμμένος
- γούργουθας, ο** = λάκκος
- γουργούθια, τα** = έτοι λέμε τους μεγάλους και μικρούς λάκκους που σχηματίζονται στα ορεινά εδάφη, όπου και συχνά το συναντούμε σαν τοπώνυμο.
- γρατζουνέ, η** = λίγο ξύσιμο

γραινώ	= βρέχω, υγραίνω
γρέ, η	= γρά. "Καλλιά 'χω πέντε κοπελιές παρά σαράντα γρέδες..." (από μαντινάδα ευτράπελη).
γρεδέ, η	= τηγανίζανε ζύμη και την τρώγανε. Αυτή λέγανε γρεδέ
γροικώ	= 1) ακούω, 2) υπακούω, 3) αισθάνομαι. "Γροικώ μια μ-παράξενη μυρωδιά", "Γροικώ μια σουβλέ στην κοιλιά μου" (βλ. λ. σουβλέ)
γρόμπος, ο	= όγκος στο σώμα ή και κάπου αλλού" κ' είχενε στη γ-κοιλιά ν-του ένα γρόμπο και θά 'χενε κιανένα μπουλί καταπομένο. ένας άφης".
γρουσουζοκλέφτες, οι	= αυτοί που κλέβανε από μακριά ήτανε κλέφτες με "υπόληψη", αυτοί που κλέβανε από κοντά και από γνωστούς τους λέγανε γρουσουζοκλέφτες.
γρυλώνω	= κοιτάζω επίμονα. "Δώστου μωρή μια μπουκιά του κοπελιού να μη γρυλώνει, για θ' αργήσεις να στρώσεις το τραπέζι κ' είναι σερνικό και λιγοψυχά (επιστεύανε ότι τα σερνικά είναι "πλιά λιγόψυχα" και ακόμα από την κοιλιά της μητέρας. Άμα δηλαδή ήτανε στην κοιλιά της μητέρας σερνικό, μπορούσε ευκολότερα να αποβάλει).
γυνί, το	= το σίδερο που εφαρμόζομε στο αλείρι για να σκίζει το χόμα. Σκ. 3/5
γύρω τρίγορα	= εκεί κάπου
γωλοσέρνω	= βωλοσέρνω, σέρνω κάτι που τρίβεται στο έδαφος. Άλλού κωλοσέρνω.

Δ

δακάνα, η	= παγίδα για ζουρίδες και αρκάλους. Άλλου δακάνα
δακανορούφι, το	= ο βοσκός, συχνά εκρατούσε λίγο ψωμί στο βουνό και άμα έβγαζε το γάλα, μια δακανιά ψωμί και μια ρουφιά γάλα κι έκανε το γεύμα. Σκ. 16.
δαχτυλίδωση, η	= αρραβώνιαση. "Φτερά θα κάμω να πετώ στη δαχτυλίδωσή σου..." (από μαντινάδα).
δαχτυλιδωτάδες, οι	= η παρέα που πήγανε στη δαχτυλίδωση
δείχνει	= φαίνεται.. "Απού τα Σφρακιά δείχνει η Γαύδος"
δέμα, το	= τα κρόσια στην άκρη της πετσέτας ή της κουβέρτας τα λένε δέμα.
δεματαρέ, η	= σταθερό μέρος που δένουνε τα ζώα. Όταν χτίζανε ένα σπίτι, που το προορίζανε για στάβλο, βάζανε στον τοίχο πέτρες με θηλιά όπου τους βόλευε για να δένουνε τα ζώα.
* δεματικά, τα	= 1) τα μαγικά που κάνανε για να καταστήσουνε ανίκανο τον άντρα να ανταποκριθεί στα συζυγικά του καθήκοντα τα λέγανε

δεματικά, 2) στα μίζερα χρόνια δεν αγοράζανε λίγο σκοινάκι ή λίγο σύρμα για να δένουνε τα στάχυα και πηγαίνανε από το βουνό και βρρίσκανε βέργες ευλύγιστες και κάνανε τα δεματικά. Η αγκαλονιά και ο ακόκλαστρος κάνανε καλά δεματικά.

- δουσιά, η
δέτης, ο
Δευτερογουλή, ο
* διαγουμίζω
διάζομαι
διακονιάρης, ο
διαλαλώ
διαλεώνας, ο
διάνος, ο
διανταλάσσω
διαντηρώ
διαόλιο, το
διαρμίζομαι
* διασάκι, το
διάφορο, το
διάχνω
* διάω
δικά
δικολογιά, η
- = τα κρόσσια που βάζουνε στην άκρη της κουβέρτας
= το πεζούλιασμα του εδάφους. Αλλού τον λένε τράφο
= Ιούλιος "Δευτερογουλής κι Αυγουστος κ' οι δυο τριανταμίροι".
= δημιουργώ ενόχληση, σύγχυση. "... πρι νά 'ρθει ο χάρος να μας βρεί να μασε διαγουμίσει..." (από ριζίτικο).
= ετοιμάζω το σημόνι για να μιτοχτενιαστεί (βλ. λ. μιτοχτενιάζω). Σκ. 22
= ζητιάνος. "Σα ν-το ζητιάνο έρχομαι και σαν το διακονιάρη..." (από μαντινάδα).
= όταν κλέβανε κανιούς πρόβια πήγαινε και εύρισκε τους φίλους και τους συντέκνους του για να ρωτήσουνε κι αυτοί τους δικούς τους φίλους. Τότε λέγαμε ότι διαλαλεί τα πρόβια που του κλέψανε.
= 1) αυτός που διαλέγει από τα πολλά και παίρνει ότι του αρέσει. 2) αυτός που έπαιρνε από το σπίτι μια κοπελιά που είχε πιο μεγάλη αδερφή λέγαμε ότι εμπήκε διαλεώνας.
= γάλλος, κούβος
= κινούμαι, παρουσιάζω κάποια κίνηση
= ψηλαφιζώ. "Γιέ μου κι αν πάς στο καπηλειό και δεις τσοι καλοσμένους, ντήρα, διαντήρα το σκαμνί..." (από ριζίτικο).
= μεγάλη στενοχώρια, μεγάλος θυμός. "Διαόλιο, διαόλιο, διαόλιο μεγάλο, το ν' αγαπά κιανείς κιαμιά κι αυτή να θέλει άλλο".
= μεταχειρίζομαι. "Πέτε μου πώς να διαρμιστώ, πέτε μου πώς να διάξω ..." (από ριζίτικο). Αρχ. ελλ. διαρυθμίζω = διαρμίζομαι.
= διακοπή, απαγόρευση. Σε παλιότερα χρόνια δεν πήγαινε ποτέ κανείς στις κοπελιάς που ήτανε τελειωμένο προξενιό να την πάρει. Σε σχετικά πρόσφατες δεκαετίες, μπορούσε να πηγαίνει μετά από επίσημο αρραβώνα. Τότε λέγαμε ότι έσπασε το διασάκι. Ακόμα όταν δυο άνθρωποι δε λέγανε καλημέρα, τότε που θα αρχίζανε να ξανα μιλούνε λέγαμε ότι έσπασε το διασάκι.
= συμφέρο, κέρδος. "Κι αν εκέρδισες εσύ το λαχείο για μένα, ίντα χαίρι διάφορο;"
= μεταχειρίζομαι. "Α (ν) γλακάς φτάνεις το διάολο, α μ - πγαίνεις σιγά -σιγά σε φτάνει αυτός. Εγώ σου ως κι α(ν) διάξεις".
= συχνάζω, διάγω. "Που διάεις εδά τελευταία και δε φαίνεσαι";
= φτάνει... "..... δικούνε με τα βάσανα απού 'χω τραβηγμένα" (από μαντινάδα)
= συγγένεια. "Εγώ τσ' αγαπώ τσι δικολογές μου"

δίκαμος, ο	= σημαντικό ιαματικό και αρωματικό φυτό που ευδοκίμει στα πετρώδη βουνά της Κρήτης. Ήταν γνωστό από την αρχαιότητα και το αναφέρει ο Αριστοτέλης, ο Θεόφραστος κ.α. Είναι γνωστό σαν σταματόχορτο, επειδή λένε ότι σταματά την αιμορραγία και λιβανόχορτο επειδή μυρίζει ωραία.
δίμουρος, ο	= έχει δυο πρόσωπα σαν τον θεό Ιανό των Ρωμαίων. Άλλα λέει μπροστά σου και άλλα λέει πίσω σου.
διπλοφουχτέ, η	= ότι μπορεί να χωρέσει στα δυο χέρια.
δίφορο, το	= το δέντρο που καρπίζει δυο φορές τον ίδιο χρόνο μα και η προβατίνα που θα γεννήσει δυο φορές τον ίδιο χρόνο "...όπως κρατεί κ' η λεμονιά τα δίφορα λεμόνια" (από μαντινάδα).
* διώμα, το	= ομορφιά. "Το διώμα και το λύγισμα που κάνει το κορμί σου..." (από μαντινάδα).
διωματάρης, ο	= λεβέντης. Από τη λέξη ιδιώμα. Εδώ σημαίνει ότι έχει καλά ιδιώματα.
διώχνει μου	= κάνω τη σκέψη. "Έτσι μου διώχνει να τα ξεκάμω τα ζα. Δε μ' ακούει μπλεϊό ν' ανεβοκατεβαίνω στα βουνά".
δοκίδα, η	= λιανό δοκάρι. Αρχ. ελλ. δοκίς = μικρός δοκός
δόλωμα, το	= αυτό που βάζομε για να πιάσομε τα ψάρια. "Μόνο οι χοχλιοί πάνουνται δίχως δόλωμα" (παροιμία).
δόμος, ο	= έτσι λέγανε πολλές δίπλες προβιά που βάζανε για παπούτσια
δόσια, τα	= αυτά που δίνομε για να πετύχομε κάτι. "Οι παράδες και τα δόσια το Χριστόν επαράδοσα" (παροιμία).
* δούλα, η	= η βάρδια που έκανε καθένας με τη σειρά του στο αλώνι γυρίζοντας τα ζώα γύρω - γύρω.
* δράβιλα, τα	= φρούτα. "Άγουστε με τα δράβιλα, τα συκοστάφυλά σου..." (Από μαντινάδα).
δρακόνι, το	= μια πέτρα σκληρή που εκεί ακονίζομε τα μαχαίρια
δραπόδι, το	= στρωμάτσο
* δρετίδικα	= πρόχειρα, κακοφτιάξιμο
δρομαίω	= δίνω δρόμο στα ζώα
δρομαχισμένος, ο	= λαχανιασμένος
* δροσιά, η	= 1) δροσεράδα, 2) τίποτα. "Εμπήκανε έχνη στον κήμιο μου και δεν αφήσανε δροσιά". Ανατ. Κρ. δροσιά.
δροσοποτά	= το λέμε για χωράφι που διατηρεί την υγρασία.
δρόσος, ο	= δροσεράδα. "... τρώεις το δρόσος του χιονιού πίνεις νερό κατάκρυο ..." (από ριζίτικο)
δύνομαι	= αντέχω. "Δύνομαι εκατό κιλά φορτίο"
δυσίλαβα, τα	= δυσκολίες
δυσκόλιο, το	= εμπόδιο. "Δεν ήρθα να βοηθήσω στη χωμάτισή σας γιατί μου 'τυχενε δυσκόλιο".
δώμα, το	= χωματένια στέγη. "Πρόβαλε σκύλα πρόβαλε στην άκρα του δωμάτου..." (από μαντινάδα). Αρχ. ελλ. δώμα = δώμα

Ε

- εβασιήχτηκα = εσυγκρατήθηκα. "Εβασιήχτηκα και δεν άνοιξα τη μπουκά μου, γιατί ανείχα ν-την ανοίξω, πολλά είχα να πώ".
- έβγα = βγές. "Έβγα να κόψεις σύκα απού τη σκιά"
- έβγαλα τον πόδα μου ή τη χέρα μου = με το πέσιμο δεν έπαθα κάταγμα μα έφυγε από τη θέση του το πόδι μου.
- εβγιά, η = καλοσύνη. "... αν είναι εβγιά και ξαστεριά, βάλε τα βελουδένια..." (από ριζίτικο).
- εβγοράδα, η = μεγάλη ορατότητα
- έγγαλα, τα = πρόβατα που βγάζουμε γάλα
- εγκαρδιώθηκα = αποφάσισα να κάνω αυτό που το θέλω με την καρδιά μου
- εγόη μου = αλίμονό μου
- εγούγια μου = αλίμονό μου
- * εγράντησα = έμπελα άσχημα. Το λέμε για μια δύσκολη αρρώστια μα και σε άλλα σημαντικά μπερδέματα της ζωής.
- εδά = τώρα
- εδέτσι = έτσι
- εδικός, ο = συγγενής
- είκασι = σαν πως. "Σβουριζουμε τ' αφχιά μου είκασι πως γροικώ τζιτζίρους". Αρχ. ελλ. εικασία = συμμέρασμα.
- είνιε = ο πληθυντικός του είναι. "Είνιε στο γ- κόσμο βίασανα..."
- είντα και ίντα και ήντα = ερωτηματική αντωνυμία. Όπως το γράψομε δεν είναι λάθος. Επικρατέστερα είναι το είντα και το ίντα.
- εκάρωσα = πεθαίνω. "... Μ' αυτοί δεν ήσαν κουζουλοί να πάσι να καρώσου..." (Από του Αληδάκη το τραγούδι).
- εκεδά = εκείδά
- εκρύγιανα = εκφυλόγησα
- έλεθρα, τα = μεγάλη ζημιά. Αρχ. ελλ. από τη λέξη όλεθρος = καταστροφή
- ελόγου σου = προσφώνηση προς σεβάσμιο πρόσωπο.
- * εμρί το = φόρος σιτηρών επί τουρκοκρατίας. Ενοικίαζε κάποιος τον μουκατά, όπως τον έλεγαν, και έπρεπε να διαπιστώσει τί παρήγαγε κάθε ζευγάς. Οτι έδιδε ο ζευγάς σαν φόρο το λέγανε εμρί. Τη λέξη την έφτασα σαν παροιμία. " Πάει πολύ στο εμρί" = το πολυκάνεις.
- έμου = εναντιωματικό. "Έμου σου βοήθηξα, έμου ξανοίγεις να με κλέψεις.
- εμπασάδα, η = μικροεξηγήρηση
- εμπάστε = περάστε, ελάτε μέσα
- έναι = είναι
- εντήρηση, η = επιφύλαξη. "Με εντήρηση προχωρώ γιατί περιμένω δυσκολίες".
- * εξεμπουμπουλώθηκε = δεν είναι πια μυστικό
- εξεπάγασα = επάγωσα

εξεσβολώθηκα	= 1) εθύμωσα πολύ, έγινα εκτός εαυτού, 2) ξεσβολωμένο = χαλασμένο
εξώμεινα	= δεν εγύρισα το βράδυ στο σπίτι μου. "Εγώ 'μνωξα το' αγάπης μου βραδιά να μην τση λείψω, μα ξώμεινά τση μια βραδιά..." (από ριζίτικο).
επά	= εδώ
επαγέ ή επανιγέ ή και επαέ	= εδώ
* επεά	= άραγε. "Επεά Θε μου, να βρεξει θέλει κιαριά βολά;"
επίβουλος, ο	= δόλιος. "Πεισματικό των τω γ-κακώ τω μ-πίβουλω γειτόνω..." (από μαντινάδα).
επίλοιπο, το	= υπόλοιπο
επλάνταξα	= εζορίστηκα
εργώ	= κρυώνω
ερθομένος είμουνε	= είχα έρθει
* έρι	= πολύ. Στην αρχ. ελλ. το συναντούμε σαν πρώτο συνθετικό. π.χ. ερίτιμος
έρχου	= έλα
* έσω	= λέξη που λέγαμε στα βόδια για να γυρίσουνε μέσα. Αρχ. ελλ. έσω = μέσα.
εσμιγιά, η	= συνάντηση, ανάμιξη
ετά	= αυτουδά
ετισονά	= τοσοδά
ετότσιδά	= τότες
ετουτοδα	= τούτο
ετοά	= έτσι
ετισέ	= έτσι
ετοιγέ	= έτσι
ευιδιά, η	= καλοκαιρία. Αρχ. ευδία = καλοκαιρία
εφταπάπαδο	= ένα καταροχάρι της εκκλησίας που λέγανε ότι το ντύνανε με προβιά σκύλου και που το διαβάζανε από τρεις ως εφτά παπάδες σε μέρος που να μην φαίνεται εκκλησία και να μην ακούγεται καμπάνα και ακόμα δεν έπρεπε να ξέρουνε σε βάρος τίνος εδιabάζετο. Όπου το διαβάζανε γκρεμνά εχαλούσανε, δέντρα εξερζώνονταν και άλλα κακά εγίνονταν, όπως πιστεύανε και όποιος εσήκωνε εφταπάπαδο δεν έλυανε το σώμα του. Οι απόγονοί του πλήρωναν μέχρι 7η γενιά.
έχει τα	= είναι πλούσιος
έχνος	= ζώο

Ζ

- ζάβαλε = έτυχε δυσκολία. "Βρέχει ζάβαλε και δε μπορούμε σήμερα να μαζώνουμε". Αλού ζάβαλης = κακόμοιρος
- ζαβίδι, το = σιρίτι
- ζαβός, ο = παλαβός
- ζαγάρι, το = 1) σκύλος. 2) ζαγάρι λέμε και τον δυνατό ζωοκλέφτη.
- * ζαερές, ο = προμήθεια. Τουρκ.
- ζαλέ, η = βήμα. "Σέβομαι και τσι ζαλές του" = του έχω πολλή εκτίμηση και σεβασμό.
- ζάρα, η = κουκουβάγια
- ζάρει = τυχαίνει. "Τα νικολοβάρβαρα ζάρει και κάνει τσίκνα".
- ζαρίφικος, ο = ωραίος
- ζαρούκλες, οι = ρυτίδες, και γενικά οι πιτυχές
- ζαρώνω = μαζεύομαι
- ζγουραφιά, η = ζωγραφιά. "Δεν είδα ετέθχοια ζγουραφιά σισοι τόπους απού πήγα κι όσα κι αν πώ παινέματα θα πέσουσινε λίγα".
- ζερβός, ο = αριστερός, αριστερόχειρας.
- ζευγαρέ, η = όσο χωράφι κάνει το ζευγάρι σε μια μέρα είναι μια ζευγαρέ, χωράφι.
- * ζευλιά, τα = ξύλα που κρατούνε από το λαϊμό τα βόδια στο ζυγό. Αρχ. ελλ. ζευγλιά. Σκ. 3/9
- ζευτικά, τα = τα βόδια
- * ζιμπουλήτικα, τα = όταν εργαζότανε στο χωριό ο τσαγκάρης, συνήθως μας έφτιαχνε παραγγελίστικα σιβάνια, μας έπαιρνε ξαμάρι και τα έφτιαχνε στα μέτρα μας. Όταν δεν είχε παραγγελίες έραβε σιβάνια και τα είχε έτοιμα άμα παρουσιαζότανε πελάτης. Αυτά τα ζιμπουλήτικα είχανε πολύ δευτερότερο κερεστέ και μεταφορικά, κάθε κακοφτιαγμένη δουλειά τη λέγαμε ζιμπουλήτικη (βλ. λ. κερεστέ και ξαμάρι).
- ζιγώ = ζω
- ζογός, ο = κουτσοχέρης
- ζουμπονίω = η φράση "πίνω το ζουμί μου" σημαίνει κλείνομαι στη στενοχώρια μου. Από κεί παράγεται η παραπάνω λέξη που έχει την ίδια σημασία.
- ζούμπερα, τα = οικόσιτα ζώα
- ζούπα, η = κάτι πιεσμένο που από την πίεση έχει χάσει το αρχικό του σχήμα.
- ζουρίδα, η = είδος αλεπούς που ζει στην Κρήτη
- ζυγάλετρα, τα = ο ζυγός και το αλέτρι του ζευγά. Σκ. 3
- ζύγι, το = το βάρος που έδειξε το καντάρι σε ότι ζυγίσαμε.
- ζυγώνω = διώχνω
- ζυπόνι, το = 1) το σασκάκι που μπαίνει με το σαλιβάρι, 2) ποκαμισιάκι παιδιού όπως το έβαζαν παλιά τα παιδιά.

Η

ήμπα να; = μήπως. "ήμπα να 'χεις να με δανείσεις 10.000 δρχ.;"
*** ήρα, η** = παράσιτο σιτηρών. "Χώρα το σάρι απού την ήρα" (παροιμία που σημαίνει ότι πρέπει να διαχωρίζονται οι σωστοί άνθρωποι από τα καθάρματα) Λατ.

Θ

θάλια, τα = αμύδαλα με μαλακό κέλυφος
θαμάζομαι = θαυμάζω. "Θαμάζομαι τη μάνα σου πως δεν πετά στα νέφη τέθιο σγουρό βασιλικό απού τον αναθρέφει".
θάμασμα, το = θαύμα. "Γίνονται και με τα λεφτά θαμάσματα".
θαράπια, τα = θεραπείες. Ειδικά λέγεται αυτή η λέξη σε χαιρέκακη ικανοποίηση. Όταν πεθάνει π.χ. ο εχθρός κανιούς λέμε πως εγινίκα-νε τα θαράπια του.
θαρμός, ο = μάθιασμα. "Βλέπου από γλώσσα τη γλωσσούς και τσαφουνέ του κάτω, απού του σκύλου δακανέ, του θαρμιστή τ' αμάτι".
θαρρεύομαι = εμπιστεύομαι. "Κιανιούς να μη θαρρεύεσαι, να μη στενοχο-ρεύεσαι" (παροιμία).
θάρρη, τα = ελπίδες. "Τα θάρρη μου έχω στο Θεό και πράμα δε φοβούμαι" (παροιμία)
θεληματούω = συμβιβάζομαι
θεοτικό, το = ότι είναι πολύ καλό λέμε πως είναι θεοτικό.
*** θερμός, ο** = οι γυναίκες όταν εξυμώνανε εξεσταίνανε το νερό μέχρι που να γίνει καλά χλιαρό και το λέγανε θερμό. Σκ. 6/9
θελα πάω = θα πήγαινα, να πάω θέλει = θα πάω
θέτω = ξαπλώνω. "Έμαθα γω και μοναχός και θέτω και κοιμούμαι και μαγερεύω και δειπνώ και δε σε συλλογούμαι".
*** θολόσταση, η** = πολύ αραιός χυλός με αλεύρι και για να γίνει κάπως εύγευστος του βάζανε και κάποια μπαχαρικά. Τον συνιστούσαν στις λεχώ-νες, γιατί πιστεύανε ότι κατέβαζε γάλα.
*** θρινάκι, το** = γεωργικό εργαλείο που χρησίμευε για το λίχνισμα των αλω-νευμένων καρπών. Ήτανε περίπου όπως το φτυάρι μόνο που η μισή παλάμη εδω ήτανε δόντια. Αρχ. ελλ. θρίναξ, παράγωγο της τρίαινας. Σκ. 24/1.
θρούβαλο, το = ψίχουλο.
θρουλιάζω = θρουφαλιάζω. Αρχ. ελλ. θρουλίσσω = θρουματίζω
θροφήματα, τα = τρόφιμα

- θρύβω** = κάνω θρύψαλα το ψωμί. Συχνά οι άνθρωποι τότε τρώγανε "συνεταιρικά" 2,3 ή και 4 άτομα από την ίδια λεκάνη. Αμα ήτανε ζουμερό το φαί ή αμα ήτανε βραστόγαλο θρύβανε μέσο ψωμιά και μετά καθένας κι από ένα κουτάλι. Επειδή όλοι έπρεπε να συμμετέχουνε στη διαδικασία υπάρχει η παροιμία: "Γη θρύβε, γη ανακάτεψε γη λείπε από την τάβλα". Αρχ. ελλ. θρύπτω = κομματιάζω.
- θρύμνη, η** = θάμνος ιαματικός, αρωματικός και μελισσοκομικός
- θυμιατό, το** = όταν επέθανε κανείς πριν λίγες δεκαετίες, για σαράντα μέρες άναβαν τον λύχνο. μέρα και νύχτα πάνω από το κρεβάτι του και για σαράντα μέρες έπιναν καλό φαί, πριν ξημερώσει και το πήγαιναν σε φτωχά σπιτία και, κατά προτίμηση όπου είχανε μικρά παιδιά που "πιάνεται ο συχωρεμός τώνε". Πριν το βγάλουνε από το σπίτι το φαί το έβαζαν στο τραπέζι όπου είχανε και ένα κερι αναμμένο και το κάπνιζαν με λιβάνι. Στο θυμιατήρι με το λιβάνι βάζανε ένα ελάχιστο ψίχουλο από το κάθε είδος φαγιού και μια σταγόνα κρασί. Πιστεύω να έχει σχέση αυτό με τις προχριστιανικές θυσίες. Αυτό λέγανε θυμιατό.
- θυμίζει το ζώο** = θέλει να ζευγαρώσει
- θύμος, ο** = θάμνος ιαματικός, αρωματικός και προ πάντων, μελισσοκομικός, γνωστός και ως γαϊδουρόθυμος, παράγει το θυμαρίσιο μέλι.

I

- ίγιοτας, ο** = διοξειδίο του χαλκού
- ίδια πά** = ακριβώς εδώ
- ίδια τσα** = ακριβώς έτσι
- ιδιαμένη ώρα** = ακριβώς αυτή την ώρα
- * ιμάνι, το** = πίστη "εβγήκεν απού το ιμάνι του". Όπως αλλιώς λέμε του άλλαξε την πίστη. Τουρκ.
- ιμπρέτι, το** = δείγμα. Τουρκ.
- Ίντα ολιως** = ερωτηματικό. Τί λογίς, μα και διαπίστωση εξήγηση. "Να σου πώ γώ ίντα ολιώς έφταξα ως εδώ".
- ίσια πάνω** = προς τα πάνω
- ίσκα, η** = είδος μανίτη που φυτρώνει παρασιτικά στις ρίζες των δέντρων. Όταν ξεραθεί και ξυλοποιηθεί είναι πολύ εύφλεκτη.
- ιω** = έτσι λέγαμε στα βόδια για να βαδίζουνε γρηγορότερα.

Κ

- καβαλάρης, ο** = μια μικρή τροχαλία που χρησιμεύει στον αργαλειό για να πηγαίνει εναλλασσόμενα τις μισές κλωστές πάνω και τις μισές κάτω να αγκαλιάζουνε το φάδι.
- καβαλαιομένο πατελόνι, το** = έβιναν ομοιόμορφα πολύ μεγάλα μπαλώματα μπροστά και πίσω στο πατελόνι και κρατούσε ακόμα πολύ. Σκ. 12/8
- καβαλίνες, οι** = περιπτώματα του γαϊδαρού
- καβούσι, το** = μικρή πηγή
- καβρομαμούνα, η** = είδος κατααρίδας που μαζεύεται και γίνεται μια μπαλίτσα
- καβρούλια, τα** = το βάδισμα των παιδιών με τα τέσσερα. "Με καβρούλια πρωτοσαλεύουνε τα παιδιά".
- * καδελέτο, το** = δεν ήταν εύκολο στα χρόνια της φτώχειας να έχουνε ένα φέρετρο για το νεκρό τους οι φτωχοί. Κάθε ενορία είχε ένα ειδικό φορείο και μεταφέρονε τον νεκρό μέχρι το μνήμα. Μετά τον τύλιγαν σ' ένα σεντόνι και τον βάζανε στον τάφο και το καδελέτο έμεινε στο νεκροταφείο περιμένοντας νέο πελάτη. Σκ. 20/1.
- * καδένα, η** = αλυσίδα
- καζάς, ο** = ατύχημα, συμφορά
- κάηλα, η** = πυρετός, πολύ ζέστη
- καηλόμαυρο, το** = πολύ μαύρο
- καηματέ, η** = έγκλημα
- καημέχαρος, ο** = καημένος. "Δε μπορώ καημέχαρε να σου βοηθήσω"
- κάης, ο** = πολύ μαύρος
- καθαργά** = κάθε βράδυ
- * καθάργιο, το** = το αλεύρι που ήτανε από καθαρό σάρι και δεν είχε κριθάρι ή ταή το λέγαμε καθάργιο, καθώς και το ψωμί που κάναμε απ' αυτό το αλεύρι καθάργιο το λέγαμε. Αρχ. ελλ. καθάριος = καθαρός. = κάθισμα. "Τη γ-καθέ απού θά κάτσεις να τη διαλέεις". = έχω πολλή ζέστη.
- καθέ, η**
- καϊναντζώ,**
- * καιτές** = κι έπειτα. Αρχ. ελλ. και εϊτα = έπειτα
- κακαποδομένος, ο** = εκατόντησε καχεκτικός, αδύνατος
- κακοβάνω** = έχω κακά προαισθήματα, ο νους μου πηγαίνει στο κακό
- κακογραμμένος, ο** = άτυχος. Έχει κακό γραψίδι.
- κακοπαθίζομαι** = εκφράζω τη στενοχώρια μου για κάτι κακό που έγινε. Αρχ. ελλ. κακοπάθεια = δυστυχία
- κακοπλύτης, ο** = μέρος από το στομάχι των μυρηκαστικών ζώων που έχει πολλές πτυχές "Όσες δίπλες έχει ο κακοπλύτης τόσες δαιμονίες κατέει" (φράση που λέγεται για τους δύστροπους).
- κακοπορεμένος**
- κακορίμαλος, ο** = αυτός που από την κακοπέραση είναι καχεκτικός = έτσι λέμε αγαπητό μας πρόσωπο την ώρα που το συμπνοούμε και του συμπαραστεκόμαστε, για να μην τον πούμε κακορίζικο που μας φαίνεται πιο βαρύ. Μπορούμε ακόμα να τον πούμε για τον ίδιο λόγο κακονίζικο.

- κακόσαρκος, ο = έχει κακή σάρκα και αργεί να γιάνει η πληγή που τυχόν του έγι-
νε
- κακόσειρος, ο = οι ρίζες του είναι από ταπεινό σόι
- κακοσυνεύει = το λέμε για την πληγή που χειροτερεύει
- κακοτερένιος, ο = ασήμαντος
- κακούργισμα, το = κακοσύνεμα πληγής
- κακοφορούμαι ή και κακαφορούμαι = υποψιάζομαι ανεπιθύμητα πράγματα.
- καλαμιζώ = τυλίγω το νήμα στα καλάμια (βλ. λ. άρδαχτος) Σκ. 9/7
- * καλαμουκάνια, τα = τα χοντρά καλάμια που τυλίγουμε το στημόνι
- καλή χέρα, η = τα δώρα της πρωτοχρονιάς που δίνουμε των παιδιών
- καλλιγιαννού, η = νυφίσα
- καλλιχερίδια, τα = δωράκια
- * καλίκια, τα = έτσι λέγανε ένα είδος παντόφλες που ήτανε το ίδιο και οι δυο, δεν ήτανε δεξιά και αριστερή και που δεν είχανε τακούνι, ήτανε από βελούδο απάνω και είχανε διακόσμηση.
- καλίκωση, η = τα στηβάνια ή τα παιπούτσια που βάζομε.
- καλιμέντο, το = καλό ιδιωτικό έργο, κάτι που θεωρείται προσδευτικό
- καλλιιά = καλύτερα. "Καλλιιά χω γω στο σιτίι μας ελιές και παξιμάδι, παρά στο ξένο ζάχαρη και να μ' ορίζουν άλλοι".
- καλλιιάς, ο = καλύτερος. "Αιής εβγήκενε το μπαρούτι, ο καλλιιάς του καλλιιά δε γκατέεις ποιός είναι".
- καλόβολος, ο = συνεννοήσιμος, βολικός
- καλόγαλη, η = προβατίνα που βγάζει πολύ γάλα
- * καλόγερος, ο = τότε που λιχνούσαμε για να βλέπομε την πνοή και την κατεύ-
θυνση του αέρα και αναλόγως να τινάζομε με το θρινάκι το μά-
λαμα, εκαρφώναμε στην άκρη του αλωνιού ένα ξύλο περίπου ένα
μέτρο και πάνω του δέναμε με ένα σπαγάκι δυο τρία ελαφρά χόρ-
τα. συνήθως αγρισταίη και ήτανε το "ανεμούρι" που έχουνε στα αε-
ροδρόμια μα εμείς τον λέγαμε καλόγερο, ίσως επειδή έμοιαζαν
με γένια τα άσπρα χόρτα. Σκ. 24/3
- καλογρίδα, η = 1) είναι ένα φυτό που το λέμε και πολύτριχα. Όταν τρώνε τις
ρίζες του οι χοίροι και οι αίγες αρρωσταίνουνε και λέμε ότι επο-
λυτρηχιάσανε, 2) είναι ένα μικρό πουλάκι που το λένε καλογρίδα.
- καλοδικός, ο = αγαπά τους συγγενείς του
- καλολοΐδια, τα = ξεροί καρποί, σταφίδες, καραμέλες κλπ.
- καλομελετώ = μιλώ για πράγματα που θα τα θέλαμε να γίνουνε
- καλομπάντιδος, ο = βολικός. "Ο σάρακάς μου είναι καλομπάντιδος"
- καλονή, η = καλοσύνη. "Αύριο αν είναι καλονή, πού θα τα πάεις τ' αρνάκια;
νά 'ρθω να παίζομε μαζί όμορφα παιγνιδάκια".
- καλοπίταγος, ο = καλοσύμβαστος.
- καματερή, η = η μέρα που μπορούμε να δουλέψομε, δεν είναι σκόλη και δεν
εμποδίζει ο καιρός. "Σκόλη και καματερή, δούλευε φτωχέ να
ζεις".

- καματερό, το** = 1) το βόδι που έχει χρησιμοποιηθεί και έχει συνηθίσει στο αλέτρι το λέμε καματερό ή καματερεμένο. 2) το χωράφι που στα πρόσφατα χρόνια έχει σπαρθεί το λέμε καματερό μα αυτό που χρόνια δε σπάρθηκε το λέμε χέρσο. Αρχ. ελλ. κάματος = μόχθος = κουζίνα. "Στη γ. καμινάδα τα σιάζανε τα σύγγλινα".
- * καμινάδα, η**
*** καμινιάστρα, η** = το μέρος που στήνουνε το καρβουνοκάμνο
*** καμπαλαρία, η** = βοήθεια σε ξένο χωρίς πληρωμή
*** καμπανός, ο** = 1) τα πολύ μικρά σταφυλάκια, 2) πήδημα. "Παίζει καμπανούς και βγαίνει δυο μέτρα", 3) το καντάρι που ζυγίζει. Σκ. 32/1
- * καμπούλι**
καμνιώ = κάνω καμπούλι τσοι συγγενείς μου, τους αναγνωρίζω
 = κλείνω τα μάτια μου. Αρχ. ελλ. καταμύω = μισοκλείνω τα μάτια μου.
- καναβός, ο** = γύπας. ζει με πτώματα, λεβέντικο πουλί. Δεν είναι αιμοβόρικο πουλί ο καναβός. Αμα ανακαλύψει κανένα ζώο που είναι για να φορήσει, κάθεται και περιμένει να "διαπιστώσει" τον θάνατο και μετά αρχίζει και το τρώει, αρχίζοντας από το σκετό και την καρδιά.
- κανάκι το** = χάδι αραβ.
κανιάς, ο = ειδικά στη γουρούνα που γεννά πολλά μικρά, συνήθως ένα τουλάχιστον είναι πολύ καθυστερημένο στην ανάπτυξη του, αυτό το λέμε κανιά μα γενικά ότι έχει καθυστερημένη ανάπτυξη λέμε ότι εκάνιασε.
- κανίσκι, το** = είναι τα τρόφιμα ή ποτά που πηγαίνομε δώρο στον γαμπρό. Βυζαντινή λέξη
- κανακάρης, ο** = λεβέντης, χαϊδεμένος
*** κανόνια, τα** = είναι τα πηχάκια που έβριζε ο μελισσοκόμος στο πάνω μέρος του μελισσοκόφινου για να κρεμάσουνε εκεί οι μέλισσες τις κερήθρες τους. Σκ. 31/1
- καντάρι, το** = ήτανε αυτό που ζυγίζαμε τα εισοδήματά μας. 2) ήτανε και μονάδα μετρήσεως βάρους. 44 οκάδες ήτανε ένα καντάρι.
- * κανηλιέρης, ο** = ήτανε ο λυχνοστάτης. Σκ. 2/8
κανηλίζει = ότι αντανακλά τις ακτίνες του ήλιου την ώρα που μας τις εκπέμπει.
- * καντίζω** = πείθω. "Εφοβήθηκα πως δε ν-τονε καντίζω να μαισε πει το ναι ν-του".
- καντουνάδα, η** = αγκονάρι
καντούνι, το = γωνιά μέσα στο σπίτι ή και στον τοίχο του χωραφιού
*** καπαντίζω** = έχω αναμφισβήτητη ανωτερότητα. "Ο Ήλιος καπαντίζει το φεγγάρι" = το εξουδετερώνει.
- καπούλες, οι** = τα μεριά του γαϊδάρου
*** καπουλοδέτης, ο** = το λουρί που κρατά το σομάρι από πίσω. Σκ. 4/2
κάπαρη, η = φυτό που φυτρώνει στις ξερές πέτρες των γκρεμών, είναι βρώσιμο.
- καπνιστήρι, το** = ένα τενεκεδένιο δοχείο που έχει φουσερό και σπρώχνει καπνό στις μέλισσες για να τις ηρεμίζει. Σκ. 31/12.

- * **καρκακάντες, ο** = μισοερεπιωμένο σπύρι
καρβούνι, το = άνθρακας, θανατηφόρο σπυρί
κάργα = πολύ ζορε. "Έχομε κάργα μαζωχτό"
καρέ, η = καρυδιά. Αν Κρ. καρά
καρκανιάζω = αποξεραίνομαι, στεγνώνω
καρνάδο κόκκινο = το πολύ κόκκινο
καρνιέρα, η = πάνινη σακουλίτσα
κάρνας, ο = το στέλεχος με τα άνθη του κρεμμυδιού
*** κάρτο, το** = ογκομετρικό δοχείο που εχρησιμοποιείτο κυρίως στα μιτάτα. Έχωρούσε δυόμιση οκάδες γάλα και εκεί οφείλει την ονομασία του, διότι οι δυόμιση οκάδες είναι το ένα τέταρτο του μίστατου, και ιταλικά κάρτο σημαίνει ένα τέταρτο (βλ. λ. μίστατο) Σκ. 13/11.
- καρτσόνι, το** = κάλτσα
καρφίχτης, ο = καθρέφτης
κάσσα, η = 1) κιβώτιο, 2) φέρετρο
κάσσεσ, οι = ακαθαρσίες του σώματος. "Τεράτα κάσσεσ είνιε τα πόδια σου"
κάσος, ο = είναι αυτό που βάζομε στο λαμό του αλόγου για να σέρνει το αλέτρι, ή τότε που γύριζε τους μύλους στη φάρμπικα. Σκ. 10/25.
- καταβάθρα, η** = βέραθρο
κατακαίρι, το = κακοκαιριά
*** κατακοίλι, το** = το φόρτωμα του ζώου χωρίς σαμάρι. Βάζαμε τον καρπό σε μια μεγάλη σακκούλα και τη δέναμε στο γάιδαρο με σκοινιά. Σκ. 18/1.
- κατακοντίς** = εκείνες τις μέρες. "Κατακοντίς τω Χριστουγέννω σφάζουνε τσοι γοίρους".
- καταλαγιαζώ** = καθηουαζώ
κατάλυμα, το = ερεπιωμένο σπύρι. "Καινούρια καταλύματα με βάτους φυτωμένους..." (από μαντινάδα).
- καταλύω** = διαλύω. "Εγώ θα σε καταλύσω, μα συ θα φταίεις" (θα σε καταλύσω = θα σε σκοτώσω) Αρχ. ελλ. καταλύω = καταστρέφω.
- κατάξυλα, τα** = ευθένες. "Δίκια κι άδικα αυτηνού τα ρίξανε ούλα τα κατάξυλα".
καταπότης, ο = το μέρος που χωνεύουνε τα νερά, χωνευτήρι
καταστεμένος, ο = 1) τακτοποιημένος. "Με τα δυο ν-του χέρια και με την ικανότητά ν-του είναι πρώτο μ-πράμα καταστεμένος". 2) Πλήρως αναπυγμένος.
- κατατόπι, το** = τοποθεσία
καταχανάς, ο = βρυκόλακας. "Εγώ ποθαίνω γλήγορα μα θα καταχανέψω και θα ξανάρθω να σε βρώ να σε ξαναπαιδέψω".
- κατεργιάζομαι** = βρίσκω διεξοδο. "Ο φτωχός κι ανήμπορος τέχνης κατεργιάζεται" παροιμία.
- κατεχάρης, ο** = αυτός που ξέρει καλά τον τόπο
κατέχω ή και κατέω = ξέρω. "Κατέχω το πώς μ' αγαπάς και δεν κακοκαρδίζω..." (από μαντινάδα).
- κατηγορημένος, ο** = αδυνατισμένος. "Σα θέλεις χαϊδεμένο μου να μην κατηγοράσαι στα παραθύρια του βοριά να θέτεις να κοιμάσαι".

- * **κατιμέρι, το** = ελάττωμα. "Με τα λεφτά τα σβήνουνε ούλα τα κατιμέρια..." (από μαντινάδα).
- * **κατίνα, η** = σπονδυλική στήλη, πλάτη. "Εθέκασί ν-του στην κατίνα ένα σωρό χρέη". Ιταλ.
- κατοικηριό, το** = κατοίκηση. "...και το γ-καιρό απού 'σανιε στην Κρήτη οι Βενετσιάνοι, κιανείς δεν ήρθε στα Σφακιά κατοικηριό να κάνει..." (Από του Δασκαλογιάννη το τραγουδι).
- * **κατρίδα, η** = στο ασβεστοκάμινο, μόλις κλείσει ο θόλος, το φορτώνουνε αρχίζοντας από μεγάλες πέτρες και όσο πήγαινε απάνω μικρότερες, ώσπου στο πιο πάνω σημείο βάζανε μικρά χαλίκια. Αυτά λέγανε πως είναι η κατρίδα του καμινιού.
- κάτσα - κάτσα** = κρυφά - κρυφά
- κάτσαρο, το** = παλιοπάπουτσο. "... Και σαν το παλιοκάτσαρο θα σε πετάξω πέρα" (από μαντινάδα).
- κατσαργούλιδος, ο** = αγριελιά που δε μεγαλώνει
- κατσαοφενταμέ** = ασφένταμος που δε μεγαλώνει
- κατσιασμένος, ο** = αυτός που έμεινε πολύ κοντός
- κατσιγαριάρης, ο** = εκεί που βάζουν τα λύμματα του λαδιού (βλ. λ. νεροβούτσι)
- κατσιγαροι, οι** = τα λείμματα του λαδιού
- κατσιφάρα, η** = ομίχλη... "Ήλιος να πάει και καπνός και μαύρη κατουράρα" (κατάρα)
- κατσογραμμένος, ο** = λίγο βρεγμένος
- κατσομπήχεται** = παρουσιάζει κάποια αντίσταση
- κατσοπρίνι, το** = θαμνώδες πρινάρι
- κατσούλα, η** = γάτα
- κατσουλαμάτης, ο** = γαλανομάτης
- κατσουλέ, η** = θάμνος που γίνεται στα γκρεμνά, τον τρώνε οι αίγες
- κατσούνα, η** = ραβδί με γυριστή λαβή. Σκ. 4/1
- κατσούνι, το** = ραβδί με κατσούνι που μ' αυτό ραβδίζομε τις ελιές. Σκ. 11/12
- κατσόχοιρος, ο** = σκατζόχοιρος
- κατώι, το** = το κάτω δωμάτιο σε διώροφο σπίτι
- κατώμυλι, το** = η κάτω πέτρα του χειρόμυλου.
- κατώφιλιο, το** = κατώφλι. "Να μην ξαναπατήσεις μπλεϊό εις το κατώφιλιό μου και με τα λόγια που ξερνάς δε θέλεις το καλό μου"
- καυκί, το** = 1) είναι μισή νεροκολοκύθα που μ' αυτό μαζεύανε το λάδι από τη γούρνα στα παλιά ελαιουργεία Σκ. 10/11, 2) το τυρκί είκοσι προβάτων. (βλ.λ. βούβα), 3) το πίσω μέρος από το κεφάλι του ανθρώπου.
- καφάς, ο** = σβέρκος. "Εγώ δε θέλω να κάτσει κιαιείς εις το γ-καφά μου".
- κάψαλος, ο** = ότι έμεινε από την πυρκαϊά
- καψάλια, τα** = τα ξύλα που παίρνομε από κεί που πέρασε η πυρκαϊά που είναι μεσοκαμένα.
- καψούρης, ο** = έτσι λέμε αυτόν που σηκώθηκε από τα χαρτιά χαμένος
- κείνονέ** = εκείνο. Αν. Κρ. κειονέ

κείνουσές κείτομα	= εκείνος. Αν. Κρ. κειουσές = 1) είμαι ξαπλωμένος, 2) είμαι άρρωστος. Η μάνα μου κείται, είναι αρρωσταρέ.
κελεπίρι, το κεντέ	= κάτι που δεν το δουλέψαμε και δεν το περιμέναμε. Τουρκ. = 1) κεδιά της βελόνας, 2) επιπόλαια βλαστημιά. "Άμε στη γ-κεντέ 'να με λείψεις".
* κεντινάρι, το	= εκατοντάδα. Κεντινάρι λέγανε ειδικά την εκατοντάδα προβάτων. Η λέξη είναι βυζαντινή. Τους εκατόνταρχους στο Βυζάντιο τους λέγανε και κεντινάριους.
κεντριζώ κερά, η * κερεμέ	= εμβολιάζω = 1) γιαγιά 2) κυρία = ομοιότητα. "Ένα γ-κερεμέ είναι ούλα" = ίδιο πράμα. Άλλου με τη λέξη κερεμέ εννοούνε αφθονία. Τουρκ. = τα υλικά που βάζομε για να γίνουνε τα σπιβάνια = πλεχτό με βέργες δίχτυ για ψάρια. = προβατίνα που έχει κέρατα = πολύ παχύ μάλλινο που το βάζομε στο σομάρι για να έρχεται μαλακά στη ράχη του φορτηγού ζώου, αλλά και στον κάσο. Βλ. λ. κάσος. Βλ. οπισθόφρελλο 7.
* κερσετές, ο κέρτος, ο κερούλα, η * κετσές, ο	= είναι ο τράγος που ενώ το σώμα του είναι μαύρο η κεφαλή τ είναι άσπρη. Σκ. 21/8 = φυλάω "καλλιιά 'ν' ο κηδευτής, απού το δουλευτή". = φαντιή, μάλλινη κουβέρτα = 1) όταν θα πούνε σε κανένα κάτι που θα το ήθελε μα δεν το πιστεύει το κιάαμε τονίζεται στην παραλήγουσα και το α είναι λίγο παρατεταμένο. Έστω θα του πούνε ότι το λάδι επήρε μεγάλη αύξηση. Θα το ήθελε μα δεν το θεωρεί πιθανό και λέει κιάαμε. 2) όταν έστω θα πει ο ταχυδρόμος στο συνταξιούχο: "να 'ρθεις θέλεις να πάρεις τα λεφτά σου;" αυτός τότε θα πει "κιαμέ!!"
κεφάλωπος, ο	= είναι ο τράγος που ενώ το σώμα του είναι μαύρο η κεφαλή τ είναι άσπρη. Σκ. 21/8
κηδεύω κηλίμι, το κιάαμε	= φαντιή, μάλλινη κουβέρτα = 1) όταν θα πούνε σε κανένα κάτι που θα το ήθελε μα δεν το πιστεύει το κιάαμε τονίζεται στην παραλήγουσα και το α είναι λίγο παρατεταμένο. Έστω θα του πούνε ότι το λάδι επήρε μεγάλη αύξηση. Θα το ήθελε μα δεν το θεωρεί πιθανό και λέει κιάαμε. 2) όταν έστω θα πει ο ταχυδρόμος στο συνταξιούχο: "να 'ρθεις θέλεις να πάρεις τα λεφτά σου;" αυτός τότε θα πει "κιαμέ!!"
κιαμιά κιανείς	= καμιά = κανείς
κιαπόκειας κιαπόης	= μετά από εκείνη την ώρα. "Θα φάμενε κι απόκειας φεύγομε". = και μετά. Εγώ νομίζω πως είναι λέξη που συντίθεται από τον σύνδεσμο και, και την πρόθεση από και το ης που έχει θέση αντωνυμίας, άλλοι όμως που το γράφουνε απόις, έχουνε διαφορετική γνώμη.
κισουλιάς	= καθόλου. "Δε με πληγώνει κισουλιάς ο αποχωρισμός σου" (από μαντινάδα)
κίας κιδόντες κιδάς, ο κιδρατζής, ο κλειώ κλεριά, η	= τουλάχιστον. "Κίας πεντακόσιοι ανθρώποι ίσανε στο γάμο" = κι όμως = το αγόι με το φορτηγό ζώο. = αυτός που κάνει αγόγια με φορτηγά ζώα = κλειώνω. "Οντε γ-κι α βγώ όξω κλειώ τη μ-πόρτα μου" = κληρονόμοι. "Κλεριά να μην αφήσει" (κατάρα)

- κλέφτης, ο** = ένα εργαλειάκι που περνά το στημόνι στο χτένι. Σκ. 8/8
- κλητούρια, τα** = η μακαρία της κηδείας. "Κακό μ-πράμα είναι να βάλεις κλητούρια μέσα στο σιτί, αυτά τρώγονται όξω". (παρατύρημα)
- * κλίστρα, η** = λοφείο του πετεινού, το λειρί
- κλώθω** = γνέθω. Αρχ. ελλ. Κλώθω. Από τη θεά Κλωθώ που έκλωθε το νήμα της ζωής των ανθρώπων. Σκ. 9/4
- κνησάρα, η** = το φιλό κόσκινο που κοσκινίζουνε το αλεύρι
- κνισάρι, το** = το περιτόνιο των ζώων, ένα λεπτό στρώμα λίπους που περιβάλλει την κοιλιά και τα έντερα. "Πέ του του σκύλου π' αγαπάς πως θα τονε σκοτώσω να βγάλω το κνισάρι ν-του στον ήλιο να τ' απλώσω".
- κόβω** = συχνά παραδίνουμε το λάδι στην Ένωση Γ. Συν/ομών ή και σε εμιόρους, χωρίς να το πληρωθούμε αμέσως, οπότε λέμε ότι το δώσαμε άκοπο. Όταν θα το πληρωθούμε λέμε ότι το κόβουμε.
- κοιλιδέ, η** = το καλό γεύμα. "Εκάρμαμε στο γάμο καλό γλέντι μα εκάρμαμε και μια γ-κοιλιδέ καλή". Αυτό εμειρούσε στα δύσκολα χρόνια. "Η καλή φασηπιτούρα τρεις ημέρες κάνει ντούρα" λέγανε. Βλ.Α. ντούρα.
- κοιλιοπονά** = έχει πόνους της γέννας
- κοιμητέ, η** = κρεβάτι
- * κοιμητιδέ, η** = πάνω από δυο άτομα στο ίδιο κρεβάτι. "τέσσερα κοπέλια έχει και κάθε βράδυ τα κάνει ούλα μια γ-κοιμητιδέ"
- κοινάτο, το** = συνεταιρικό κοπάδι πρόβατα.
- κοιτάζουνε οι κότες** = το λέμε για το μέρος που μένουνε το βράδυ και μόνο για τις κότες. "Οι γι-όρθες πρίχου σκοτεινιάσει κοιτάζουνε και πρίχου καλοφρέξει ξεκοιτάζουνε". Αρχ. ελλ. κοίτη = φωλιά.
- κοκκαλάς, ο** = είδος αητού που σηκώνει τα κόκκαλα ψηλά και τα αφήνει και όπως πέφτουνε σπάνε και τρώει το μεδούλι. Εκεί οφείλει την ονομασία του. Τον λένε και γυπαστό.
- κοκορέξια, τα** = όταν για κάτι δείχνουμε προσποιητή απροθυμία ενώ πολύ το θέλομε, λέμε ότι κάνομε τα κοκορέξια μας.
- κολάι, το** = 1) λύση. "Θα κάμω κολάι", 2) καταστροφή. "Εγίνηκεν το κολάι ν-του" (το λέμε για κάτι που καταστράφηκε).
- * κολέβδα, η** = την προβιά από τους ορχείς του κριαριού κάνανε αράι καμιά φορά οι βοσκοί και βάζανε μέσα σουβλί, λουρί, πεδούλια κλπ. για να μπαλάνουνε τα στιβάνια τους και τη λέγανε κολέβδα (βλ. λ. λουρί, πεδούλι, αράι). Σκ. 21/2.
- κολληνταρέ, η** = είναι τα ηνωμένα δυο ή τρία μαζί φρούτα
- * κολλιιά, η** = ένα πολυετές, φυτό με αγκάθια που κάνει κεφαλάκι σαν της αγγινάρας μα μικρό και που είναι βρώσιμο και νόστιμο.
- κολισαύρα, η** = σαύρα
- κολυμπάδες, οι** = παστές ελιές
- κόλυμπος, ο** = λακούβα που κρατίζει νερό
- * κομεσούρα, η** = το κενό ανάμεσα σε δυο τάβλες ή σε δυο άλλα αντικείμενα

- κομμάγρα, η = η αίσθηση αδυναμίας
 κομματέ, η = ένα μέρος από το κοπάδι των προβάτων. "Λείπουνέ μου μια γκομματέ οζά και φοβούμε ήμπα να μου τα κλέψανε".
- * κομμόλιθρος, ο = το ψωμί που δεν πέτυχε στη ζύμωση και που το λέμε και λειψό.
- κομπίτσασκας, ο = σκόρος. "Στέρευνέ τα τα λειφτά σου να τα φάνε οι κομπίτσασκοί" (το λέμε αστειεύοντας).
- κονάκι, το = σπιτάκι. Ξένη λέξη.
 κονεώ = φιλοξενούμαι
 κονταρίδα, η = μονοπάτι που συντομεύει τον δρόμο μας
 * κοντομυρί, το = σίδερο που βάζομε λοξά από την πόρτα στον τοίχο για να την κρατά κλεισμένη.
 κοντομουρίζω = δυσκολεύομαι
 κόντυλα, τα = χοντρά άχυρα
 κόντυλας, ο = το στέλεχος των σιτηρών
 κοξιζώ = παύω να συγχάζω
 κοπάνα, η = η λειπίδα που βάζομε στις χωμάτινες στέγες έπρεπε να πιεστεί καλά για να μην τη διαπερνά το νερό. Στα πιο πολλά σπίτια είχανε μεγάλους κυλίντρους για τη δουλειά αυτή, όμως όποιος δεν είχε κύλιντρο, είχε την κοπάνα. Ένα ξύλο σε αμβλεία γωνία, βάρους περίπου 8 οκάδες. Το ένα σκέλος δεν ήτανε πολύ χοντρό και ήτανε η λαβή. Το άλλο ήτανε βαρύ και ίσιο και ήτανε το μέρος που χτυπούσε στο χώμα για να σκληρύνει. Σκ. 27/7.
- κοπανέ, η = η δόση υγρής πυριτιδας που βάζανε στο κάθε φουέκι οι κυνηγοί τότε που τα γέμιζαν οι ιδιοι. Μεταφορικά, μια σ-κοπανέ = μια δόση.
- κόπανο, το = ήτανε ένα ξύλο 30X8X5 πόντους, περίπου. Από το ένα μέρος είχε περισσότερο πάχος και είχε μια τρύπα υποδοχή επί της οποίας περιστρεφότανε ο άρδαχτος για να τυλιχτεί το νήμα στο μασούρι (βλ. λ. άρδαχτος) και από την άλλη άκρη ήτανε πιο λεπτό για να κάθεται η γυναίκα που μασούριζε να το σταθεροποιεί. Σκ. 9/7γ.
- κοπέλι, το = ασερνικό παιδί
 κοπελιάρης, ο = νεαρός
 κόπιασε = έλα. (Η λέξη δεν ήτο τακτικής χρήσης. Ή ειρωνικά λεγάτανε, ή με σεβασμό). "Κόπιασε" θα μπορούσανε να πούνε στο παιδί που έκανε μια αταξάδα, με εμπάθεια. "Κοπιάσετε να φάμε" θα μπορούσανε να πούνε στον φιλοξενούμενο, με ευγένεια.
- κρεμαστά = ψηλά
 κρεμαστός, ο = ψηλός. Κρεμαστός άντρας = ψηλός άντρας. Κρεμαστός τοίχος = ψηλός τοίχος.
 κοπελούρι, το = μικρό αγόρι
 κοπελουτσιά, η = νεαρή κοπέλα
 κορατσίνα, η = χοντρό κάτω ξύλο του αργαλειού Σκ. 7/11.

- κοτοάκια, τα** = πειραχτικά λόγια
κούβος, ο = γάλλος, διάνος
κουδουνέ, η = το λουράκι που βάζομε στον λαιμό των ζώων για να κρεμάσομε το κουδούνι ή για να τα δέσομε με σκοινί.
- κουζουλός, ο** = τρελός
κούκλης, ο = πετεινός
*** κουκολόι, το** = άμα τέλειωνε το λιομάζεμα, κάποιες ελάχιστες ελιές που μπορούσαν να μας διαφύγουνε, απάνω ή κάτω από τα ελαιόδενδρα εβγαίνανε ύπερα και τις κυνηγούσανε μια - μια, από όλο το λιόφυτο, όχι μόνο από τις δικές του καθένας. Αυτό ήτανε το κουκολόι.
- κουκοσάλι, το** = χάλαζα. "Ρίχνει ο ουρανός νερό, ρίχνει και κουκοσάλι. Ρίχνει κι αλεξιπτωτιστές και πυρωμένο αισάλι" (Από τη Μάχη της Κρήτης).
- κουκουβίζω** = διπλώνω το σώμα μου και πατώντας στη γη κάθομαι στις γάμπες μου.
- κουκούγερος, ο** = μασκαράς
κουκουμάρα, η = το μισό καρύδι. Αλλού κουκουμάρα = περιγέλος
κουλαντρίζω = εξουσιάζω. Τουρκ.
κουλούκι, το = κουτάβι
κουλουκουρά, η = πρώιμα οι προβατοβοσκοί κουρευούνε τα μαλλιά των προβάτων από τους μερούς για να μην τους εμποδίζουνε όπως τα αρμέγουνε. Πιο σωστά θα ήτανε να λέμε κωλοκουρά μα από εκεί παράγεται η λέξη.
- κουλουκουτίζω** = ανακατεύω, ερευνώ
κουλουμούντρι, το = ντούμπα. Αραβ.
κουλούρα τη νύφης = Όταν ο γάμος πήγαινε να πάρει τη νύφη εμπίγαινε από τον δεξιό δρόμο. Όταν γύριζαν, γύριζαν από τον άλλο δρόμο γιατί αυτός που όταν πηγαίνανε ήτανε δεξιός τώρα γινότανε αριστερός. Ένα κύκλο λοιπόν κάνανε και αυτό τον κύκλο λέγανε τη νύφης τη κουλούρα.
- κουλουροκάμουσα, η** = αυτή που έσιαζε τα σφακιανά πατητά που απαιτούσανε τέχνη. Μεταφορικά εσήμαινε καλή νοικοκυρά.
- κουλούκι, το** = σπιτάκι μικρό, κακοσπιτάκι
*** κουμούρι, η** = όπως λιχνούσαμε, αλλού πήγαινε ο καρπός και αλλού τα άχερα, μα και μια σκόνη που την έπαιρνε ο αέρας πολύ πιο πέρα αυτή τη λέγαμε κουμούρι.
- κουνάλι, το** = 1) είναι το πολυωριμασμένο φρούτο, 2) μεταφορικά λέμε και για τον πολυκαταβεβλημένο γέρο ότι εκουνάλιασε.
- κουντούρι, το** = κινήγημα. Τον πήρε κουντούρι = τον κινήγησε.
κουντουρίζω = 1) τότε που απογαλακτίζουνε τα αρνάκια οι προβατοτρόφοι, τους κόβουνε την ουρά, από τα θηλυκά και αφήνουνε μόνο λίγους πόντους, γιατί αν είχανε μεγάλη ουρά θα εμπόδιζε όταν θα μεγαλώσουνε εκεί που θα τ' αρμέγουνε. 2) άμα εσυμφωνούσε κα-

νείς ότι θα πάρει ένα γουρουνάκι από τη γουρούνα κάποιου άλλου, μα ήθελε να το αφήσει ακόμα λίγες μέρες στη μαμά του, του έκοβε λίγη ουρά για να φαίνεται ποιο είναι το αμπολιάρικό του (βλ. λ. αμπολιάζω) όπου το κουντούριζε, 3) όταν βλέπομε ότι ένα κλαδί έχει πολλή φούντα και κινδυνεύει να το πάρει ο αέρας, κόβομε λίγο και λέμε ότι το κουντουρήσαμε.

- κουρά, η** = το κούρεμα των προβάτων. Κατά ένα τρόπο είναι γιορτή των προβάτων, τότε που τα κουρεύανε.
- κουράδι, το** = κοπάδι
- κούργελος, ο** = πολύ μεγάλο κοχύλι που παλιότερα οι αγροφύλακες το τρυπούσανε από πίσω και σφυρίζανε άμα βλέπανε ζώα σε ζημιά.
- κουργιάλι μαύρο** = πολύ μαύρο
- κουρέματά σου** = με τη λέξη αυτή δείχνομε συμπόνια. "Κουρέματά σου κακορίμαλε. Ύπαι σου τυχε πάλι".
- * κουρέτο, το** = θάμνος που αντλείται από συγγενείς και το οποίο εξαργυρώνεται στον νταϊλίστικο τομέα
- * κουρκουμάς, ο** = όταν πηγαίναμε στο σχολείο οι μεγάλες τάξεις εγράφανε με μελάνι και κρατούσανε μελανομπουκάλα μα συχνά το χύναμε και το μεν εκάναμε μουτζούρες, το δε ετρώγαμε ξύλο. Ακόμα όμως πηγαίνα στο σχολείο όταν μας φέρανε τους κουρκουμάδες που ήτανε όπως ο κέρτος και όπως εγύριζε το μελάνι επήγαυε στη άλλη μεριά και δεν χυνότανε.
- κουρκουνώ** = καταχτυπώ
- κουρκούτα, τα** = ανακατεμένα διάφορα πράματα, ατακτοποιήτα και άχρηστα
- * κουρκούτσα, η** = κουρκούτσες λέγαμε τα πράσινα χαρούπια τα οποία και τα τρώγαμε τότε στα χρόνια της πείνας. Αλλού κουρκούτσα λένε τη χελώνα.
- κουρμούλα, η** = ο χαμητός κορμός του αμπελιού. "Ακριβοχαιρετίσματα στην αμπελοκουρμούλα, απού τσοι κάνει τσοι φτωχούς και τα ξεχνούνε ούλα".
- κούρμπα, η** = στροφή του αυτοκινητόδρομου
- κουρνός τράγος, ο** = έχει στο τρίχωμά του διάφορα χρώματα, μαύρα, γκρί, ασπροκόκκινα κλπ.
- κουρουντζώ** = προσπατεύω, υποστηρίζω με κάθε τρόπο κάποιον
- κουρούπι, το** = 1) κιούπι, 2) ένα ογκομετρικό δοχείο λαδιού. Ήτανε χάλκινο, ανοιχτόστομο και χωρούσε πέντε οκάδες λάδι. Άμα ήτανε πολύ το λάδι το μετρούσανε με μίστατα (10 οκάδες ένα μίστατο) άμα ήτανε λίγο το μετρούσανε με κουρούπια (πέντε οκάδες ένα κουρούπι) και άμα ήτανε ακόμα λιγότερο το μετρούσανε με τις οκάδες.
- κούρτα, η** = μάντρα, όπου μαντρίζουνε τα πρόβατα για να τα αρμεξουνε Σκ. 15/7.
- * κουρφός, ο** = κρυφός. "Κουρφός παπάς δε γίνεται, κι α γενεί δε λουτρουγά" (παροιμία)

- κούσκουρος, ο** = έδαφος με πάρα πολλά ψιλά χαλίκια, πετροποιημένα μεταξύ τους, ή μη.
- κούρταλα, τα** = παλαμάκια. Αρχ. ελλ. κρόταλα
- κοράκιο, το** = πάθηση ζώων που τα κάνει να μην πίνουνε νερό.
- κουρούπα, η** = μικρο πιθάρι Σκ. 2/7
- κουτάλα** = 1) ωμοπλάτη στον άνθρωπο. "Εσύ 'σαι ομορφύτερη πιλά απ' ούλες τσ' άλλες γιατί 'έχεις τα ξαθά μαλλιά και τσ' ανοικτές κουτάλες, 2) των ζώων το αντίστοιχο κόκκαλο, που λέγεται και σπάλα, είναι αντικείμενο μαντείας.
- κουτελώνω** = απαντώ κάποια ζώα. "Όντε θα πάεις εις τα ζα σου, κουτελώσω μου, να χαρείς τα κοπέλια σου, και τα δικιά μου οζά να μην πάρουνε κάτω, για δε μου βολεύει να βγώ, σήμερο στη μαδάρα".
- κουτουλέ, η** = 1) παράγεται η λέξη από το κούτελο, χτύπημα δηλαδή με το κούτελο, μα κουτουλέ λέμε και όταν ένα ζώο θα χτυπήσει με τα κέρατα. "οι τράοι και οι κριγιόι, όντεν έχουνε λασιά συνορίζουνται τσι "κυρίες" και κουτουλιούνται, ουλημερντίπως τση μέρας πολλές βολές" (βλ. λ. λασιά), 2) ακόμα μεταφορικά λέμε κουτουλέ τις βλακείες των ανθρώπων.
- κούτουλα, η** = η κατοίκα που δεν έχει κέρατα
- κούτουλος, ο** = ο τράος ή ο κριγιός που δεν έχει κέρατα
- κουτούτο, το** = υπόγειος αγωγός νερού. Σκ. 29/25
- κουτσαμίζω** = λιγοστεύω κάτι.
- κουτσοκαμνύω** = κλείνω το μάτι πονηρά. Αλλού κουτσοκανώ
- κουτσοκλιζώ** = κομματιάζω ξύλα ή και κλαδιά δέντρου
- κουτσουνάρα, η** = υδροροή. Σκ. 28/6
- κράι, το** = πολύ κρύο, αγιάζι.
- κρατά στάρι** = στον χόρο ο τελευταίος στον κύκλο, ακολουθεί τον κύκλο μα δεν χορεύει. Αυτός λέμε ότι κρατά στάρι
- κρατώ ή και αποκρατώ** = διατηρώ. "Κρατώ ακόμης το σπίτι στο χωριό".
- * κρεμανταλέ, η** = κρεμασμένη αρμαθιά φρούτα
- κριγιός, ο** = κριάρι. Αρχ. ελλ. κριάρι
- κρίθος, ο** = μικρό σπυράκι στα βλέφαρα
- κρισαντέρης, ο** = αυτός που πηγαίνει συχνά στα δικαστήρια
- κρίση, η** = η απόφαση του δικαστηρίου
- * κρίταμα, τα** = φυτό που φυτρώνει στα γκρεμνά της παραλίας. Τα φύλλα του είναι σαρκώδη, είναι βρώσιμα, υπόξινα και υφάλμυρα.
- κρούβομαι** = αισθάνομαι ανία. "Εγώ κρούβομαι ότι νά 'μαι επαέ στη μοναξιά".
- κρούβω** = στραγγαλιζώ
- * κρουσέ, η** = οι κλωστές που κόβονται στο τέλος του φασιδιού, όταν δεν έχουνε πια περιθώριο στα μιτόχτενα, σαράντα πόντους περίπου, τις κόβανε και τις φυλάγανε για τροπόκλωστες, όταν ήτανε από μπαμπάκι το στημόνι του φασιδιού, όταν ήτανε το στημόνι μάλλινο δεν μπορούσανε να χρησιμοποιήσουνε πουθενά την κρουσέ. Βλ. λ. τροπώνω.

- κρουσσαλιδάτο **μαντήλι**, το = αντρικό κεφαλομάντηλο με κρόσοι, μεταξωτό.
 κρυγιόρεμα, το = αρθρικό
 κρυγιός, ο = κρύος
 κρυγιότη, η = κρύο
 κύλιντρας, ο = ένας κύλιντρος περίπου εκατό κιλά που τον πηγαυνοφέρναμε πάνω στη χωματένια στέγη για να γίνεται πιο αδιαπέραστο το χώμα από τα νερά. Σκ. 28/5.
 κύρης, ο = πατέρας. "Κατέχω το κι ο κύρης σου γλιγόρα σε παντρεύει ρηγόπουλο, αφεντόπουλο σαν είσαι εσύ γυρεύει. "Β. Κορνάρου" Ερωτόκριτος".

Λ

- λα = επιβεβαιωτικό. "Εβρεξε, λα, τη νύχτα και δεν άκουσα γω διάλε τη δροσιά" ή μπορούμε να πούμε στο παιδί "Κάτσε, λα, φρόνιμα, μη με κάμεις να σε δείρω". Αρχ. ελλ. προθεματικό μόριο λά.
 λαβέτσι, το = καζάνι, λέβητας. Αρχ. ελλ. λέβης =καζάνη. Σκ. 13/5
 λαβρατάς, ο = ψηλός πυρετός
 λαβρώνω = μαθιάζω. "Φτου σου, αλάβωτά σου" λέμε για να απομακρύνουμε τον κίνδυνο να πιάσει το μάτιασμα.
 λαγάρα, η = ανοιχτό φαράγγι
 λάγασε = πάψε. "Λάγασε μπλεϊό κι εκουράσθηκα να γροικώ τσι παλαβιάδες σου".
 λαγούτάρω = διευθύνω. "Πολλά βάσανα λαγούτάρω και εραϊναρα".
 * λαδικούδα, η = πήλινο δοχείο λαδιού, αντί για λαδομπούκαλο. Σκ. 2/3
 λαθρακισμένο, το = σαιπημένο. "Τα σίτερα σκουριάζουνε, οι πέτρες λαθρακιούνε...". Από μαντινάδα.
 * λακριντί, το = διήγημα. Τουρκ.
 * λαλίνα, τα = ξύλινα παπούτσια
 λαμεράτη, η = κατσίκα με άσιπρο μερό. Σκ. 21/8
 λαλώ = οδηγώ, λαλώ ζευγάρι, λαλώ τα πρόβατα κλπ.
 λαμνί, το = είναι ο σωριασμένος καρπός στο αλώνι άμα τελειώσει το λίχνισμα.
 λαμπιράδα, η = φωτεινάδα
 λαμπουρδανίζω = καίγομαι σε πολύ φωτιά
 λαντουρλώ = καταβρέχω. Αρχ. ελλ. λαντουριδία= το πέταμα ανθέων, τιμητικά
 λαρδί, το = λίπος του χοίρου
 λασιά ή και λατέ, η = είναι η περίοδος που ζευγαρώνουνε τα ζώα αυτά που έχουνε ορισμένη εποχή, όπως τα πρόβατα και οι αίγες.

λάσω	= λέξη που λέμε στις αίγες για να μπουέ στην κούρτα. Αρχ. ελλ. έλα έσω
λατοέζι, το	= όταν χτίζαμε το μάγουλο του πόρου με πέτρες εβάζαμε μια πέτρα πρόσωπο στο φάρδος του τοίχου και πάνω σ' αυτή δυο παράλληλες για να έχουνε αυτές μάκρος να δένονται με τον τοίχο. Αυτές τις δυο παράλληλες, που μαζί και αυτές συμπληρώναμε το φάρδος του τοίχου τις λέγαμε λατοεζία, ενώ την άλλη που τη βάζαμε φάρδος του τοίχου την λέγαμε ρομπάτι.
λάφα, η	= ακρίδα.
λε	= λένε. "Ήρθε, λε, στα Χανιά ένας καλός γιατρός". Το λε το χρησιμοποιούμε σε μεταδιήγηση.
λεζένα, η	= το αγκωνάρι, η γωνιά που λέμε εμείς, είναι συνήθως μια μεγάλη πέτρα και από τη μέσα της μεριά δεν εβάζε άλλη μεγάλη πέτρα μα είχε και ύψος. Έτσι βάζαμε μια πλάκα όρθια που επροχωρούσε όμως στο γώνιασμα του άλλου τοίχου και εστερεοποιείτο. Αυτή την πλάκα που βάζαμε όρθια λέγαμε λεζένα.
λειξής, ο	= λιχουδής
λειξί, το	= ότι δεν έχεις σκοπό να δώσεις μα όμως θέλεις να το επιδεικνύεις, λέμε ότι το κάνεις λειξί.
λειξίδια, τα	= ξεροί καρποί, σταφίδες, καραμέλες κλπ.
λειψό ψωμί	= δεν έχει πάρει την κανονική ζύμωση. δεν είχε ανεβατό άμα πάρει την κανονική ζύμωση το ψωμί φουσκώνει και λέμε πως είναι ανεβατό. Άμα δεν είναι ανεβατό και κακοχώνευτο είναι. και νόστιμο δεν είναι.
λεμπίδα, η	= λεπίδα του μαχαιριού
* λεπίδα, η	= είναι το ειδικό αργιλόχωμα που βάζαμε στις χωματοστέγες για να το περνά δυσκολότερα το νερό.
λέρι, το	= κουδούνι των ζώων. Σκ. 16/7
λέσκα, η	= γκρεμνό "Γκρεμνά νιε εμάς οι τόποι μας, λέσκες τα γονικά μας..." (από ριζίτικο).
λευτέρι, το	= είναι αυτό που αποβάλλει το θηλυκό ζώο ύστερα από τη γέννα του μικρού του και είναι κάτι φούσκες με υγρά.
λήτηγα, τα	= βάσανα, φροντίδες
λιακόνι, το	= είναι ένα είδος σαύρας που από το δέρμα του αναδίδει δηλητήριο (βλ. λ. ανάδραμα).
λιάτικο	= είναι είδος αμπελιού που κάνει μαύρο σταφύλι και καλό κρασί.
λίγδες, οι	= ακαθαρσίες στα ρούχα ή στο δέρμα του ανθρώπου
λιγολαίνω	= λιγοστεύω
λιγοψυχώ	= ανυπομονώ
λιγωμάρα	= λιποθυμία
λιγώνομαι	= νοσταλγώ, αποζητώ (όχι λιποθυμώ)
λίλερη, η	= ιλαρά

- λιμοπεινασμένος, ο = πολύ πεινασμένος. Αρχ. ελλ. λιμός = πείνα.
- λιχνό = τινάζω στον αέρα με το θρινάκι τα αλωνεμένα στάχυα, για να διαχωριστεί ο καρπός από τα άχερα, Σκ. 24
- λιχούτης, ο = λιχούδης αυτός που παραστέκει στο ξένο σπίτι για να φάει κάτι. Αρχ. ελλ. λίχνος = λιχούδης.
- λογάται = θεωρείται. "Όποιος έχει λάδι και ψωμί δε λογάται φτωχός" ελέγανε στα μίζερα χρόνια.
- λογιό - λογιό = ανακατεμένα, πολύλογα, διάφορα πράγματα
- λογοστεμένος, ο = αυτός που έχει τελειώσει προξενιό για να παντρευτεί
- λοήσιμα, τα = διάφορα είδη. Λοήσιμο λέμε το αμπέλι που έχει διάφορα είδη κλήματα.
- * λουβιάρης, ο = ψειριάρης. Άλλού λουβιάρης = λεπρός
- λουβί, το = στα όσπρια και τα ψευχανθή είναι 5-6 ή και περισσότεροι καρποί σε ένα περίβλημα, αυτό λέμε λουβί. Αρχ. ελλ. λοβός = φλούδι των οσπρίων.
- λουζες, οι = χυμένα νερά
- * λουλάς, ο = σωλήνας του ρακιδειού που περνά από το μαστέλο και εκεί υγροποιείται η ρακή Σκ. 14/3.
- λούμακας, ο = νεαρό κλαδί του δέντρου
- λουπά - λουπά = κρυφά - κρυφά
- λούρα, η = το στενόμακρο χωράφι
- λούρα, τα = σιδερένιοι κρίκοι που συνδέουν τον ζυγό με το αλέτρι. Σκ. 3/8
- λουρί, το = είναι ράμα από δέρμα κατσίκας ή αγριμιού που με ειδική επεξεργασία γίνεται πολύ ανθεκτικό και με αυτό ράβανε τα σιβάνια τους, αντί οργιά. Το ράμα που βγάζανε, στενό για το ράφιμο το λέγανε γλειμισιά. Σκ. 17/6.
- λουσόθυρο, το = μεγάλη καταστροφή
- * λουζέτα, η = το δώμα χαμηλότερου σπιτιού που είναι αυλή του ψηλότερου. Ενετ. Σκ. 27/9.
- λουφάσσω = κρύβομαι. Αρχ. ελλ. λουφάσσω = ζαρώνω
- λουχούνα, η = λεχώνα
- λύμπα, η = 1) τεπόζιτο για υγρά, 2) τα έκαμε λύμπα = έκανε πολλές ζημιές.
- λυπησιάρης, ο = λυπάται να δώσει (όποιος συμπονεί τον λέμε πονετικό).
- λοχνοστάτης, ο = είναι ένα όρθιο ξύλο με κινητή βάση και με τρύπες σε διάφορα μέρη για να καρφώνομε το λύχνο όπου μας εξυπηρετεί καλύτερα. Σκ. 2/8.
- λώ = λέω. "Επιγά, λώ, στο γιατρό κ' είπε μου πως μ' εύρηκενε καλά"
- λωδά = λέω "Ντροπή ναι λωδά να κάθεται επαέ και να μη μ-πάεις κι εσύ να βοηθήσεις στη χωμάτιση". (λέω -δά σύνθετη λέξη).
- λώπης = σαν πως. "Λώπης χαντάς πως οι γι-άλλοι τρώνε βουιδόχορτο".

Μ

- μαγάρι** = μακάρι "Μαγάρι νά 'μ' εγώ καλά κι ας μη γενεί βεντέμα"
- μαγαρισμένος, ο** = 1) λερωμένος, ακάθαρτος, 2) Έτσι λέμε και αυτόν που έχει ελεϊνό χαρακτήρα. 3) Έτσι λέγαμε αυτόν που έτρωγε πασχαλινό φαί την σαρακοστή, όπου και το φαί το λέγαμε μαγαρισιά (το πασχαλινό τη σαρακοστή). Εδώ με την έννοια του παραβάτη, όχι ελεεινότητα του χαρακτήρα.
- μαγερέματα, τα** = όσπρια. Μαγέρεμα λέγαμε και τη φάβα και τη φακιά.
- * μαγκλαβίζω** = βασανίζω, καταπιέζω
- μαγληνίζω** = 1) λειαίνω κάτι, 2) Μεταφορικά, καλοπιάνω κάποιον, προσποιούμαι ότι πολύ τον αγαπώ, στοχεύοντας να του ζητήσω κάποια χάρη.
- μάγουλο, το** = εκτός από το μάγουλο του προσώπου, λέμε μάγουλα του πόρου τις δυο μεριές που κόβεται ο τοίχος για να μπει εκεί η πόρτα.
- μαδάρα, η** = θερινός βοσκότοπος. Αρχ. ελλ. μαδαρό = άδενδρο
- μαδισημένος, ο** = άνθρωπος ή ζώο που δεν έχει μαλλιά
- μαδιώ** = 1) μαδώ την κότα βγάζοντας τα φτερά της 2) τσάκωμα με λόγια. "Με μάδισε η γειτόνισσα. Είπε μου άσκημα λόγια".
- μαζωχτικό, το** = το δικαίωμα της μαζώχτρας, η πληρωμή της για το μάζεμα
- μαζώχτρα, η** = αυτή που μαζεύει ελιές
- μαθώς** = πράγματι. Αλλού μαθές
- * μάινα** = τέλος. Λέξη που λέγανε στη φάμπρικα όταν δεν είχε άλλο περιθώριο το βίντσι. Δεν την θυμούμαι σε άλλες περιπτώσεις, τη λέξη μάινα. Ιταλ.
- μαϊνάρω ή και μαϊνέρνω** = δεν αντέχω άλλο
- μάκρος, το** = μήκος
- μαλάθρακας, ο** = δοθιήν, ένα σπυρί που συχνά παρουσιάζετο παλιότερα κυρίως στους μύς των άκρων, ενώ σπανίως παρουσιάζεται τώρα. Αρχ. ελλ. μαλανθράκη = μαλάθρακας.
- μαλάκα, η** = το τυρί όπως το βγάζομε από το καζάνι και ακόμα άμα το βγάλομε από το καλούπι, μέχρι να ωριμάσει το λέμε μαλάκα.
- * μάλαμα, το** = έτσι λέγαμε τα αλωνεμένα στάχυα, ίσως επειδή είχανε χρυσό χρώμα, ίσως όμως και επειδή στα μίζερα εκείνα χρόνια το ψωμί ήτανε πολύτιμο σαν το μάλαμα.
- * μάλι, το** = 1) πολλά λεφτά, θησαυρός. "Νάχαν εξαγοράζεται ο θάνατος με μάλι, θελά ναι αυτό για τσοι φτωχούς μιαν αδικιά μεγάλη". 2) Περιουσία μεγάλη. Αρχ. ελλ. μάλι = πλούτος.
- μαλιά, η** = καυιάς. "Των ατζικάνων η μαλιά, αποσπέρας ως ταχιά". Το λέμε για ψευτοκαβγάδες, από ψευτοπαληκαράδες.
- μαλιοαπίδες, οι** = ήτανε 4-5 άτομα που κάνανε συνεταιρικό μιτάτο αυτούς λέγαμε μαλιοαπίδες.
- μαλοτήρα, η** = τοσί του βουνού, αρωματικό, ιαματικό και μελισσοκομικό φυτό. Σημαντικό βραστάρι για το κρουολόγημα, φύεται στα κρητικά βουνά σε υψόμετρο πάνω από 1000 μέτρα.

μακάπι, το	= σιδερένιο λοσταράκι που χτυπώντας το με βαριά ανοίγουνε τα φουρνέλα στις πέτρες.
* μάμαδα, τα	= ψιλά κομματάκια
μαμούνι, το	= κατοσαρίδα ή άλλο ανάλογο μικρό ζωάκι
μαμουρεύω	= περιποιούμαι κάτι με σχολαστικότητα
μανάρι, το	= τσεκούρι Σκ. 2/16
μανέλι, το	= το χέρι κοντά στην παλάμη. Αν. Κρ. βραχιόλι
μανίζω	= εκδηλώνω θυμό
μανοκουρουδάτος, ο	= αυτός που έχει και τους δυο γονείς του. Τους θεωρούσανε αυτούς γουρλίδες και τους προτιμούσανε σε διάφορες εκδηλώσεις. Μανοκουρουδάτος έπρεπε να είναι και αυτός που άπλωνε τα προυκιά της νύφης για να τα δούνε οι γαμηλιώτες.
μάντακας, ο	= ταμπούρι των ζώων. Όπως έχουνε παρατηρήσει οι κτηνοτρόφοι. σε τριετή κύκλο. Πρωτομαντακιά = είναι πολλοί, δευτερομαντακιά = λιγότεροι, τριτομαντακιά (ή του καθαρού) = ελάχιστοι.
μαντρατζής, ο	= το παιδί που είχανε στο μιτάτο για να πλησιάζει τα πρόβατα στους αρμεχτάδες μα και για να πλύνει τα σκεύη και να φέρνει ξύλα και νερό στο μιτάτο.
μαξούλι, το	= εισόδημα. "Για το μαξούλι δουλεύουν ούλοι" (παροιμία)
μαραγγιασμένο, το	= μαραμένο. "Άχισ πως εμαράγγιασα σα λούλοδο κορμένο, απ' όντε με παραιτήσες ζωή δε μ-περιμένο".
μαριόλος, ο	= πονηρός. "Ο μαριόλος του μαριόλου. φουσκωτά άντερα του πούλιε" (παροιμία) αν. Κρ. μαριολιά = ερωτική επιτυχία. Ιταλ.
μαργώνω	= ξεπαγιάζω. Αρχ. ελλ. μάργος = ξεπάγιασμα.
* μαρέντα, η	= το κολατσιό λίγο φαγάκι με μια κρασιά, στο χώρο της δουλειάς.
μαρόλυπος, ο	= η ακαθαρσία αιού το μαλλί του προβάτου. Αναγραμματισμός, μαλλόρυπος. Αρχ. ελλ. ρύπος = ακαθαρσία.
μαρθιά, τα	= οικόσιτα, αίγες ή πρόβατα
μαρουβάς, ο	= παλιό κρασί
μαρουλίδα, η	= τρυφερό βρώσιμο χόρτο που φυτρώνει στις ξερές πέτρες των γκρεμών.
μαρταρέ, η	= οικόσιτη κατσίκια. Σκ. 11/8
μάρτοο, το	= πύο. " σουρώνει τα μάρτσα" λένε για τον πολύ χλομό.
μάρωπο, το	= θηλυκό αρνί
μασέλα, η	= οιαγόνα
μασελιάζω το όπλο	= το ακουμπώ στη μασέλα και σημαδεύω
μασκαρεύω	= 1) λέω ψέματα, 2) κοροϊδεύω
μασούρια, τα	= καλάμια που τυλίγουνε σ' αυτά το στημόνι και το φάδι
μασουρίζω	= με την ανέμη και τον αρδαχτό τυλίγω φάδι ή στημόνι στα μασούρια. Σκ. 7
μαστέλο, το	= το δοχείο με νερό που περνά ο λουλάς του ρακιδειού. Σκ. 14/4
μαστόρισσα, η	= ήτανε η ερασιτέχνης μαία που ξεγεννούσε τις γυναίκες παλιότερα στα χωριά.

- μαστραπάς, ο** = κύπελο χάλκινο φουσκωτό. Σκ. 2/14
- μαστραχαλιάζω** = στριμώνω. κακοποιώ κάποιον.
- ματζακούπι, το** = το βαρυδάκι που χτυπούμε στο μακάι για να ανοίξουμε φουρνέλο
- * ματζέτα, η** = θηλυκό, νέικο βόδι
- * ματζιαδούρα, η** = το μέρος που βάζουμε τα άχυρα στα ζώα. Σκ. 27/14
- * ματσαοίς** = επιπόλαιος όρκος. Αρχ. ελλ. μα τοις Αγίοις.
- * ματοιπέθια, τα** = οι πιο πάνω πέτρες στον τοίχο του σπιτιού με χωμάτινη στέγη
- μαχώνω** = στριμώνω
- μελιγκούνι, το** = μυρμήγκι
- μελιζώ** = κομματιάζω κρέας. Μόνο στο κρέας λέμε αυτή τη λέξη. Αρχ. ελλ. μελείζω και μελιζώ = κομματιάζω. Σκ. 2/15
- μελίντακας, ο** = μυρμήγκι
- μεραμπούτης, ο** = απαχτοποίητος, άχαρος
- μερί, το** = μπουτί "Τη σκρόφα μας εσφάξαμε, πολλά μεριά την κάμαρε μα απού τσ' να τση μερί την εκάμαρε γερή" (αίνημα = σκόρδο).
- μεροβίγλι, το** = κλέφτες που πηγαίνανε να κλέψουνε. πολλές φορές πήγαιναν και κρύβονταν σε μια κορφή να βλέπουνε πολύ μέρος και έτσι εντοπίζανε πού θα δράσουνε τη νύχτα. ανάλογα με τις κινήσεις των ζώων και των βοσκών.
- μερωτικός σύντεκνος, ο** = όταν βαφτίζανε ένα παιδί, τους συγγενείς του νονού τους λέμε και αυτούς συντέκνους, αυτό τον ξέραμε μερωτικό σύντεκνο, προς διάκριση.
- μεσότο, το** = είναι μέχρι τη μέση.
- μεσκίνης, ο** = λεπρός. "Αναγυρίζουσίντονε σα ντο μεσκίνη" φράση που λέγεται όταν αποφεύγουνε την παρέα κάποιου γιατί έκανε ντροπές.
- μεσοδόκι, το** = γερό και χοντρό δοκάρι που το βάζουνε στη μέση της στέγης του δωματίου και απάνω του στηρίζονται μικρότερα δοκάρια.
- Μεσοσοπρίτσια, η** = 21 Νοεμβρίου έχουμε τα εισόδια της Θεοτόκου. Τότε υπολογίζανε στα Σφακιά πως πρέπει να έχει ο ζευγάς το μισό του σπόρο σπαρμένο. Για το λόγο αυτό λένε ότι γιορτάζει η Μεσοσοπρίτσια Παναγία.
- μεταγνώθω** = μετανιώνω. Αρχ. ελλ. μεταγιγνώσκω
- μεταδένω** = τα οικόδοιτα του σκοινιού τα μεταδένομε, μια - δυο φορές την ημέρα για να φάνε χόρτα και από άλλο μέρος.
- μετόχι, το** = είναι ένα σπίτι που είναι στην εξοχή μοναχικό μα έχει και αρκετή έκταση δική του, μετόχι όμως λέμε και το πολύ μικρό χωριό που έχει 4-5 σπίτια. "Σαν είναι το χωριό μικρό το λείννε μετόχι, κι απού 'ναι γέρος μερακλής απού τα νιάτα τσ' χει".
- μηνυτεύω** = μειτεύω
- μιαρό, το** = είναι τα μικρά ζωάκια, ποντίκια, κατσαρίδες κλπ. Αρχ. ελλ. μιαρό = ακάθαρτο.
- μια στάξη, η** = μικρή ποσότητα υγρού. "Βάλε μια στάξη ρακή".
- μιγάδι, το** = σταροκριθάρο ανακατεμένο

μιγόμι, το	= είναι το σακί που φορτώνομε από τη μια μεριά του φορτηγού ζώου. Σκ. 18/2
μλιούνια, τα	= πάρα πολλά. Ξένη λέξη.
μισερό, το	= ελλειπές
μισερώνω	= τραυματίζω. "Κάτσε φρόνιμα για θά'ρθω και θα σε μισερώσω. στο ξύλο απου θα φάεις".
μίοτατο, το	= δέκα οκάδες υγρό. "Σε χίλια μίσιατα νερό γαμαρισιά δεν πιάνει".
μιτό, το	= θεάρεστη πράξη
μιάνι, το	= αντρικό εφαρμοστό σακάκι που μπαίνει με το σαλιβίρι
μιτάτο, το	= τυροκομείο στο βουνό. Λατ. (Βλέπε εξώφυλλο).
μιτατοκάθισμα, το	= ένα μιτάτο με τους βοσκότοπους του, τα ποτιστήρια του, και το χιρίο το λέμε μιτατοκάθισμα.
μίτος, ο	= εξάρτημα του αργαλειού από σπάγκους. Αρχ. ελλ. μίτος = νήμα.
μιτοχτένιασμα, το	= το πέραςμα του σημονιού από το χτένι και τους μίτους για να δρομολογηθεί το φασίδι.
μισός, ο	= μικρός
μνώγω	= ορκίζομαι. "Εγώ 'μνωξα τσ' αγάπης μου βραδιά να μην τη λείπω..." (από ριζίτικο) Αρχ. ελλ. ομνώω = ορκίζομαι.
μοιραδόρισα, η	= αυτή που λέει τις μοίρες
μοιράσι, το	= μερίδιο. "Επά οι κοπελιές παίρνουνε θηλυκό μοιράσι" = παίρνουνε δηλαδή μερτικό μικρότερης αξίας. Αυτό συνέβαινε παλιότερα.
μόκο	= μιλιά. "Ότι είδες και ότι άκουσες, μόκο".
μολογώ	= μαρτυρώ. "Διάλε τα κοκκαλάκια μου κι α δε σε μολοίσω όντεν κι αν πάω στο νερό με παίρνεις από πίσω".
μόνιος, ο	= μοναχός. "Δεν το θωρείς βαριόμοιρε μόνιος και μοναχός σου..." (από ριζίτικο).
μονιάρου	= μαζεμένα
μονοκαθές	= συνεχόμενα. "Τρώει τρία πιάτα φαί μονοκαθές".
μονοκόρδι, το	= χωρίς διακοπή. "Βγαίνω στην κορυφή μονοκόρδι" = χωρίς να κάτσω να ξεκουραστώ.
μονοζάγκαδο	= επίρ. πίνει κάτι υγρό χωρίς διακοπή
μονοφτιλίζουνε	= φτάνουνε μαζεμένοι
μοντέρνω	= εφορμώ. Ιταλ.
* μοτσέρνω	= επιπλήττω
μουγκάται	= η φωνή του βοδιού. Αρχ. ελλ. μυκάται = μουγκάται
μουγκός, ο	= βουβός
μούδε ή και μούιτε	= μήτε
* μουζάκωση, η	= ήτανε τα στιβάνια που έφτιαχνε ο τσαγκάρης με καλάμια (γάμπες) από παλιά στιβάνια. Καινούρια από τον αστράγκαλο και κάτω
μουζουδες, οι	= 1) μουτζούρες, 2) μεταφορικά ντροπές

- * μουζούρι, το** = 1) ήτανε ένα κόσκινο που το είχανε και ογκομετρικό δοχείο οι ζευγάδες. Είχε χωρητικότητα 15 οκ. σάρι ή 13 οκ. κριθάρι, γιατί έχουνε διαφορετικό ειδικό βάρος. Για να είναι ακριβώς 15 οκ. σάρι σέρνανε από πάνω το χέρι του θρινακιού που ήτανε ίσιο. Ένα χωράφι που το σπέρνανε με ένα μουζούρι οπόρο ελέγαμε πως είναι ένα μουζούρι χωράφι. 2) Ένα μουζούρι σημαίνει μια μεγάλη ποσότητα. Ένα μουζούρι ψόματα, ένα μουζούρι φείρες, όπως λέγαμε μια φορά.
- μούλε** = έτσι λέμε στο μουλάρι για να το παρακινήσουμε να κάνει γρήγορα
- μουνούχισμα, το** = ευνουχισμα
- μουνούχος, ο** = ευνουχισμένος τράγος Σκ. 21/7
- μουντίζει** = σκοτεινιάζει
- μουντό** = σκοτεινό λιγάκι
- μουράγια, η** = είδος χαλινού. Σκ. 32/3
- μουρέλα, τα** = νέικες ελιές. "Καταμεσής τη θάλασσας μουρέλα θα φυτέψω κι όντε θα κάμουνι καρπό εσένα θα πιστέψω".
- μουρί, το** = υψωματάκι, σαν να πούμε κάνει μούρη εκεί το βουνό.
- μουρίδα, η** = το φύματρο των βοδιών όταν αλωνεύουνε. Σκ. 5/3.
- μούριστρο, το** = αυτό που βάζει ο μελισσοκόμος όταν μπαίνει στο μελισσοκομείο για να μην τον τσιμπούν οι μέλισσες. Σκ. 31/11.
- μούσκλες, οι** = ύφος γκρινιάρικο που εκδηλώνει παρήγονα. "Οι να μη γενεί αυτό που θέλει κρεμά τσι μούσκλες του"
- μουκούλα, η** = αίγα που είναι χρονιάρα
- μουσταρές, οι** = τα βουζιά των αιγών και των προβάτων. Αρχ. ελλ. μαστός
- μουστερης, ο** = πελάτης. Τουρκ.
- μουχνοκαίγεται** = 1) έτσι λέμε όταν ένα ξύλο δεν παίρνει καιρό στη φωτιά, 2) έτσι λέμε και όταν ένας άνθρωπος λυώνει στον καιμό του.
- μουχριάοματα, τα** = σκοτεινιάσματα
- μόφωτα** = μόλις αρχίζει λίγο να βλέπει η μέρα
- μπαζινάκι, το** = εβάζαμε μπουκιές μικρές στο πιάτο και λάδι και αλάτι και λίγο νερό και το λέγαμε φατ. Αυτό ήτανε το μπαζινάκι.
- μπαλτάς, ο** = χασαπομάχαιρο
- μπαλωτέ, η** = πυροβολισμός
- μπαμπαούλες, οι** = τα δίχτυα της αράχνης
- μπαμπαρόλα, η** = πεταλούδα
- μπάντα, η** = μεριά. Στη μια τζη μπάντα 'ν' ο Χριστός, στην άλλη η Παναγία (μαντινάδα).
- μπαντανίζω** = ασπρίζω με ασβέστη
- μπαντούρα, η** = σφυρίχτρα που φτιάχναμε με καλάμι ή με αγγέλαμο τα παιδιά και σφυρίζαμε. Είναι λέξη φοινικική. Οι φοινίκες είχανε ένα πνευστό όργανο που το λέγανε μαντούρα.
- μπαντριλίσκος, ο** = χαστούκι
- μπάρε μου** = τουλάχιστον. " Φτωχός είμαι, μα είμαι μπάρε μου τίμιος".

μπαρής, ο	= σύντροφος. Τουρκ.
μπασαλντζίζω	= καταφέρνω. "Πολλά μου πέσανε τα βίαια και δεν τα μπασαλντζίζω"
μπασιτζώ	= 1) πιέζω, κυρίως το λέμε για είδη 2) το λέμε και για ανθρώπους σε περίπτωση καταπίεσης. "Νικόλα κι εμπαστήσαν το μάλι το ρημοχώρι..." (από ριζίτικο).
μπασιτός, ο	= το μέρος που κάθιζε ο γαμπρός και η νύφη, μόλις την έφερνε ο γάμος και που ήτανε στολισμένο με γιρλάντες από βέτιο ή τριανταφυλιά. "Τά 'δεν η νύφη στο μπασιτό και το παιδί στην κούνια" (παροιμία για παραχαϊδέρατα).
μπαταλεύω	= αχρηστεύομαι. "Τα πλούτη πάνε κι έρχονται κι η νιότη μπαταλεύει (από μαντινάδα).
μπατάρω	= αναγνωρίζω τη χάρη. "Επόφησε μωρέ το παντέρμο τ' αρνί απού μου 'φερεις μα εγώ το ίδιο σου το μπατάρω"
μπατέρνω	= έχω τραβήγματα. "Τα πάθη και τα βάλη μου πού 'χω μπατηριωμένα, χαντώ πως είναι νόστιμα γιατί 'ήσανε για σένα".
μπατσιάρωμα	= αναλαμβάνω. "Μπατσιάρωμα τον ουρανό να τον ανοκατίσω, μα όμως δε μπατσιάρωμα μ' αφεντικό να ζήσω"
* μπάρφλας, ο	= κάλυκας όπλου
* μπαχίζω	= 1) μιλά ειπθητικά με άγριες φωνές. 2) μπαχίζει ο σκύλος όταν κουνιγά τον λαγό, γαυγίζει κατά τρόπο που να τρομοκρατηθεί και να τον πιάσει πιο εύκολα.
μπεγεντζίζω	= συμπαθώ, εκτιμώ. "Εγώ πράμα δε μέγομαι, πράμα δε μπεγεντζίζω, σα τζι γυναίκες τοι σεμένες, τοι ντομπρετζίδες άντρες..." (από ριζίτικο).
μπεγίρι, το	= άλογο. Τουρκ.
* μπελεζίκι, το	= σιδεράκι που σταθεροποιεί το εμπρός ξύλινο μέρος του όπλου.
μπελί είναι	= φανερό είναι. "Από μακριά είσαι 'σύ μπελί πως έχεις σεβταλίκι..." (από μαντινάδα).
μπεντένι, το	= πέργυρος τοιχοχτίστος
μπεράτης, ο	= 1) σύρτης της πόρτας. 2) Τα ξύλα που κρατούσαν τις σκαλωσιές, όταν γινότανε χτίριο.
μπερδουκλο, το	= δυσκολίες που ηροκύψανε
μπερετίνα, η	= ελαιόδεντρο που κάνει καχεκτικό καρπό
μπέτι, το	= στήθος. Ιταλ. πέτο.
* μπιζικάρω	= πιέζω, ενοχλώ για να γίνει κάτι ενώ συναντώ απροθυμία.
μπίκος, ο	= αιχμηρό σκαφτικό εργαλείο
μιλώθω	= σπρώχνω
μιμπίκα, η	= το ράμφος των πουλιών
μπίρμπαση, η	= αποβολή της εγκύου
μπιστάγκωνα	= δεμένα πίσω τα χέρια
μπιστικά	= ειλικρινά. "Αχ' έντα πήγα κι έκαμα ο σκύλος τ' απατού μου κι αγάπησά σε μπιστικά κι εβγήκα απού το νού μου"
μπλάβο	= μπλέ

- μπλετό** = πλέον. Άλλού μπιό ή και μπιλιό.
- μπογιαμάδες, οι** = εγκοπές στον τοίχο του καμινιού
- μποκάρι, το** = το μαλλί ενός προβάτου, χωριστά μπουκασμένο
- μπομπολιές, οι** = άσπροι μικροί χοχλιοί. Άλλού τις λένε λιανίδες
- * μποξάς, ο** = ένα πλεχτό από μαλλί ρομβοειδές ρούχο, που το βάζανε οι γυναίκες στην πλάτη και οι άκρες του γυρίζανε από μπροστά σταυρωτά και δένανε πίσω.
- μποοκάδα, η** = ενέδρα.
- * μποιζάλια, τα** = οι πέτρες που σχηματίζουνε τον πόρο του ιηγαδιού
- * μποιζεργάτης, ο** = έφτασα κι εγώ σε ενέργεια τους μπουιζεργάτες. Ήτανε ένα χοντρό ξύλο όρθιο που το γυρίζανε με σταβάρια και τυλιγότανε το σκοινί σ' αυτό και σφίγγανε τις ελιές, αντί για βίντσι. Σκ. 29/13.
- μποτόνι, το** = περιδέραιο
- μπουγαδοκόφιο, το** = κοφίνι από καλάμια για μπουγάδες (ενώ το πετροκόφιο ήτανε με γερότερες βέργες από άλλα κλαδιά). Σκ. 30/1.
- * μπουύγιος, το** = όγκος. "Αυτός μόνο μπουύγιο έχει". Το λέμε για όποιον έχει εμφάνιση και δεν έχει αξία.
- μπουζιάζω** = δένω τα πόδια του ζώου για να μη φύγει. Σκ. 15/8
- * μπουζιώνας, ο** = οι γωνίες του γεμάτου σακκιού
- μπούκα, η** = στόμα. "Η μπουκά μου να πιάει στον καρφά μου, α σου λέω ψόματα" όρκος.
- μπουλμές, ο** = οι χώρισε με τάβλες στις σπάλες του καμαράτου σπιτιού. Σκ. 25/6
- μπούμπουρα** = ξαπλωμένος με την κοιλιά προς τα κάτω
- μπούμπουρας, ο** = έντομο πολύ μεγαλύτερο από τη μέλισσα μα της αυτής οικογενείας.
- μπουρμάς, ο** = Έλληνας που τούρκεψε. Τώρα για βρισιά το λέμε.
- * μπουρμπουλο, το** = όταν ετοιμάζανε τα πιθάκια για να βάλουνε τα καινούρια κρασιά, στο νερό που βράζανε για να τα πλύνουνε εβάζανε ρίγανη και θρύμνη και αυτό λέγανε μπουρμπουλο.
- μπουρνελιές, οι** = κορομηλιές
- μπουσουίνες, οι** = ψώνια
- μπουστουνίζει** = είναι το τράβηγμα και το χτύπημα που κάνουνε τα μικρά ζώα όταν βυζαίνουνε.
- μπουτουνάρα, η** = ένα κεραμίδι που βάζομε εκεί που φεύγει το νερό από το δάμα για να το απομακρύνει από τον τοίχο του σπιτιού.
- μπρατάδο, το** = γεμάτο
- μπράτη, τα** = όλα τα έπιπλα και τα σκεύη του σπιτιού τα λέμε μπράτη
- μπράτικο** = 1) ξεκαθάρισμα, 2) θάρρος, οικειότητα.
- μπράτσο, το** = 1) βραχιώνας, 2) πήχης
- * μπροκαδούρα, η** = οι μπρόκες που βάζομε στο πετσό για να μην σκίζεται και που είχανε μεγάλες κεφαλές

μπροκάνω	= προλαβαίνω. "Δε θέλω χωραίτισσα γιατί δε θα μπροκάνω παπούτσια και φορέματα και λούσα να τη κάνω
μπροσάφορμος, ο	= έχει τη στενοχώρια του και δεν δέχεται κουβέντα
μπροσποδιά, η	= είναι η ποδιά που βάζουνε οι γυναίκες μπροστά τους για να μην λερώνουνε το φόρεμά τους, όταν εργάζονται, μα και για τους άντρες έφαιναν ράσινες (από μαλλιά) ποδιές που ήτανε ανθεκτικές και τις βάζανε όταν εργάζονταν για να μην λερώνονται μα και για να μην σκίζονται τα παντελόνια τους.
μπροστάρης, ο	= είναι ο κριός ή ο τράος που πηγαίνει πάντα μπροστά φορώντας ένα μεγάλο κουδούνι και που τον ακολουθεί το κοπάδι. Είναι πάντα ευνούχος για να μπορεί να περιορίζεται στα "διοικητικά του καθήκοντα", ενώ αν ήτανε παράλληλα και επιβήτορας, τον καιρό που θα κυνηγούσε τις "δύσκολες" θα προξενούσε συναγεμμό με το κουδούνι του.
μπροστελίνα, η	= το λουρί που κρατά το σομάρι από μπροστά Σκ. 4/3
μπροσώμι, το	= ένα ειδικό τετράγωνο πανί που το βάζανε στον ώμο οι γυναίκες για να μην τις λερώσει το σταμνί. Ήτανε φαντό.
μπυθιάζω	= πιέζω στο σακί. π.χ. για να χωρέσει περισσότερα
μυγιόγγιχτος, ο	= ευαίσθητος
μυγιοφτύματα, τα	= τα αυγά της μύγας
μυρμηγκιά, η	= 1) εξανθήματα των χεριών, 2) η φολιά των μυρ.

N

νάδης, ο	= άδης
νάζι, το	= χαϊδευτική κίνηση. Περο.
ναίσκε	= καταφατική απάντηση, ναι
* νάκλια, τα	= διηγήσεις, όχι πάντα καλοπροαίρετες. Αρχ. ελλ. ανακλητικών = σάλπισμα.
νάμι, το	= φήμη. "Με το νάμι τη μεγάλης θα παντρέψουν και την άλλη" παροιμία, όταν έχει καλή φήμη η πρώτη αδελφή είναι μια καλή διαφήμιση και για την άλλη.
νάχα	= εάν. "Νάχα βρέξει θελά χοντρύνουνε οι γι-ελιές"
* νεβελιάζει	= έστω ψήνομε κάτι και δεν αλλάζει τίποτα με το βράσιμο τότε λέμε ότι ενεβέλιασε το φαί.
νεκρικά	= πιστεύανε πως άμα ήτανε του ετοιμοθάνατου το κεφάλι του προς τη δύση έβγαινε πιο εύκολα η ψυχή του. Θυμάμαι σε άνθρωπο που βασανίστηκε πολύ ώσπου να ξεψυχήσει και κάποιος είπε να τον γυρίσουνε νεκρικά για να τελειώσει να μη βασανίζεται. Σχετική είναι η μαντινάδα: "Γυρίσετέ με νεκρικά, να γοργοβγει η ψυχή μου να μη γροικώ τα βάσανα που σέρνει το κορμί μου".

- * νεροβούτσι, το** = κατσιγαριάρης. Τότε που δεν είχαν διαχωριστήρες στα ελαιουργεία, μαζί με τα λύματα του λαδιού έμεναν και κάποια ίχνη λαδιού. Τα έβαζαν σε ένα πιθάρι όπου το ελάχιστο αυτό λάδι έπλεγε πάνω - πάνω. Άνοιγαν από κάτω και έφρευε το καθαρό νερό και σε όλο τον καιρό μαζευότανε μια ικανή ποσότητα λαδιού από το πιθάρι αυτό, που το λέγαμε και κατσιγαριάρη και νεροβούτσι.
- νερόπαρμα, το** = ρυακοράγωμα
- νερούσιά, η** = νεροποντή. "Διάλοσον τέθιοι νερούσιά τηνε θυρούμαι, γω στα χρόνια μου"
- νερόκαημα, το** = είναι όταν έχει και συννεφιά, μα είναι και ζέστη
- * νήλες, οι** = πολλά και διάφορα βόσασα. Αρχ. ελλ. νηλής = σκληρός
- νησιεία, η** = ήτανε είδος τιμωρίας των μαθητών του δημοτικού. Όταν σκόλαζε η τάξη του μαθητού που έκαμε μια αταξάδα τον κράτηζε ο δάσκαλος στο σχολείο μια ή δυο ώρες, ενώ είχε σχολάσει η τάξη του.
- νιάνιαρο, το** = κακεχτικό παιδί
- νινίδα, η** = αυτό που παρουσιάζει το νεογέννητο στο κεφαλάκι του σαν πιτυρίδα.
- νινί, το** = η κόρη του ματιού
- νόμι, το** = πληρωμή θερινού βοσκότοπου με τυρί. Η μαδάρα που πληρώνεται με ορισμένες οκάδες τυρί, λέμε ότι είναι τόσες οκάδες μαδάρα. Αρχ. ελλ. νομή = βοσκή.
- νογώ** = νιώθω. "Οποιος νογά σαλεύει αργά" (παροιμία)
- νόημα, το** = είναι όταν δίνουμε να καταλάβει ο άλλος με κάποια κίνηση, όχι με μιλιά. Αρχ. ελλ. νεύμα.
- νομπέτι, το** = δόση. Κάθε φορά που θα αλέσει ελιές κανείς λέει ότι άλεσε ένα νομπέτι
- * νούρι, το** = πολύ μεγάλη ομορφιά
- νουριέται** = 1) Έτσι λέμε όταν κλαίει ο σκύλος, 2) Μεταφορικά έτσι λέμε και όταν κλαίει ο άνθρωπος.
- ντα** = ντα. "Ντα έλεγά σου το γω νά 'χεις τσάμέντες σου"
- νταγιαντώ** = αντέχω. "Δε μπορώ, δε νταγιαντίζω να θωρώ και να μη γκίζω" (παροιμία)
- ντάι - ντάι** = κάθε τόσο
- ντάκος, ο** = 1) κομμάτι ξύλο συμμετρικό, 2) παξιμάδι, ψωμί
- νταλώνομαι** = δε βλέπω καλά
- νταμακιάρης, ο** = έχει μεγάλη όρεξη για δημιουργικότητα. για δουλειά, ή για άλλο αντικείμενο.
- νταμάχι, το** = έχει πλεονεξία για δημιουργικότητα
- * νταμούζα, η** = αγελάδα
- ντάφος, ο** = βάραθρο στη γη
- ντελής, ο** = η λέξη έχει τουρκική προέλευση, ενώ όμως στα τουρκικά σημαίνει τρελός, σε μας σημαίνει πολύ λεβέντης.
- ντελικανής** = νεαρός. Τουρκ.

- ντελόγο** = αμέσως. "Ήθελα νά 'μουνε γιατρός νά 'μαι καρδιολόγος ται κοριτοσίτικες καρδιές θα γιάτρευα ντελόγο). Ενετ.
- ντέλομαι** = βασανίζομαι
- * ντέμπλα, η** = λιανό και μακρύ ξύλο, ράβδα που ραβδίζομε τις ελιές Σκ. 11/14
- ντένι, το** = το κοιτσάνι των φρούτων
- ντηλικάτο, το** = ευαίσθητο, εύθραυστο
- ντηρώ** = προσέχω. "Γιέ μου κι αν πάς στο καπηλειό, απού νιε οι καλεσμένοι, ντήρα διαντήρα το σκαμνί, τον τόπο απού θα κάτσεις. Με τον καλλιιά σου κάθιζε ..." (από ριζ(ι)τικο).
- ντίμπις** = τελείως. "Ντίμπις καλά επέρασα γώ στη βόλιτα"
- ντίνες, οι** = μεγάλα βαρέλια για λάδι.
- * ντοκάρει σου** = σου αξίζει. το δικαίωσαι "Επά, ο Θεός του μπέμπει του κάθα νειούς ότι του ντοκάρει" = ότι του αξίζει
- ντοξάρι, το** = εργαλείο για την επεξεργασία των αρνίσων μαλλιών το λένε ντοξάρι γιατί έχει σχήμα τόξου. Σκ. 9/4
- ντορμπάδες οι** = σακούλες που βάζομε τις ελιές και τις πιέζαμε. Αλλού μπουξάδες. Σκ. 10/8
- ντουκάρισμα, το** = όταν τα παιδιά παίζανε αμάδες επετούσανε όλα την αμάδε τους κοντά στον μπουτι και όποιο την πετούσε πιο μακριά απ τον μπουτι εκάθιζε μπουτιέρης. Αυτό ήταν ντουκάρισμα.
- * ντουλούφινας, ο** = παχύσαρκο παιδί
- ντουμάνι, το** = πολύ φωτιά. "Σ' ένα ντουμάνι καίγομαι. σε μια φωθιά μεγάλη, ράξατε να με σβήσετε για θα καούνε κι άλλοι".
- * ντουρά, η** = φρανιά. "Αυτός απού θελα φέρει τα δανεικά, ντουρά ν-του" μα ακόμα άμα νομίζομε ότι έχει λίγο λάδι το φαί, μεγαλώνοντας την ιραγματικότητα μπορούμε να πούμε "Δεν έχει ντουρά λαδιού το φαητό αυτό".
- * ντουρντίζω** = ετοιμάζω, οργανώνω, φτιάχνω. Κοντεύει ο καιρός τση ζευγικής κι εντουρντίσα τα ζυγάλετρά μου".
- * ντουρούσικο, το** = 1) αποτελεσματικό. Φτωχοί άνθρωποι που αγοράζανε το λάδι το προτιμούσανε να είναι λίγο νταγκί που με λίγο να ακούγεται στο φαί, όπου το λέγανε ντουρούσικο, 2) Κρατά για πολύ "Τα πολλά νερά έχουνε ντούρα στη γή".
- ντουσουμάνης, ο** = εχθρός. "Βάστα τη μπισοσύνη σου, μη μ' αρνηθείς ποτέ σου γιατί θα πάρουνε χαρά οι ντουσουμάνηδες σου".
- ντουσουρντίζω** = συλλογίζομαι. "Ντουσουρντίζω, μωρέ κοπέλια, πού θα πάει αυτός ο κόσμος ετο' απού θωρώ και ξαμώνει κακά;"
- ντρακέρνω** = ξεκινώ. "Ότι να ντρακάρει κιαείς να λιχνά, να ξελιχνήσει θέλει" = άμα αρχίσεις θα τελειώσεις. (παροιμία).
- ντρέτα** = ίσια. "Ντρέτα σύντεκνε να νχαινόμενε να μας αγαπά κι ο Θεός" (εννοεί σύμφωνα με το νόμο και με το δίκιο). Ιταλ.
- νώμος, ο** = ώμος

οκαδιαρές, οι	= σε πολλά χωριά φέρνανε μαζώχτρες για τις ελιές και τις ταΐζανε εκεί, ενώ για πληρωμή τους δίνανε μια οκά λάδι την ημέρα. Αυτές ήταν οι οκαδιαρές μαζώχτρες.
ολο ...	= πρώτο συνθετικό για πολλές σύνθετες λέξεις, π.χ. ολοχρονός, ολόμαυρος κλπ.
ομάδι	= μαζί. "Αν το θελήσει η μοίρα μας να ζήσομεν ομάδα. μουδέ το χάρο σκέφτομαι, μούδε δευλιώ τον Άδη.
οματές, οι	= είναι τα έντερα του χοίρου που τα γεμίζουν με ρύζι ή αλεσμένο στάρι και μπαχαρικά και γίνονται ωραίο φαί. Σπασιαλιτέ για τα Χριστούγεννα.
* ομπανέ	= το βράδυ
ομπλή, η	= όταν έκλεβαν κανενός πρόβατα, κάθε ένδειξη, που τα πήγανε, από που τα περάσανε, που τα σφάζανε κλπ. ήτανε ομπλή, όμως αλλού αυτή η λέξη σημαίνει μεγάλο κακό και για τον λόγο αυτό τη χρησιμοποιούνε για κατάρα. "Ομπλή να τού 'ρθει στη μέση τη παστρικάδας" λένε, για κατάρα.
όμπυος, ο	= πύο. "Αυτός σουρώνει το' όμπυος" λένε για όποιον είναι χλωμός
* όνομις, το	= όνομα. "Για όνομις του Θεού, εμπόρουνε εγώ να κάρω ετσά δουλειά;", "Χαρά να δώ σε όνομις σου" (ευχή από μίνα σε παιδί).
οντάς, ο	= το δεύτερο πάτωμα. "Βρασκά, Βουβά και Πατσιανέ κι αγόρια τα δικά σας, που είνιε οι γι -οντάδες σας τα καμαρόσπιτά σας;" (από το τραγούδι του Δασκαλογιάννη).
όντεν	= όταν. "Όντε μ - προβάλεις και σε δώ στην άκρα του δωμάτου..." (από μαντινάδα)
όντιμως	= όμως "... κι όντιμως τσ' ενιώσανε και τσ' ετσελεκώσανε..." από ρίμα ευτράπελη.
οξιώστης, ο	= στα παλιά τα καμαράτα σπίτια, σαν βεράντα εσκέπαζαν μπροστά από την κεντρική πόρτα ένα χώρο και το άνοιγμα ήτανε καμάρα. Αυτό ήτανε ο οξιώστης, που τον είχανε πολλά σπίτια. Σκ. 28/1.
οπέρυσσι	= πέρυσσι.
οπηργιώπεσης ή και οπηργιοπέρυσσις	= πρόπερι
* όπουγιά	= σε λίγο
όπου κι όπου	= όπου νά 'ναι
οπροχτιάλλης	= προχθές, στις πρόσφατες μέρες
όπως - όπως	= δίχως άλλο (όχι μέσες άκρες που σημαίνει για άλλους)
όργητα, η	= μίσος
οργιά, η	= 1) σπάγκος για το ράψιμο των παπουτσιών, 2) το άνοιγμα των δυο χεριών προς τα δεξιά και τα αριστερά που αποτελούσε μονάδα μετρήσεως, αλλά και στάδιο της ημέρας. "Όντεν ήθελε ο ήλιος δυο οργιές να βουτήξει" ή "Όντεν ήτονε ο ήλιος σηκωμένος τρεις οργιές". Αρχ. ελλ. όργια μονάδα μετρήσεως μήκους 1,85 μέτρα.

* όργο, το	= όταν οι άνθρωποι, στη σειρά σκάβανε ή στη σειρά θερίζανε, όσο τομέα είχε καθένας λέγαμε ότι αυτό ήτανε το όργο του.
ορδίνια, η	= ετοιμασία. "Πρέπει να ορδινιαστούμε γιατί σιμώνει το μαζωχικό. Ιταλ.
όρθα, η	= κόια. Αρχ. ελλ. όρνιθα
ορθοστασία, η	= είδος τιμορίας του μαθητού στο σχολείο παλιότερα που του εμβάλλετο να στέκεται δίπλα στο θρανίο του και δεν είχε το δικαίωμα να καθίσει για μια ή και δύο ώρες. Σκ. 19/2
ορμαθός, ο	= καλογινωμένο σύκο
ορμαθιασμένος, ο	= πολυκαταβεβλημένος γέρος
όρμιγκας, ο	= παρασιτική ταινία που ζει στα έντερα των ζώων μα και των ανθρώπων και που τρέφεται από τις εισαγόμενες τροφές.
ορνέ, η	= συκιά που κάνει μόνο ασερνικά σύκα. Αρχ. ελλ. ερινέον = άγριο σύκο
ορνιθόσκυλος, ο	= ενώ η οπιθαμή είναι από την άκρη του αντίχειρα μέχρι την άκρη του μικρού δαχτύλου, ο ορνιθόσκυλος είναι από την άκρη του αντίχειρα μέχρι την άκρη του δείχτη.
ορνικό	= μοναχό. "Να δεις εσύ όμορφα απού παιζουμε ορνικά ν-τωνε τα κοπέλια".
ορπίδα, η	= ελπίδα
ορτάκης, ο	= σύντροφος. Από το τουρκικό ορτάκης που σημαίνει ότι είναι μέλος του ορντού = τάγματος.
όρτσα	= 1) έτοιμος, 2) όρθιος
ορχιούνται τ' αρνάκια	= όλα τα θηλαστικά όταν βυζάνουν. άμα έχουνε γεμάτο κοιλιδάκι και άμα είναι και καλοσύνη παίζουνε όλα μαζί και χορεύουνε αυτοσχέδιους χορούς και λέμε ότι ορχιούνται ...Αρχ. ελλ. ορχούμαι = χορεύω.
όσκες	= όχι
ότι	= άμα "Ότι να πεινώ χαντώ πως πεινά ούλος ο κόσμος".
ότινος	= όποιου. "Ότινος πονεί η κοιλιά ν -του, αυτός το κατέει" (αρχ. ελλ. ούτινος)
ουλιά, η	= δόση, μια ουλιά ώρα, μια ουλιά ψωμί, μια ουλιά νερό κλπ.
ούργιο, το	= κλούβιο
οφανός, ο	= το ομοίωμα του Ιούδα που καίνε τα παιδιά την ημέρα του Πάσχα μόλις θα πει ο παπάς το "Χριστός Ανέστη".
όφκαιρο, το	= άδειο, εύκαιρο. Αρχ. ελλ. εύκαιρο
οφτό, το	= ψητό κρέας. Αρχ. ελλ. εφτό = ψημένο κρέας
όχητρα, η	= οχιά
* όχηρη, η	= η λαβή του αλετριού. Σκ. 3/1 Αρχ. ελλ. έγχειρη
οχιάλλο	= δεν πειράζει, άλλο κακό μην τύχει
οψάργας	= εχθές βράδυ
οψές	= εχθές
* όψομαι	= πληρώνω αμαρτίες. "Άς όψεται απού είναι αφορμή" (είναι μια κατάρα με καταλογισμό ευθυνών).

Π

- παγανέ, η** = το συνηθισμένο μέρος που βόσκειται κάθε κοπάδι πρόβατα. Έχουνε την πατρίδα τους και τα ζώα. Αμα αγοράσει κανείς πρόβατα και τα πάει στον δικό του τόπο πρέπει τον πρώτο καιρό να τα προσέχει μέχρι να συνηθίσουνε γιατί θα φύγουνε να πάνε στην παγανέ τους.
- παγουριαίνω** = βελτιώνομαι. Το λέμε κυρίως για τον πόνο. "Πιέ μπάρε μου μιαν ασπιρίνη και μπορεί να σου παγουριάνει τον πόνο μια ουλιά".
- * παθήβολα, τα** = βάσανα, συμφορές, στενοχώριες
- * παθηνίστρα, η** = το μέρος του φούρνου, μπροστά από τον πόρο εκεί που αφήνομε τα κάρβουνα, πριν φουρνίσουμε το ψωμί. Σκ. 6/5.
- παίζω** = σκοπεύω. "Εγώ παίζω καλά, με την πρώτη βρίζνω το σημάδι"
- παλάμη, η** = το φτυάρι
- * πανίζω** = 1) πανίζομε το φούρνο. Σ' ένα μακρύ ξύλο δένουμε μια λινάτσα και, αφού τη βρέχαμε για να μην πιάσει φωτιά, τη βάζουμε στο φούρνο και πανίζε (έσερνε) τα κάρβουνα και καθαρίζουμε τον πάτο του για να βάλουμε το ψωμί, 2) με λίγο ψωμί καθαρίζουμε το τοϊκάλι από τη σάλτσα που ήτανε κολλημένη και το ψωμάκι το τρώγαμε και λέγαμε ότι πανίσαμε το τοϊκάλι. Πανίζαμε έτσι και το πιάτο.
- * πάνιοτρο, το** = το ξύλο με τη λινάτσα που καθαρίζαμε το φούρνο (βλ. λ. πανίζω) Σκ. 6/6.
- παντερός, ο** = δύσκολος άνθρωπος, πάντα αρνητικός, έχει ή δεν έχει δίκιο.
- παντίδει** = βολεύει. "Δε μου παντίδει νά 'ρχομαι κι έχω καημό μεγάλο..." (από μαντινάδα).
- παντιδερός, ο** = βολικός
- παντοναϊώνιό μου** = σε όλη μου τη ζωή
- παντού - παντού, επιρ.** = Σε όλα τα μέρη. "Έχασα τη μαρταρέ μου κι εγύρεψάτηνε παντού - παντού μα δεν την εύρηκα".
- πανωμάλι, το** = είναι η πάνω πέτρα του χειρόμυλου
- παπαρίζω** = χαϊδεύω, καλοπιάνω
- * παπούδια, τα** = είναι τα όσπρια που βράζανε τις σαρακοστές και τα Τετραδοπάρασκα και τα τρώγανε χωρίς λάδι όσοι θέλανε να νηστεύουνε.
- παπούδες, οι** = είναι οι κορφές του χόρτου από τις ψαρές που άμα είναι τρυφερές τις κάνουνε σαλάτα.
- παπούρα, η** = στρωτό μέρος στην κορφή του βουνού
- παπουτσοσκιά, η** = φραγκοουσκιά. Αλλού χλαμπουτσοσκιά
- παάρα** = έστω ερωτάται κάποιος αν πήγανε καλά τα πρόβατα. Όταν τονίζεται το α της παραλήγουσας και ακούγεται παρατεταμένο σημαίνει ότι δεν πήγανε καλά τα πρόβατα.
- παρά** = όταν τονίζεται η λήγουσα, έστω στην ίδια την παραπάνω ερώτηση, σημαίνει ότι τα πρόβατα πήγανε καλά.

- παραβάνω** = συγκρίνω. "Εγώ το βουί μου δεν το παραβάνω με το δικό σου" (είναι δηλαδή καλύτερο).
- * παραβολή, η** = είναι η άκρη του σπαρμένου. "Ολ' απόυ την παραβολή με βάνεις και θερίζω..." (από μαντινάδα)
- παραγγέρνω** = παραγγέλλω. "... Εσύ μισεύεις άντρα μου, μα ίντα μου παραγγέρνεις; ..." (από ριζίτικο). Αρχ. ελλ. παραγγελία = διαταγή
- παρακατσεύω** = κρυφακούω
- παρακεντές, ο** = κακοτερένιος, ο εντελώς ασήμαντος
- παραλοϊσμένος, ο** = είναι ενθουσιασμένος, έχει μεγάλη χαρά. "Σα θωρείς τα δεν ελπίζεις, εύκολα παραλοϊζεις" (παροιμία). Αλλού παραλοϊσµα σηµαίνει τρέλα.
- παραλογώ** = ενθουσιάζομαι
- παράουρος, ο** = ελαττωματικός
- παραπετρέ** = είναι όταν ο άλλος μας δίνει να καταλάβοµε µε υπονοούµενα και δεν εξηγάται σπαθάτα.
- παρασιιά, η** = εκεί που βάζοµε το τοικάλι και ψήνοµε το φαί. Αρχ. ελλ. παρεσιιά Σκ. 6/11 και Σκ. 32/5.
- Παρασκή, η** = Παρασκευή
- παρασάτης, ο** = ο λαµιιάς της πόρτας. "Νά 'χεν η πόρτα εµιλιά κι ο παρασάτης γλώσσα να φανερωσου µ - πράµατα που θέλα γ-και τα χώσα".
- παράστρατο, το** = στρατάκι πιο άβολο µα πιο σύντοµο από τον κεντρικό δρόµο.
- παρασούρα, η** = σκούπα. "Είµε µας ιάλι η γλωσσού τα σέρνει η παρασούρα" (δηλαδή ακούσαµε βρωµόλογα) Σκ. 24/7
- * παρούτια** = ση βάση του αλετριού (στο ποδάρι) είναι στερεωµένα από ένα σπην κάθε µεριιά και επειδή είναι σαν αυτιά τα λέµε παρούτια. Αρχ. ελλ. παρώτια. Σκ. 3/3.
- * πασμός, ο** = είναι αυτό που πετά ο ψαράς σε ορισµένο σηµείο της θάλασσας για να προσελκύσει ψάρια και να πάει µετά να τα ψαρέψει.
- πάσπαλος, ο** = σκόνη. "Και τ' αεράκι απόυ φυσά είναι κι αυτό εχθρός µου, γιατί σηκώνει πάσπαλο και σε σκονίζει, φώς µου"
- πασπατεύω** = ψάχνω
- * πάσπουρο, το** = το λένε στα παιδιά όταν τα µαλώνουνε. "Διαόλου πάσπουρο" = διαόλου σπορά.
- πασούλι, το** = λαβή Σκ. 10/13
- πατανία, η** = φαντή κουβέρτα. Σικελική λέξη
- πατέ, η** = πατηµατιά. "Στην άµµο - άµµο σάλευα και δείχναν οι πατέσ µου..." (από μαντινάδα).
- πατέλα, η** = φαλάκρα. Ιταλ.
- πατελής, ο** = φαλακρός
- * πατητήρες, οι** = είναι τα ξύλα που πατά η υφάντρια για να ρυθµίζει εναλλασσόµενα την θέση στα στηµόνια, άλλα πάνω και άλλα κάτω. Και να αγκαλιάζουµε το φάδι. Σκ. 7/5
- πατητήρι, το** = εκεί που πατούσανε τα σταφύλια για να βγει το κρασί
- πατούλια, η** = ομάδα. "Ίντα θα κάµει ένας καλός σε µια κακή πατούλια; απόυ 'ναι ένας ο καλός κ' είνιε πολλά τα τσούλια".

- παύλος, ο** = στενόμακρο ψωμάκι με εγκοπές για να διαχωρίζονται οι ντάκοι (βλ. λ. ντάκος).
- * πάχτος, το** = ενοίκιο
- παχτώνω** = ενοικιάζω
- πεδούλι, το** = κομματάκι δέρμα, που φυλάγεται για μπάλωμα στα στιβάνια. Ιταλ.
- πεζούλα, η** = 1) χωράφι (οιο που η μια του μεριά είναι δέτης (βλ. λ. δέτης), 2) όπως έχουμε τώρα καναπέδες και ντιβάνια, όταν ήτανε δύσκολη και η αγορά της τάβλας, εχίζανε με πέτρες πεζούλες για να καθίζουσε και για να κοιμούνται. Σκ. 2/1
- * πέζουλος, ο** = συχνά και το συζυγικό κρεββάτι ήτανε χτιστό με πέτρες και αυτό λέγανε πέζουλο, επειδή ήτανε φαρδύτερο από τις πεζούλες.
- περαματίζω** = όταν κανείς έχει στενοχώρια μπορεί να το ρίξει στο κρασί ή μπορεί να παίξει χαρτιά για να ξεδώσει. Για να περαματίσει όπως λέμε.
- πέρα - πώδε** = οκόρπια
- περατάρης, ο** = περαστικός. "Με περατάρικα πουλιά ποτέσ φιλιά μην πχιάνεις..." (από μαντινάδα).
- περέρνομαι** = αντλώ θάρρος. "Περέρνομαι στη βεντέμα απόυ θωρώ και κρατούνε οι γι-ελιές, για κείνο χερικόνω χτήριο".
- πέργυρος, ο** = ο μαντρότοιχος της αυλής
- περίτου** = προπάντων "... εγώ ζηλεύω στο' εδικούς όντε μονομεριούνε, περίτου νά 'ντε κι αδερφοί..." (από ριζίτικο)
- περίχειλο, το** = άκρη γκρεμνού ή στέγης
- πετάσι, το** = τότε που ήμουνα παιδί μας κουρευάνε με ψιλή μηχανή, μας άφηναν όμως μια τούφα στο κούτελο και αυτή λέγανε πετάσι.
- πετούμαι** = πηγαίνω στα πεταχτά. "Γετούμαι κιεμιά βολά και θωρώ τσοι γερόντους, τσοι γονιούς μου στο χωριό".
- πετουμέζι, το** = βρασμένος μούστος. Δεν παθαίνει ζύμωση και μένει πάντα γλυκό
- πετρέ, η** = 1) καμιά φορά μπορούμε να πούμε για μια απόσταση ότι είναι μια πετρέ τόπος, όσο τόπο περίπου πηγαίνει η πέτρα που πετούμε, 2) πετρέ λέμε και το πέταμα της πέτρας " πείαξε μια μ-πετρέ των ο ζώ, να πάρουσε πέρα".
- πετροκοιλιά, η** = η κοιλιά της κότας που έχει και πετραδάκια για να τρίβεται η τροφή
- * πετροπάτημα, το** = τότε που τα παιδιά δε βάζανε παπούτσια, συνέβαινε καμιά φορά να πυώσει κάτω στην πατούσα τους ένα σημείο. Το λέγαμε πετροπάτημα και αυτό εξηγεί το γεννησιουργό αίτιο μα όμως εμείς πιστεύαμε ότι φταίει που πατήσαμε ούρα του γαϊδάρου.
- * πετροχρειιά, η** = έτσι λέγαμε τις μεγάλες πήλινες λεκάνες που μέσα σ' αυτές μπορεί να ήτανε "συνεταιρικό" γεύμα για 3-4 άτομα που κάθ' ένα τους από μια μεριά έτρωγε με το κουτάλι του. Σκ. 2/11.
- * πέτρωμα, το** = ήτανε όσες ελιές πείζαμε μια φορά στη φάμπρικα. Ήτανε ένα μεγάλο σακί και έβγαζε γύρω στις 12 οκάδες λάδι. Σκ. 10/8.

- πετσαλίδα, η** = 1) η κρούστα του ψωμιού, 2) όταν σφάζαμε τους χοίρους τους ρίχναμε βραστό νερό και μαδούσαμε τις τρίχες, μετά τους πλύναμε καλά και μετά που βγάzaμε τα εντόσθια, βγάzaμε λωρίδες την προβιά και την φυλάγαμε, όπου την ψήναμε με τραχανά, με πατάτες, με φασόλια κλπ και τη λέγαμε και αυτή πετσαλίδα.
- πηδιέται το οζό
πηλά, τα** = ζευγαρώνει
= λάσπες. "Όντε με γέννα η μάνα μου κι όντε με κοιλοπόνα ήσαν πηλά στην πόρτα μας και λάσπες στην αυλή μας κι εδειλία η μόι-
ρα μου να μπει" (από ριζίτικο).
- πηλιά, η** = πουλία
- * πιάσμα, το** = όσα στάχυα βάζουνε τα δυο χέρια του θεριστή, τα δένουνε και κάνουνε ένα πιάσμα. Το λέμε και χερσόβολο. Σκ. 23/3.
- πίατρα, η
πίβουλος, ο** = το κινητό ουραίο του όπλου
= δόλιος, κακός. "Γεισματικό τω ν-τω γ-κακώ τω μ-πίβουλω γει-
τώνω, την καινουργιεύω τη φιλιά κι οπίσω δεν κολώνω". Αρχ. ελλ.
πίβουλος = δόλιος
- πιγουνίτης, ο
πιδεξεύομαι
πίζηλος, ο
πιθέματα, τα** = τρόπος που δένανε το τσεμπερί. Σκ. 32/2
= είμαι προσεχτικός
= εύθραυστος. Αρχ. ελλ. επίζηλος = εύθραυστος
= χαρακτηριστικά του προσώπου "Σγουρά, ξαθά' χεν τα μαλλιά
και στα πιθέματά του..." (Ερωτόκριτος)
- * πίκλια, τα** = όταν κανείς προσποιείται ότι δεν θέλει κάτι, ενώ ξερομε ότι το επιθυμεί λέμε ότι κάνει τα πίκλια του. Αλλού πίκλι σημαίνει ανή-
θικη πράξη.
= βασανίζω
- πιλατεύω
πινάκι, το** = 1) σκάφη του ζυμωτού, ζυμοπίνακο και 2) σκάφη του πλυτού
πλυστροπίνακο. Σκ. 6/1
- πινίκεια, τα** = η λέξη κρατά από την αρχαία ελληνική, επινίκεια, διότι ύστε-
ρα από κάθε νίκη εγίνετο πολύς χαρμόσυνος σαματάς. Εμείς
όμως δεν τη χρησιμοποιούμε σε χαρμόσυνο σαματά μα άμα εί-
ναι κανείς πολύ θυμωμένος και κάνει θόρυβο και απειλεί λέμε
ότι κάνει πινίκεια.
- * πίργια, η** = μεγάλο χωνί που μ' αυτό βάζαμε στο ασκί το λάδι ή το κρασί.
Σκ. 2/6
- πιργιάλι, το
πιργιόνι, το** = μικρό χωνί που βάζομε στα μπουκάλια τα υγρά.
= πριόνι
- * πίρος, ο** = είναι όπως στον κατσιγαριάρη (βλ. λ. κατο/ρης) ανοίγαμε μια
τρύπα και τη φρακέρναμε με ένα αγκιναρόξυλο και όταν θέλαμε
αφήγαμε να τρέξουνε κατσιγάροι. Αντί για κάνουλα είχαμε τον
πίρο.
- πισσήτης, ο** = βλαστημιά για πεθαμένο εχθρό, όταν δεν ισχύει το "ο αποθα-
νών δεδικαίωται".
- πιτακώνω** = πιέζω
- * πίτυκας, ο** = φλοιός του πεύκου
- πλακούρα, η** = μεγάλη πέτρα που είναι πλακέ

- * πλακωτάρι, το** = 1) ένα ίσιο κούτσουρο που το βάζαμε πάνω στα πατημένα σταφύλια και απάνω βαριές πέτρες για να πιεστούνε να βγει το κρασί. 2) το χοντρό ξύλο που πνέζε τις ελιές. Σκ. 10/7
- πλανέτο, το** = σεξαπίλ
- πλαστερό, το** = μια μικρή τάβλα που πάνω σ' αυτή πλάθανε οι γυναίκες το ψωμί. Σκ. 6/2
- * πλατίνα, η** = νέικος θηλυκός χοίρος
- πλεξάνα, η** = πλεμένα κρεμμύδια
- πλημάρι, το** = όποιος εβράχηκε πολύ λέμε ότι έγινε πλημάρι
- πλήσιο, το** = άφθονο. "Πλήσιο στα χέρια σου" (ευχή συνηθισμένη όταν κανείς δίνει κάτι και του εύχονται να έχει πλήσιο αυτό το είδος).
- πλουμί, το** = διακόσμηση. Βυζαντινή λέξη
- ποθές** = πουθενά. "Ποθές αλλού δε βρίχνονται τα καλά τα δικά σου..." (από μαντινάδα)
- ποθιάζω** = κρυολογώ. ποντιάζω.
- πολεμώ** = 1) προσπαθώ. "Πολεμώ να μαζώξω τσ' ελιές γιατί θέλω να δουλέψω και στ' αμπελοσκάματα", 2) εγώ πολεμώ τα κοπέλια μου και τα πεθερικά μου και πάω και στο μαζωχτό και ζορίζομαι.
- πολιό...** = πρώτο συνθετικό για πολλές λέξεις: πολιτομλεις, πολιτοδουλεύεις, πολιτοκάνεις το με το πιστό κλπ.
- πόνεμα, το** = σπυρί
- πονειτικός, ο** = συμπονεί τους πάσχοντες
- πορεύομαι** = βολεύομαι. "Πορεύομαι και δίχως σου κι όντεν κι α θέλεις γκάψε..." (μαντινάδα)
- πορίζω** = βγαίνω έξω
- πόρος, ο** = έξοδος του σπιτιού. Αρχ. ελλ. πόρος = άνοιγμα, πέρασμα
- ποροφάραγγο, το** = έξοδος φαραγγιού
- * πορτέλα, η** = είναι η πόρτα του πάνω πατώματος που βγαίνει στο δώμα του κάτω και επειδιζ συνήθως, ήτανε μικρή εσνηθίζετο να τη λένε πορτέλα.
- * πορτάκι, το** = συνήθως είχαμε μονόφυλλες πόρτες και τα σπιτία τα μαλιά είχανε μικρά παράθυρα, για να μπαίνει λοιπόν αέρας και φως στο σπίτι, ήτανε σπαστή η πόρτα από τη μέση και πάνω και αυτό το μέρος που άνοιγε, όταν η άλλη πόρτα ήτανε κλειστή, το λέγαμε πορτάκι τη πόρτας. Σκ. 27/2.
- πότε λίγο** = κάπου - κάπου
- πότοκο, το** = είναι το αβγό που αφήνουμε στη φωλιά για να γεννήσει εκεί και τα άλλα της αβγά η κότα. Αν δεν είναι τουλάχιστον ένα αβγό μπορεί να ψάξει για άλλη φωλιά.
- * πουλάδες, οι** = 1) έτσι λέμε τις νέικες κότες, 2) όταν η θέρμανση γίνεται με μαγκάλι, συχνά στα πόδια των γυναικών που χτυπά η πυρά κατευθείαν προκαλεί εγκαύματα που φαίνονται σα μαύρα σημάδια. Αυτά τα λένε πουλάδες.
- πούλουδο, το** = λούλουδο

πουργός, ο	= βοηθός του χτίστη
πούρι	= βέβαια, πράγματι. Ιταλ.
* πουσί, το	= ο κρυψώνας που έμπαινε ο κυνηγός όπου επερίμενε τις πέρδικες στο νερό και, όπως καθίζανε μαζεμένες, μπορούσε να σκοτώσει και 4 και 6 με μια τουφεκιά.
πραγίός, ο	= πράος, ωραίος χαρακτήρας. Πραγιά ζώο = ήμερο.
πράμα, το	= περιουσία. "Στο πράμα μου δουλεύω και τα κοιτοσβολεύω".
* πράσσω	= συχνάζω. "Πού πράσσεις εδώ τ' υστεριές και δε σε θεωρούμεν εμείς κιαουλιές;" Αρχ. ελλ. πράσσω = πράττω, ενεργώ
πρατικό, το	= δοχείο που χωρούσε το 1/4 του μουζουριού. Περίπου 4 οκάδες.
* πρεζάρω	= εκτιμά. "Φρόνιμο δεν πρεζάρουνε, φτωχό δε μπεγεντούνε" (παροιμία).
πρεμαζώνω	= περιμαζεύω
πρεπιά, η	= αξία που ακτινοβολεί. "Αυτός δίδει πρεπιά σ' ούλο το χωριό".
* πρήστος, ο	= αγνώστο ακόμα σέκο, το κόβουμε όμως και πριν καλογιωθεί λέγοντας "Σήμερα είσαι πρήστος, αύριο δε σε βρίστω" παροιμία που σημαίνει ότι αν περιμένεις να ωριμάσουνε τα πράματα, δεν τα προλαμβάνεις.
πρικαμένος, ο	= πικραμένος
πρικός, ο	= πικρός
πρίχου	= πριν "Πρίχου να υπν πάθει η γρέ να σφιχτομανταλώνεται" (παροιμία).
προβέρνω	= προχωρώ κάπου και φαίνομαι. "Πρόβαλε σκύλα, πρόβαλε στην άκρα του δωμάτου...." από μαντινάδα
προβέ, η	= προβιά
προβίδι, το	= μικρή προβιά
προπατώ	= περιπατώ
* πρόσαργο, το	= απόγευμα
πρόστιχος, ο	= 1) άτιμος, 2) χωρίς αξία αντικείμενο.
προύκα, η	= προίκα
προυκολόδοι, οι	= αυτοί που πήγανε και φέρνανε τα προικιά που, συνήθως τα φέρνανε Σάββατο ενώ οι γάμοι σχεδόν πάντα γινόντουσαν Κυριακή. Όταν την Κυριακή παίρνανε και τη νύφη και τα προικιά, λέγαμε ότι την πήρανε σύμπροικη.
πρωτόγγαλες, οι	= οι προβατίνες που χάσανε τα αρνάκια τους και τις αρμέγουνε πριν σακάσουνε και τα άλλα αρνάκια.
Πρωτογούλης, ο	= ο Ιούνιος
πρωτοράκι, το	= η ρακή που βγαίνει στην αρχή από το καζάνι και που είναι πολύ δυνατή
πρωτύτερος, ο	= μεγαλύτερος στα χρόνια.
* πυρόβολος, ο	= τσακμάκι που άναβε το φυτίλι από τον σπινθήρα και ο ταιγάρος από το φυτίλι
* πυρομάχι, το	= 1) το σημείο που ανάβει η φωτιά στο τζάκι, 2) το μέρος που ο σιδηρουργός βράζει το σίδηρο.
πυτιζώ	= καταβρέχω λίγο με το στόμα μου.
πώδε	= προς τα εδώ. "Έλα πώδε".

P

- ραβδέ, η** = ξυλιά
ραέτι, το = προσφερόμενο γεύμα (δε λέμε ραέτι το φαί που τρώμε στο σπίτι μας.) Τουρκ.
- ρακιδεϊό, το** = το εργαστήρι που βγάζει τη ρακίη. Σκ. 14
ράπη, η = το στάχυ δίχως τον καρπό, το στέλεχος σκέτο.
*** ρασέ, η** = το ύφασμα που φαίνανε οι γυναίκες από μαλλιά προβάτων και με το οποίο φτιάχνανε τα ράσα των ανδρών
= κάπα. Σκ. 16/6
= τρέχω με προθυμία να κάνω κάτι. "Ράξετε, ούλοι κι ούλοι να βουηθήξετε να ξεμπερδέξομε από φτώ ν-το βάσανο". Αρχ. ελλ. αράσσω = δρώ, ορμώ.
- * ρεβαίσι, το** = πολύ ζόρες
ρεγάλο, το = δώρο. Οι Ενετοί ότι παίρνανε με τη βία από τους Έλληνες της Κρήτης το λέγανε ρεγάλο. Ενετ.
= πολύ μου αρέσει. "Εγώ πράμα δε ρέγομαι, πράμα δε μπεγε-νιζώ, σαν τσι γυναίκες τσι σεμνές τσοι ντομπρετζίδες άντρες..." (από ριζίτικο). Αρχ. ελλ. ορέγομαι.
- * ρεκαπίτουλα, τα** = κουτσομπολιά, κακοπροαίρετα λόγια.
ρεμεδιάρωμα = εξυηρητούμαι. Έτσι μου ζητήσανε δανεικά και λέω: "Έλα να σε ρεμεδιάρω θέλει".
*** ρεμέδιο** = εξυηρέτηση. Αλλού τη λέξη αυτή την έχουνε ότι σημαίνει φάρμακο.
= ακαταστασία, αναρχία
ρεμπελιό, το = απολαμβάνω. Αρχ. ελλ. ρέμβομαι = περιφέρομαι
ρέμπομαι = προς το έξω μέρος υπέρθυρο βάζανε μια μονοκόμμη πέτρα ή ημικυκλικά δυο, στο μισό πλάτος του τοίχου. Το άλλο μισό που μπορούσε να είναι γυριστό (καμαράκι) ή ξύλο, το λέγανε ρετζε-βάτι, προς τη μέσα μεριά αυτό.
*** ρετζεβάτι, το** = εγκαταλείπω
- ρεφουδέρνω** = μικρή μπόρα. Αλλού ορμητική ροή νερού.
ρέφουλο ή και ρεφουλάκι, το = το ριάλι είναι ξένο νόμισμα. Εδώ στον τόπο μας, διάφοροι βο-σκότοποι που αιώνες είναι αδιανέμητοι, σαν μονάδα συμμετο-χής έχουνε την ριαλέ. Ο ένας 50 ριαλές, ο άλλος 100 ριαλές κλπ.
ριαλέ, η = ευδοκιμώ παραφθορά του ριζοσέρνω
ριγοσέρνω = τυχαίνει, ίσως. "Ριζικάρει να μην ξανακάμει καλή τιμή το λάδι".
*** ριζικάρει** = τυχερό. "Ανάθεμα την τύχη μου, διάλε το ριζικό μου..." (από μα-ντινάδα).
ριζικό, το = είναι βαθιά θαμμένο στη γη μα φαίνεται και στην επιφάνεια. Το λέμε κυρίως για πέτρες πολύ μεγάλες. "Σε ψηλό βουνό σε ρι-ζιμιά χαράκι ..." (από ριζίτικο).
ριζιμιά, το = ανήφορος. "Ο γέρος κι αν αντρεύεται, στο ρίζωμα κοντεύεται" (παροιμία).
ρίζωμα, το

- * ριζάδες, τα = παρακάλια
- * ριζατζίδες, οι = μεσσίες
- ριμαδόρος, ο = στιχοπλόκος. "... Τραγουδιστά μου τά 'λεγε γιατ' ένε ριμαδόρος, γιατ' έχει κι απού το Θεό το πλιά μεγάλο δώρος..." (από το τραγούδι του Δασκαλογιάννη).
- ρόβι, το = ψυχανθές, εκαλλιεργείτο για κτηνοτροφία. "Σ' άλλο χωριό σπέρνου φακή, και σ' άλλο σπέρνου ρόβι και στο Βουβά βασιλικούς, γιατ' είν' αρχοντοχώρι".
- ροδαράς, ο = είναι αυτός που γνωρίζει καλά τα πρόβατα και θυμάται τη φυοιογνωμία του κάθε ζώου του.
- * ροδοκάντουνο, το = ο χτίστης βάζει το μήκος της μιας καντουνάδας (αγκωνάρι) προς τον ένα τοίχο και την άλλη προς το άλλο. Όμως για να πλέκεται ο τοίχος στερεότερα πατεί απάνω στην καντουνάδα μια άλλη μεγάλη πέτρα που αυτήν λέμε ροδοκάντουνο.
- * ρόδωμα, το = είναι το χώμα που βάζαμε πρώτα στη χωμάτινη στέγη ένα σπρώμα λίγους πόντους που για το χώμα αυτό δεν κάναμε επιλογή και το παίρναμε από κοντά. Τη λεπίδα όμως που τη διαπερνά δυσκολότερα το νερό, και που τη βάζαμε απάνω, συχνά τη φέρναμε από χιλιόμετρα απόσταση, γιατί δεν τη βρικόκαμε παντού.
- ροζοναλίκι, το = συζήτηση ευχάριστη. Ένετ.
- ροζονάρομε = συζητούμε σε ευχάριστη ατμόσφαιρα. "Αφήστε τσι το' αθιβολές και τα ροζοναλίκια κι ελάστε σαν εομίξαμε να φάμε γ-και να πιούμε και να χαροκοπήσομε..." (από ριζίτικο).
- * ρομπάτι, το = στον παραστάτη, στο κόψιμο του τοίχου για να μπει η πόρτα βάζομε μια πέτρα στο πλάτος του τοίχου πρώτα και είναι το ρομπάτι. Πάνω σ' αυτή βάζομε δυο μακρουλές για να δένουνε τον τοίχο που τις λέμε λατσέζια και μετά πάλι ρομπάτι και πάλι λατσέζια μέχρι το ύψος που θέλομε.
- ρουβαχατρέ, η = μια μικρή δόση. "Βούηθηξέ μου μια ρουβαχατρέ".
- ρούγα, η = γειτονιά.
- ρουκάνι, το = είναι το τρυφερό στέλεχος από πολλά φυτά που συχνά είναι βρώσιμο.
- ρούμα, το = ρυάκι. Αρχ. ελλ. ροή = ρεύμα.
- ρούπι, το = 1) για να γίνει το ασβεστοκάμινο εμαζεύονταν 8-10 άτομα. Κάθε δυο αποτελούσαν ένα ρούπι. Κάθε μέρα έπρεπε να εργάζεται ένας από το κάθε ρούπι. Μόνο όταν το ψήνανε που είχε πολύ ζόρε πήγαιναν όλοι μαζί, 2) Παλιά μονάδα μήκους.
- ρούσσα, η = πολύ ξανθή και ασπροκόκκινη. "Για σένα ρούσσα και ξαθή και κρουσταλλένια βρύση, θα βάλω το κορμάκι μου στη φυλακή να λύσει".
- ρουφέ, η = το υγρό που καταπίνει κανείς μια φορά "Το γ-καφέ τονε πίνουσι ρουφέ - ρουφέ".
- * ρόψυχο, το = υπολείμματα μαλάκας στο καζάνι άμα βγάλουνε το τυρί.

Σ

- σάικα** = το δίχως άλλο. Ιταλ.
σαΐτα, η = είναι ένα ξύλινο εργαλείακι που έχει στον κόλπο του το μα-
 σούρι και περνά το φάδι ανάμεσα από τις πάνω και τις κάτω κλω-
 στές του στημονιού. Σκ. 8/13
- σακάζω τα ζώα** = τα απογαλακτίζω. Αρχ. ελλ. σηκός = απογαλακτισμα
σακουλοτινάσματα, τα = τη λέξη αυτή λέγαμε όταν άδειαιζε η αλευροσακούλα και
 πολλές φορές μπορεί να ήτανε σε δύσκολη θέση το σιτί και να
 μην είχε λεφτά να αγοράσει άλλο αλεύρι. γι' αυτό, μεταξύ σοβα-
 ρού και αστείου λέγαμε "σακουλοτινάσματα, βαριανασπενάγμα-
 τα".
- σαλεύω** = περπατώ. Είναι συνήθιστη λέξη για την ηπειρωτική Ελλάδα,
 μα τη συναντούμε, όμως στο τραγούδι της σημαίας του Ι. Πολέ-
 μη "... μοιάζεις κύμα που σαλεύει με χιονόλευκο αφρό..."
σακούλι, το = η σιτιοδόχη του χωρικού της ορεινής Κρήτης. Σκ. 21/5
*** σαλιαδόρος, ο** = μπετούγια
σαλιβάρι, το = τοόχινη κρητική ενδυμασία σε χρώμα σκούρο μπλέ. η βράκα.
 το γελέκο, το μιτάνι (είδος εφαρμοστό σακάκι που έφτανε μέχρι
 τη μέση) και η μεταξωτή ζώνη που αυτή είχε συνήθως κόκκινη
 απόχρωση. Τη λέξη μας την φέρανε οι Τούρκοι μα είναι περσι-
 κή.
- σαμά, η** = το σημάδι που κάνει κάθε βοσκός στα ζώα του με κόψιμο στα
 αυτιά ή με πυρωμένο σίδερο στο μάγουλο.
σαμώνω = σημαδεύω κάτι για να το γνωρίζω. Αρχ. ελλ. σαμώνω = σημα-
 δεύω
- σανάδα, η** = θηλυκό αγρίμι της Κρήτης. "Το σαραντάήμερο φιλεί τη θά-
 λασσα η πουλιά κι ο τράος τη σανάδα". Τότε, όπως είναι μεγάλη
 η νύχτα προλαμβάνει η Πούλια (που εμείς τη λέμε Πουλιά ή και
 πιλιά) και βασιλεύει στη θάλασσα, μα είναι και εποχή των ερώ-
 των για τα αγρίμια.
- σανίδα, η** = για να πειστούνε οι ελιές τότε με τις φάμπρικες αναπτύσσετο
 μεγάλη δύναμη. Για να αντέχει λοιπόν το πιεστήριο είχαμε πάνω
 σανίδα και κάτω σανίδα ξύλινα, ορθογώνια παραλληλεπίπεδα
 60X60X1,50 και τις κρατούσανε σταθερές 4 σιδερένιες κολώνες
 Σκ. 10/1 και Σκ. 10/30.
- σαντούλος, ο** = αυτός που βάφτισε το παιδί, ο νονός. Ιταλ.
σαρανταπεντάρι χτένι, το = το χτένι που έχει 45 δεκάδες δόντια. Ανάλογα με τις
 10δες δόντια ήτανε 45ρι -60αρι κ.ο.κ. Σκ. 8/9.
- σαρλίκι, το** = ίκτερος
σαρμάδι, το = 1) η ουλή που αφήνει στο δέρμα μας μια πληγή, 2) ένα χαρα-
 κτηριστικό σημείο που προσέχομε ή και που μπορεί να το δημι-
 ουργήσαμε εμείς σε ένα αντικείμενο για να το γνωρίζομε.
σαρμερό, το = έχει χαρακτηριστικά σημεία και γνωρίζεται εύκολα

* σαρσινιζώ	= σαστιζώ, αιφνιδιαζομαι
σαφής	= ολότελα "Σαφής ψευτιές μαςέ λέεις"
σβάχια, τα	= όρχεις
σγουραφιά, η	= ζωγραφιά
σειρά, η	= σόι. Όποιος είναι από ταπεινό σόι λέμε πως είναι κακόσειρος, δεν είναι από καλή σειρά.
σειρικό, το	= κληρονομικότητα. Είναι χαρακτηριστικό του σογιού. "Σειρικό ν' το βασιλίκι και το καπεταναλίκι" (παροιμία για τα σόγια).
* σεΐρι, το	= χάζεμα. Τουρκοαραβικά
σειότρο, το	= το σίδερο που κρεμάται στην καμπάνα μα και στα κουδούνια των ζώων για να χτυπά να ακούγεται.
σελί, το	= στενό μέρος ανάμεσα σε δυο λόφους
σερβίρει	= βολεύει. "Σερβίρει σου να μ' αγαπάς μα 'μένα δε σερβίρει....)" (από μαντινάδα).
σέρμα, το	= 1) το σουρτάρι του τραπεζιού, 2) μια κτηματική έκταση. "Από παέ να πάει κάτω, ούλο το σέρμα είναι καλά χωράφια".
σερμαγιά, η	= τα είδη που έχει για πούλημα ένα μαγαζί
σερμός, ο	= 1) επιδημία, 2) μόδα. "Εδά 'ναι μόδα και σερμός και κόβου τζι ιλεξούδες κ' οι γι -άντρες τα μουστάκια ν-τω γ -και γίνονται μαι-μούδες". Μαντινάδα βγαρμένη από την προπολεμική νοοτροπία της υπαίθρου στην Κρήτη και ειδικά στα Σιρακιά.
σέρτες, οι	= όποιος θα έκανε μια συντεκνία ή μια κουμπαριά έπαιρνε παρέι 10-20 άντρες. Τους διάλεγε να είναι γλεντισιτές, χορευτές και γενικυ να έχουνε αντίκρισμα να τον τιμήσουνε. Αυτούς λέγαμε σέρτες.
σερταρέ, η	= ο τρόπος που δένομε το σκοινί και όσο το τραβάς τόσο περισ-σύτερο σφίγγει.
σεφής, ο	= συνοράτορας. Όταν επρόκειτο να πουληθεί μια περιουσία, πρώτα ρωτούσανε τους σέφηδες αν ενδιαφέρονται να την αγο-ράσουνε.
σημαντήρι, το	= μια λάμα πάχους ένα πόντο καμπυλωτή που τη χτυπούσανε, καλούσε τα παιδιά στο σχολείο. Ήτανε το γνωστό σήμαντρο.
σιάζω	= φτιάχνω. Αν Κρ. σάζω
* σίγκλες, οι	= εξάρτημα του αργαλειού
σιγκλί, το	= γουβάς
* σιλίχουρδα, τα	= κουτσομπολιά που δημιουργούνε προβλήματα.
σιντερικό, το	= όπλο. Σκ. 13/16
σιόβολα	= επίρ. ίσος τόπος.
σιόκαιρος, ο	= συνήλικος, ισόκαιρος
σιο....	= "πρώτο συνθετικό σε πολλές λέξεις που υποδηλώνει ολοκλή-ρωση: σιόκαλα, σιόντρετο, σιόκλειστα κλπ.
σιργουλεύω	= καλοπιάνω, παρακαλώ
σιτζιμάκι, το	= μικρό σκoiνάκι
σκάλα, η	= είναι η σκάλα από σαμάρι αλόγου που τη χρησιμοποιούσαμε όταν φτιάχνανε το λουρί Σκ. 17/8.
σκαλιδάκι, το	= εξάρτημα για να γίνει το λουρί. Σκ. 17/7.

- οκαλοθυρίδα, η** = είναι οι θυρίδες στα κτίρια που στηρίζαν σκαλωσιές στους μπεράτες, που περνούσαν από τις θυρίδες.
- οκάμνα, η** = σκάλα τρίποδη, με σκαλιά και από τις τρεις πλευρές, που δεν είναι πτυσσόμενη και στο πάνω μέρος είχε οκαμνάκι που μπορούσε εκεί να πατήσει κανείς για να φτάσει πιο ψηλά. Ήτανε για το λιομάζεμα. Σκ. 11/1.
- οκαμνί, το** = 1) ξύλινο, πρωτόγονο κάθισμα. Ένα ξύλο στρογγυλό με τρία περαστά πόδια Σκ. 2/9, 2) και τα τράπεζια τα πιο πολλά ήτανε ένα μεγάλο οκαμνί με τρία περαστά πόδια, για κείνο το λέγανε κι αυτό οκαμνί. Σκ. 2/10.
- οκαμπάζω** = έχω κάποια ιδέα. "Σκαμπάζω από μαραγκικιά" = έχω κάποια ιδέα.
- οκαπέτι, το** = σκαφτικό εργαλείο
- οκαπουλώ** = 1) ξεπερνώ κάποιο μέρος, 2) Ξεπερνώ μια δυσκολία.
- οκάρα, η** = πουλί που προτιμά τα πτώματα των ζώων.
- οκαρβέλια, τα** = είναι τα γατζωτά ξύλα του σαμαριού που εκεί δένομε με το σκοινί τα φορτία. Σκ. 11/14.
- οκαρμώνω** = δημιουργώ μια κατάσταση. "Είδες ίντα του οκαρμώνωσανε με τοσι ψευχιές;"
- οκάρνεμα, το** = παιχνίδι των ζώων
- οκαρφιζομαι** = συλλαμβάνω μια ιδέα
- * οκεμπές, ο** = κοιλιά
- οκιανιάδα, η** = σκιερός τόπος. "... εις τη σκιανιάδα του δεντρού. Σφαχτά 'σα σταλισμένα ..." (από ριζίτικο).
- οκίζες, οι** = ήτανε ξύλα σκισμένα που τα βάζαμε πάνω στα δοκάρια για να φτιάξομε τις χωμάτινες στέγες (βλ. λ. φιαλώματα).
- οκλιντισμένος, ο** = σκληρά καταπιεσμένος, δεν αντέχει άλλο.
- οκλαβέρι, το** = μεγάλο κουδούνι
- οκληρές, οι** = φωνές σπαρακτικές. "Ίντα νιε οι οκληρές, ήμπα να γινήκενε κακό κιανιούς;"
- οκληρίζω** = φωνάζω σπαρακτικά
- * οκλιβώνομαι** = δακρύζω
- οκλόπα, η** = κουκουβάγια
- οκνίπα, η** = έντομο ενοχλητικό για τον άνθρωπο. Αρχ. ελλ. κνίψ
- οκουλιά, τα** = μεγάλα μαλλιά
- οκουλιάρης, ο** = αυτός που έχει μεγάλα μαλλιά
- οκουλιόπετρα, η** = σαρανταποδαρούσα
- οκούλος, ο** = το πίσω μέρος του σκεπαριού
- * οκουντί, το** = σκύλος
- οκουντιά, τα** = 1) είναι οι πέτρες που κρεμάμε στο πίσω μέρος του αργαλειού με σπαγάκια για να συγκρατούνε στη θέση τους τα σταυροκάλαμα, 2) στο διασίδι επίσης τις πέτρες που δένανε για να σταθεροποιούνε τα μασούρια τις λέγανε οκουντιά. Σκ. 22/3.
- οκουντριζώ** = οκουντώ

- σκουντούφλα, η = πολύ συννεφιά
 * σκουτελικό, το = δοχείο φαγητού
 σκραφνί, το = κλήρωση. Όταν μοιράζουνε τα αδέρφια με σκραφνί παίρνει καθένας το μερίδιό του, μα και όταν παίζουνε τα παιδιά, συχνά κάνουνε με σκραφνί την κατανομή των "αξιοματών".
- * ακρόφα, η = γουρούνα
 * σκύβαλα, τα = είναι χοντρά άχερα που μένουνε στο τέλος του λιχνίσματος που έχουνε ανακατεμένο και λίγο καρπό. Αρχ. ελλ. σκύβαλο = απομεινάρι Σκ. 24/2.
- σκυλεύει = το λέμε για το ζώο που παρουσιάζει κάποιες ανησυχίες και καταλαβαίνουμε ότι θέλει να ζευγαρώσει.
- σκυλιάζω τα μουρέλα = όταν έχομε μικρές ελιές φυτεμένες κάπου, μπορούμε να τις αλείψομε με διαλυμένες ακαθαρσίες του σκύλου και τότε δεν θα τις φάνε τα ζώα που τυχόν θα μπουέ εκεί. Αυτό λέμε σκύλιασμα
- σκυλιασμένος, ο = πολύ θυμωμένος
 * σμαρδεμένο, το = νοθευμένο. "Όυλα τά 'χουνε εδά σμαρδεμένα, ακόμη και την ανθρωπιά"
- σοϊκό, το = είναι σοϊκό, = είναι καλό.
 * σόντας = αφού. "Σόντας και το θέλεις ετσά, ας γενεί κι ετσά"
 σοντηρώ = παρακολουθώ
 * σόρτε = κατάντια. "Διάλε τη σόρτε μου ίντα μ' ηύρηκενε πάλι"
 σουβλέ, η = μικρός πόνος, ξαφνικός και τοπικός.
 * σουλούσια, τα = περιουσίες
 σούρα, η = δυσφήμιση. "Κάθε σούρα τρεις ημέρες" κάποτε θα ξεχαστεί.
 σουρεύω = κατηγορώ, μιλώ για κάποιον κακοπροαίρετα.
 σουρομαδιώ = ετυμολογικά σημαίνει ότι κάποιου του τράβηξα τα μαλλιά εμείς όμως άμα θα ακούσομε ότι δυο εσουρομαδιστήκανε καταλαβαίνουμε ότι τσακωθήκανε άσχημα με λόγια.
- σουσουμία, τα = χαρακτηριστικά γνωρίσματα. "Έσένα τα σουσουμία σου άλλη κιαμιά δεν τά 'χει" (από μαντινάδα).
- σουφροκωλιάζω = ράφτω κάτι χωρίς ψιλάφημα
 σοφάς, ο = μικρό ονταδάκι στη σπάλα του καμαράτου σπιτιού. Σκ. 26/15
 σουχλί, το = αποκάλυψη πληροφορίας που θα έπρεπε να μην γίνει γνωστή. Κακόβουλη σκοπιμότητα που κάποιον ή κάποιους βλάφτει.
 σπάθα, η = μαχαιρίδα, ένα φυτό που κάνει ωραίο λουλούδι
 * σπάθη, η = μια πήχη πελεκημένη από γερό ξύλο για να κρατά σταθερά με ταξύ τους το ποδάρι με το σταβάρι του αλετριού. Σκ. 3/4.
 σπάλα, η = είναι οι 4 σπάλες που δημιουργούνται στο καμαράτο σπίτι. Συνήθως η μια εχρησιμοποιείτο για κουζίνα. Σκ. 25/3.
- σπερνός, ο = εσπερινός.
 σπιτέ, η = οικογένεια. "Στη σπιτέ που τρώνε ξένοι, πάντα είν' ευλογημένη" (παροιμία).
 * οπολάιτή σου = εις πολλά έτη σου

- * **σοπορέ, η** = ο ζευγάς έσπερνε τμηματικά το χωράφι του. Έκοβε με μια αλετρέ το κομμάτι που θα ζευγαίριζε, το έσπερνε και μετά κι άλλο. Αυτό λέγαμε σοπορέ.
- * **σταβάρι, το** = 1) το μεγάλο ξύλο του αλετριού που το συνδέει με τον ζυγό. Σκ. 3/10, 2) επίσης σταβάρι λέγαμε και το ξύλο που δένουμε στη φάμπρικα το μούλαρι για να γυρίζει τους μύλους Σκ. 10/19, 3) σταβάρια λέγαμε τα ξύλα που σπρώχνανε οι εργάτες του πρωτόγονου ελαιουργείου για να πιέσουνε τις ελιές με τον μμοιτζεργάτη. Σκ. 29/14, 4) επίσης σταβάρι λέγανε τον άξονα που περισσευε από τον μύλο του αλετριγουδειού και τον έσπρωχναν με το στήθος για να αλεστούνε οι ελιές.
- στάκα, η** = ανθόγαλο
- σταλαϊτός, ο** = ήταν οι σταγόνες του νερού που πέφτανε από τη στέγη. Ήτανε πολύ γνωστές για μας που κάποτε είχαμε στέγη από χώμα στα σπιτία μας. "Ο σταλαϊτός σταλέ σταλέ το μάρμαρο τρυπά το, το πράμα που μισά κιαείς, γυρίζει κι αγαπά το".
- σταλέ, η** = μικρή ποσότητα υγρού "Βάλε μου μια σταλέ κρασί που να 'ναι η χέρα σου χρυσή".
- σταλιστός, ο** = ώρα που πηγαίνουνε στον ίσκιο τα ζώα στις ζεστές μέρες του χρόνου.
- σταμαρίζω** = αισθάνομαι έντονη ανάγκη για κάτι που πολύ μου λείπει.
- σταμνοσιάτης, ο** = η θέση που βάζομε το σταμνί. Σκ. 2/2
- σταματόχορτο, το** = ιαματικό φυτό (βλ. λ. δίκταμος)
- στανιώς μου** = δίχως να θέλω. "Αγάπα με πουλάκι μου με θέλημα δικό σου, γιατί δεν καταδέχομαι να μ' αγαπάς στ' ανιώ σου".
- στάξη, η** = μικρή ποσότητα υγρού. "Βάλε μου μια στάξη ρακή".
- στάσει** = στάζει, πέφτουνε σταγόνες
- στείρα, τα** = είναι τα ζώα που δε βγάζουνε γάλα
- στεκάμενο, το** = η ακίνητη περιουσία
- στέκει σου** = σου ταιριάζει, σου αξίζει
- στελειώνω** = 1) στελειώνω ένα εργαλείο, 2) στελειώνω σπίτι, στένω μια δουλειά, δηλαδή δρομολογώ κάτι.
- στεμός, ο** = παραμονή. "Δεν έχω στεμό στο χωριό γιατί χαντούνε ούλοι πως έκαμα γω μεγάλες ατιμίες".
- στέργω** = δέχομαι. Αρχ. ελλ. στέργω = δέχομαι.
- στερεύω** = φυλάω "κόκκινο πορτακάλι μου στο ράφι στερεμένο..." (από μαντινάδα)
- στέρνα, η** = δεξαμενή νερού. Αν. Κρ. σερνίτσι.
- στερνιάζει νερό** = μαζεύεται νερό
- στεροδιώχνει μου** = υστερομετανιώνω
- στη βολά σου ή στα καλά σου** = έτοι λέγαμε στα βόδια χαιδευτικά για να τα καταπράϊνομε.
- * **στημόνι, το** = είναι τα νήματα που βάζομε στο αντί του αργαλειού για να κάνουνε με το φάδι το ύφασμα.

- σιήσω** = έτσι λέμε στα πρόβατα για να μπουέ στη μάντρα. Αρχ. ελλ. στη έσω.
- σιβάνι, το** = ανδρική κρητική μπότα. Ιταλικά σιβαλί
- σιμαδόρος, ο** = εκτιμητής αγροζημιών μα και αξίας ακινήτων
- στοίβα, η** = σωρός. "Την πυρήνα των κάνουνε στοίβα".
- σουμπώνω** = ταπώνω το μπουκάλι
- σουμπώνει** = το λέμε για τον καιρό όταν μαζεύονται σύννεφα και περιμένο-
με βροχή.
- σουπιζει** = το λέμε όταν πέφτουνε νιράδες χιονιού
- στραβός** = 1) τυφλός, 2) στραβός είναι ο τοίχος, αυτός που δεν είναι ίσιος
- στραθιά, η** = ταξίδι. "Να λείπω θέλει αύριο γιατ' έχω στραθιά"
- στράτα** = δρόμος. Ιταλ.
- στραταρίζει** = 1) το λέμε για το νήπιο που άρχισε να παίρνει ζάλα, 2) μα και για αυτόν που αρρώστησε βαριά, όταν αναρρώνει.
- * στράφι** = άδικα. "Εμπήκεν ο ποταμός κι επήρε μου ούλα τα σπαρτά. Στράφι επήγανε οι κόποι μου".
- στράφυλα, τα** = στέμφυλα, όπι μένει από τα σταφύλια άμα τα πιέσουμε και βγει το κρασί και από τα οποία βγαίνει πια η ρακή.
- * στρίποδα, τα** = ήτανε δυο στηρίγματα τετράποδα, ένα από κάθε μεριά του κρεββατιού και απάνω βάζαμε τάβλες και κοιμόμαστε.
- * στρόφιγκας, ο** = σε πολλά σπίτια η πόρτα δεν στηριζότανε σε μάσκουλα μα εστηρίζετο σε ένα γερό ξύλο που εκαρφώνετο από κάτω στο κατώφλιο και από πάνω στο ανώφλιο και αυτό το ξύλο λέγαμε στρόφιγκα. Αρχ. ελλ. στρόφιγξ = το σημείο γύρω από το οποίο περιστρέφεται κάτι.
- * στροφός, ο** = άμα ήτανε μεγάλο το χωράφι το κάναμε πολλούς στροφούς γιατί ο μεγάλος στροφός εκούραζε τα βόδια. Στροφός λοιπόν είναι το μήκος της αλειτρές που γίνεται κάθε φορά.
- * στρώση, η** = 1) είναι το μέρος που αλέθονται οι ελιές. Σκ. 10/31, 2) είναι το μέσα μέρος του σαμαριού. Αριθ. 7 στο οπισθόφυλλο.
- * στρωσούδια, τα** = τα κουρέλια που βάζανε στα στρωμάτσα και στα μαξιλάρια για γεμίματα.
- συλομαχιάζω** = εγκλωβίζω, περιορίζω κάποιον
- συφοκοούκι, το** = είναι αυτός που έχει στυφό χαρακτήρα, δε μιλά και δε γελά εύκολα.
- σύγγλινα, τα** = χοιρινό κρέας ψημένο με καπνό αρωματικών φυτών και μετά διατηρείται μέσα σε χοιρινό λίπος.
- σύγκαημα, το** = το κοκκίνισμα που μας προκαλεί η ζέστη στα πόδια ή στις μασχάλες, με τον ιδρώτα.
- συγκαντανεύω** = δέχομαι τελικά. Αρχ. ελλ. συγκαντανεύω = δέχομαι
- συγκερνώ** = συμπληρώνω το υπάρχον
- * συγκλωνιάζω** = συσχετίζω διάφορες έννοιες που μπορεί να μην είναι σχετικές μεταξύ τους, ούτε με το θέμα μας.
- * συγκουρίζω** = κονταίνω κάτι
- συγγόμαρη, η** = η έγκυος που πέθανε πριν γεννήσει. Επήγε συγγόμαρη.

- συζευτάδες, οι** = συνεταιρικό ζευγάρι μεταξύ δύο γεωργών που καθένας τους είναι κατά το ήμισυ υπόχρεος και δικαιούχος.
- συμμισιακά, τα** = συχνά στα πρόβατα ή σε άλλα ζώα μα ακόμα και σε δέντρα συμβαίνει να ανήκουν σε δυο αφεντικά από μισό - μισό. Αυτά είναι τα συμμισιακά.
- * συμπαίνω** = βάζω και άλλα ξύλα στη φωτιά
- συμπροδέματα, τα** = πρόχειρο δέσιμο, μα και όχι σταθερό φτιάξιμο μιας δουλειάς.
- συναδερφός, ο** = τα παιδιά των δυο συντέκνων λέγονται μεταξύ τους συναδερφοί
- συναλίκι, το** = συναλλαγή
- συναλλήλως μας** = μεταξύ μας
- συναπάντημα, το** = 1) είναι το ετήσιο μνημόσυνο, 2) η τυχαία συνάντηση που άμα είναι ανεπιθύμητη την λέμε κακό συναπάντημα.
- συναποβγάνω** = συνοδεύω για λίγο κάποιον που φεύγει για ταξίδι. "Μια κόρη συναποβγανε τον άντρα τζη στα ξένα..." (από ριζίτικο του δρόμου).
- συναυγωπά** = την αυγή. Αρχ. ελλ. αυγωπά = ώρα αυγής (Αυγή + ύψη).
- συνεφέρνω** = συνέρχομαι από λιποθυμία
- * συνοπάρτουςες, οι** = όταν ο γάμος πήγαινε για να πάρει τη νύφη για τους άντρες δεν υπήρχε περιορισμός, γυναίκες όμως πήγαίνανε 10-15. Τις διαλέγανε για να εντυπωσιάσουνε και έπρεπε να φύγει μόνος αριθμός για να γυρίσει ζυγός μαζί με τη νύφη. Τις λέγανε συνοπάρτουςες επειδή παίρνανε μαζί τους τη νύφη. Οι συνοπάρτουςες πήγαιναν καβάλα και τις συνόδευε ένας δικός τους πάντα.
- συνοράτορας, ο** = αυτός με τον οποίο έχουμε κοινά σύνορα
- συνορίζομαι** = συναγωνίζομαι εριστικά. Αρχ. ελλ. συνερίζομαι = συνορίζομαι.
- σύντεκνος, ο** = κουμπάρος από βάφτιση παιδιού.
- συντριμάς, ο** = χοιρινό κρέας ψημένο με το δικό του λίπος και φυλαγμένο σε δοχεία, καλυμένο στο λίπος του. Κρατά πολύ καιρό χωρίς να χαλάσει.
- * συντρίφτης, ο** = ένα ξύλο μακρύ διχαλωτό που σπρώχνει τα ξύλα στο φούρνο.
- συσσιλέ, η** = σσί. Άμα θέλομε να βρούμε ομαδικά ένα συγγενολόι λέμε ότι "ούλοι ν-τωνε είνιε μια τροζο συσσιλέ" ή και σαν διαπίστωση όταν θέλομε να πούμε ότι όλοι είναι τρελοί.
- σύσσιλο, το** = αυτό που βλέπομε σε ώρα μεγάλης ζέστης και αναδύεται από το έδαφος σαν καπνός
- συχέρια, τα** = εργαλεία
- συχουμη, η** = μυζήθρα που μόλις βγήκε από το καζάνι ζεστή και με λίγα λείμματα από το γάλα.
- συνωρ....** = πρώτο συνθετικό για πολλές σύνθετες λέξεις: συνωρόγαμπρος, συνωρόγεννη, συνωρόνυφη κλπ.
- σφαγαρέ, η** = 1) ειδικά τον χοίρο, όταν τον σφάζανε έπρεπε να βρούνε το κατάλληλο σημείο που έπρεπε να μηξήσουνε το μαχαίρι για να τον ψηθήσουνε ακαριαίως, μα και τα άλλα ζώα πρέπει να ξέριε ο σφάχτης

που θα βάλει το μαχαίρι. Μεταφορικά λέμε τη φράση: "εβρήκαμε τη σφαγάρε του κάποιου, την αχιλλειον φτέρνα του δηλαδή, 2) σφαγάρε λέμε και το μέρος που σφάχτηκε ένα ζώο.

- σφάκα, η = μικροδάφνη
σφάκελα, τα = μούτζες
σφαλίζω = κλείνω. Αρχ. ελλ. σφαλίζω = κλείνω
σφάκωμα, το = όταν σ' ένα χωράφι δε θέλομε να μπαίνουνε ζώα, κόβομε κλαδιά από μικροδάφνες και τα στερεώνομε όρθια σε διάφορα σημεία του και όποιος τα βλέπει καταλαβαίνει ότι αφού είναι σφακωμένο δεν θέλουμε πρόβατα εκεί.
- σφαλιχτάρι, το = μαχαιράκι που η λεπίδα του γυρίζει και κλείνει στη λαβή.
σφαχτά, τα = γενικά τα πρόβατα τα λέμε σφαχτά, όχι μόνο αυτά που είναι για τον χασάπη
- σφεντύλι, το = είναι αυτό το στρόγγυλο βαρίδιο που έχει τρύπα στη μέση και το βάζομε στο αρδάχτι για να βοηθά στην περιστροφική κίνηση. Αρχ. ελλ. σφρόνδυλος. Σκ. 9/6δ.
- σφίγγω = τρέχω. "Σφίξε να μου φέρεις νερό γιατί εξεράθηκα τη δίψας"
σφίχτες, οι = στον αργαλειό έχομε δυο σφίχτες, ένα στο μπροσαντί και ένα στο πωσαντί και κρατούνε τεντωμένο το φασίδι. Σκ. 7/2 και 7/9.
- σφουγκάτο, το = ομελέτα
σφουγκίζω = σκουπίζω
σχαράς = 1) υποτιμητικά μπορούμε να πούμε σχαράς στο πράμα, 2) μα και θαυμαστικά μπορούμε να πούμε σχαράς στη μάνα από ένα τέθιοια παιδιά.
- σχιάδα, η = ίσιος τόπος. Αν. Κρ. ισάδα.
σώνει = φτάνει. "Εγώ καλό μου σ' αγαπώ από δικά και σώνει..." (από μαντινάδα).
σώχωρο, το = περιτοιχισμένο κτήμα.

T

- τάβλα, η = το τραπέζι που κάθιζαν για να φάνε οι μεγάλες παρέες το λέγανε τάβλα, γιατί τάβλες εστρώνανε αντί για τραπέζια και τάβλες αντί για καθίσματα. Για τον λόγο αυτό και τα τραγούδια που λέγανε την ώρα του φαγιού, τα γνωστά μας ριζίτικα τα λέγανε και τραγούδια τη τάβλας. "Γη πέτε το, γή να το πώ τη τάβλας το τραγούδι ..." (από ριζίτικο)
- * τακίμι, το = κοστούμι. Η λέξη είναι τούρκικη. Όταν ο Γεώργιος Δαιμονάκης, με κάποια δύναμη νυχτοπολεμιστών, ένα είδος λοκατζήδων, έγινε μεγάλος πονοκέφαλος για τους πασάδες και τους αγάδες αυτοί τους λέγανε σείτάν τακίμι = διαόλου κοστούμι.
- ταλαποδέρνω = παλεύω με πολλά βάσανα
ταλίμι, το = πήδημα που γίνεται με χάρη στο χορό
τάνιο, το = πολύ καχεκτικό παιδί και πολύ κλαψιάρικο

τ' αντίκαιρου	= τον αποπάνω χρόνο. "... και του καιρού νά 'νιε καλά, τ' αντίκαιρου και πάντα ..." (από ριζίτικο).
τανύζω	= τραβώ, τεντώνω. Αρχ. ελλ. τανύζω
τάξε	= 1) σαν πως "Εουννέφιασε, τάξε πως θα βρέξει", 2) πάντως "Εμένα, τάξε, δε με γνοιάζει και κάνε ότι θέλεις".
ταράχτης, ο	= εργαλείο που ταράζουνε το γάλα στο καζάνι. Σκ. 13/7
τασιμάρι, το	= οι βοσκοί πιστεύανε ότι και ο Άγιος μπορεί να θέλει λάδωμα για να βοηθήσει και όταν εζητούσανε μια χάρη του Αγίου του υπόσχονταν ότι αν θα βοηθήσει θα του πάνε ένα συγκεκριμένο ζώο να το μοιράσουνε βρασμένο κρέας στους πανηγυριώτες όταν θα γιορτάζει και αυτό λέμε τασιμάρι.
ταυτέρου	= αύριο
ταχιά	= στο εγγύς μέλλον, αόριστα
τελάλης, ο	= αυτός που φώναζε στους δρόμους και στις πλατείες του χωριού για να μάθουνε κάτι όλοι οι χωριανοί
τέλι, το	= σύρμα
τελών, το	= είναι το παιδί που πεθαίνει αβάπτιστο και δεν επιτρεπότανε να το θάψουνε σε χριστιανικό νεκροταφείο. Λέγανε πως όπου το θάυανε ακουγότανε να κλαίει και το κλάμα του μεταφραζότανε: "ανάθεμα τη μάνα και τη μαμή κι όσους κι αν ήτανε κοντά και δε μου δώσανε ψυχή".
τερτίπη	= πονηριά. Αραβ.
Τετράδη, η	= Τετάρτη
τζαγκάδα, η	= είναι αυτό που πίνει κανείς μια δόση υγρό. "Δυσασμένος ήμουνε μα ήπια μια τζαγκάδα γάλα κι εξεδίψασα"
τζαργκουνώ	= γρατζουνώ
τζαργκουνομαδιέται	= κλαίει τον δικό της και τραβά τα μαλλιά της και τζαργκουνά τα μάγουλά της. "Θεριό μεταμορφώθηκε κι εγίνηκε κοράσιο. Σε χείλια πηγαδιού έκασε κι ετζαργκουνομαδιέτο..." (από ριζίτικο).
τζεβρές, ο	= όταν ο γάμος επλησίαζε στο σπίτι της νύφης, δυο τρεις γαμηλιώτες με τα αλογά τους εουναγωνίζονταν ποιος θα φτάσει πρώτος να αναγγείλει ότι ο γάμος έρχεται. Στον πρώτο που έφτανε έδινε η νύφη ένα μαντήλι που το έδενε αυτός στο χαλινάρι του μουλαριού και αυτό λέγανε τζεβρέ.
τζέλομαι	= επιθυμώ, επιδιώκω. "Τζέλομαι να κάνω παρέα με καλούς ανθρώπους".
τζένια, τα	= ξύλινα καρφιά, τέτοια χρησιμοποιεί η γυναίκα για να διαστεί το φασίδι. (βλ. λ. διασίδι) Σκ. 22/5.
τζεργκώνω	= κάνω πρόχειρα φτιαξίματα, μα και όταν κανείς θα βουλευτεί για λίγο σε μια δουλειά που δεν είναι σταθερή, λέμε ότι ετζεργκωσε για λίγο.
τζιβέρα, η	= ο μεγάλος δίσκος που πατούνε οι ντορμπάδες. Σκ. 10/9
* τζιρίτι, το	= τρέξιμο. "Καλλιά πάω εγώ από σένα στο τζιρίτι".
τζομπρέω	= κλαψουρίζω

- τζορμπάς, ο = βρασπό ρύζι
 τζουγκρί, το = όρθιος μεγάλος βράχος. "Γ' αγρίμι στέκει στο τζουγκρί κ' η οκύλα σισ' αλυσίδες..." (από ριζίτικο).
- τζουγκρωτό, το = αδρύ
 * τζίγκου- τζίγκου = με μεγάλη οικονομία, με το σταγονόμετρο
 τζίγκουνας, ο = ιηγί με πολύ μικρή παροχή νερού
 τζίγκρες, οι = τσίμπλες των ματιών
 * τήγομαι = λυώνω. "Δε γ- καλυτερίζω κιαουλιάς μόνο τήγομαι κάθε μέρα και χειρότερα" Αρχ. ελλ. τήξις = λιώσιμο.
- * τίβοτσι = τύποτα, όχι όμως με την έννοια του τύποτα μα με την έννοια του κάπιτι. "Κάτοε και να βρούμε θελει και τίβοτσι να χαρτούμενε". Όταν έλεγαν "όντε τίβοτσι" εννοούσανε "άμα λάχει"
- * τόμου = μόλις.
 τοπόνω = εντοιπίζω. "Ετόπωσα μια γ- κοπελιά κι επήρε μου το νού μου..." (από μαντινάδα).
- του λόγου σου = ευγενική προσφώνηση για σεβάσμιο πρόσωπο
 * τουλουπανιάζω = περιτυλίζω
 του καιρού = τον άλλο χρόνο
 τουπί, το = καλοση του τυριού. Σκ. 13/9
 τουρτουρίζω = κρυώνω πολύ
 τράβα, η = μεγάλο ξύλινο δοκάρι
 τραβάγια, η = καβγάς. Ιταλ.
 τραϊτοριά, η = δολιότητα, απάτη
 * τράλικας, ο = 1) μεγάλες πέτρες που τις φυτεύανε στα σύνορα για να είναι σταθερά σημεία. 2) οι πέτρες που σχηματίζανε τον κύκλο του αλωνιού.
- τραλισμένος, ο = νυσταγμένος
 τρατέρνω = κερνώ
 * τράτος, το = περιθώριο. "Μα εσύ δε δίδεις τράτος αλλονού να μιλήσει
 τραφαπαλεύω = φιλικό πάλεμα, παιχνίδι. η προσπάθεια να πάρεις κάτι από τον άλλο, χαριεντίζοντας.
 τράφος, ο = το αμπέλι που είναι πλεμένο στον τοίχο. Αλλού τράφο εννοούνε την δεσιά του εδάφους, τον δέτη.
- τραηλάτο ζώο, το = είναι όλο μαύρο και έχει μόνο τον λαιμό του άσπρο.
 τραχτώνω = ξεπαγιαζώ
 τριγουνίζω = 1) τριβώ κάτι και δημιουργώ ενοχλητικό θόρυβο, 2) απαιτώ κάτι πιεστικά.
- τριλάτης, ο = ο επιβήτορας τράγος ή κριάς που τρία χρόνια είναι στο καθήκον του, διλάτης, τριλάτης πέντε λατών επτά λατών κ.ο.κ.
 * τριμιντίνα, η = τρομάρα. "Είδασι ν-τα κοπέλια τσοι μασκαράδες, κι έπιασέν - τα τριμιντίνα". Ιταλ.
- τριμυχούμαι = διαμαρτύρομαι, κάνω σαματά
 * τριτάρης, ο = όταν ο ζευγάς έβαζε μόνο τον κόπο και ο συνεταίρος στο ζευγάρι έβαζε τα βόδια, τα χωράφια και το σπόρο, ο πρώτος έπαιρνε το 1/3 της παραγωγής και τον λέγαμε τριτάρη.

τριχάλι, το	= είναι ένα τριχλωτό ξύλο που μ' αυτό ανακάτευαν τα στάχνα στο αλώνι. Σκ. 5/2
τροζός, ο	= τρελός
τρομόκοτος	= επιρ. υπάρχει μεγάλος κίνδυνος, προσοχή.
τρόπολη, η	= μια ουσία που χρησιμοποιούνε οι μέλισσες, κολλητική
τροπώνω	= βάζω πολύ αραιές κεντιές στο πανί για να το σταθεροποιήσω στη θέση που το θέλω και επακολουθεί το κανονικό ράψιμο.
τρουλαφιάζω	= ακούω με προσοχή
τρόχαλος, ο	= μεγάλος σωρός από μικρές πέτρες. Αρχ. ελλ. τρώμαλος = τρώχαλος
τρωξαλίδα, η	= ένα είδος κατσαρίδας που μοιάζει λίγο με ακρίδα
τσαγκαρεύομαι	= μπαλώνω τα παπούτσια μου. Σκ. 21/1
τσαγκάρικο, το	= το εργασιήρι του παπούτσι
τσαγκαριό, το	= τα σιβάνια ή τα παπούτσια
τσαίρια, τα	= ξερά χόρτα που τα τρώνε τα πρόβατα
τσάκνα, τα	= ξερά χόρτα που ο αέρας τα μαζεύει στους γύρους
τσάλαχος, ο	= θόρυβος
τσαρδάνα, η	= είδος σταφυλιού μαύρου
τσαρούχας, ο	= λάρυγγας
τσαρπαλίκια, τα	= κλειψιές
τσάφαρο, το	= κουδούνι. Σκ. 16/7
τσαφουνέ, η	= γρατζουνιά του γάτι
τσαφρίζω	= το περνά ξυστά
* τσελέκια, τα	= χειροπέδες. Τουρκ.
τσελεπής, ο	= λεβέντης. Τουρκ.
* τσεμπέρι, το	= γυναικείο κεφαλομάντηλο
* τσεσβές ή τσιοβές	= καφεδόμπρικο
τσιάτα, η	= 1) αγκάθι, 2) η τράβα που βάζαμε στο πιεστήριο της φάμπρικας για μοχλό για να πιεστούνε καλύτερα οι ελιές Σκ. 10/14, 3) ένα ξύλο που κρατούσε ο εργάτης του ασβεστοκάμινου περίπου δυο μέτρα και το κάρφωνε στο δεμάτι τα ξύλα και με μια κίνηση το πετούσε στον ώμο του και το πήγαινε στο καμίνι. Σκ. 12/3.
* τσιβιδισμα, το	= πόνος ξυλιάς από λιανή βέργα. Σκ. 19/1
τσιγουδίζω	= τσουδίζω
τσιόκνα, η	= κακοκαιρία
τσιόκουδα, τα	= οι σπόροι του σταφυλιού
τσιοκουλιά, η	= ρακί
* τσίμαρος, ο	= νέικος τράγος. Αρχ. ελλ. χίμαρος = τράγος
τσινέ, η	= κλωτσιά. Αλλού τσινιά
τσιρία, τα	= ούρα
τσιφίδι, το	= καλούπι αθύρου. Σκ. 13/10
* τσίφρης, ο	= τσιγκούνης

- τσιστροκόλυβα, τα** = όπως ήτανε χλωρό το στάχυ, όμως μεστό, το βάζαμε στη φωτιά και καίγονταν τα άγγαλα και μετά τα τρίβαμε και καθάριζε ο πράσινος, μα μεστός καρπός και τον τρώγαμε. Αυτά ήτανε τα τσιστροκόλυβα.
- τσιολπάς, ο** = όχι καλός τεχνίτης
- * τσουγκρί, το** = αιχμηρή πέτρα
- τσιούκνα, η** = το πιάσιμο του φαγητού στον πάτο του τοικαλιού
- τσιουκνέ, η** = 1) η μυρωδιά από το πιάσιμο του φαγητού στο τοικάλι, 2) όταν κάτι δεν είναι επίσημο μα ακούγονται ψίθυροι λέμε ότι βγαίνει μια τσιουκνέ. Άλλού τσιουκνιά.
- τσιούκος, ο** = 1) ψευτιά, 2) νεροκολοκύθα.
- τσιουνάτη ελιά, η** = σόι ελιάς και λέγεται έτσι, διότι ο καρπός της έχει στην άκρη ένα τσιουνάκι.
- τσιουνί, το** = 1) αιχμηρό άκρο σε αντικείμενο, 2) τσιουνιά λέμε και τις κορφές των βουνών όταν από μακριά φαίνονται σαν να έχουνε αιχμηρό σχήμα.
- τσιουνοκάθομαι** = δεν κάθομαι καλά, σκέφτομαι το φεύγα.
- τσιουνοκάμαρο, το** = κακοχτισμένος τοίχος
- τσιουνοκαμινιά** = κλείνω το μάτι πονηρά
- * τσουράπι, το** = μάλλινη κάλτσα
- τσιουροβολώ** = 1) κατακυλώ, 2) τσουροβολώ τα μεγάλα ξύλα για να τα πι στην καμινιάσιρα ή τις μεγάλες πέτρες για να τις μετακινήσω.
- τσιουρώ** = πέφτω, γκρεμίζομαι
- τυλιγάδι, το** = εργαλείο που τυλίγουμε εκεί τα φάδια και το στημόνι και το άνοιγμά τους μετά ίσα - ίσα που κάνει στην ανέμη για μασούρισμα. Σκ. 9/6α.

Υ

- υποψήφια, η** = υποψήφια νύφη, στο σπίτι που είχε περισσότερες από μια κοπελιές ήτανε αυτή που πρωτογεννήθηκε από τις άλλες μάλιστα κότσο έκανε τα μαλλιά της μόνο η υποψήφια, οι άλλες τα άφηναν ριχτές κοιτίδες. Αν καμιά φορά εχαλούσε η σειρά και δίνανε μικρότερη να μείνει η μεγαλύτερη εδημιουργείτο πρόβλημα. Μας το λέει και η μαντινάδα: "Δεν ξαναπάω στο νερό, δε στένω μπλειό τοικάλι, γιατί' επαπντρέψαν τη μικρή κι αφήκαν τη μεγάλη".
- υστεριά, το** = τέλος. "Πλερώνεις εργάτες, πλερώνεις λιπάσματα, αγοράζεις δίχτυα και στην υστεριά φράγκο δε σου πομένει απού τσ' ελιές".

Φ

- φάδι, το** = κάθετα πάει το στημόνι και οριζοντίως το φάδι και προχωρά το φαοίδι. Σκ. 9/7β
- φαζή, η** = αίγα κοκκινόψαρη
- φαμέγιος, ο** = υπηρέτης. Ενετ.
- φαμελιά, η** = οικογένεια. Λατ.
- φάμπρικα, η** = ιπποκίνητο ελαιουργείο Σκ. 10
- φανά, η** = το λέμε όταν απελπιζόμαστε ότι δε θα βρούμε κάτι που χάσαμε. "Έχασα το γάιδαρό μου, φανά ν-του εδά δέκα μέρες".
- φαντισιμός, ο** = εμφανισιμος, ωραίος
- φασοποτούρα, η** = φαγοπότι. "Η καλή φασοποτούρα 5 μέρες κάνει ντούρα". Παροιμία.
- * φαρί, το** = άλογο
- φασκιά, η** = μια ταινία περίπου 2,00Χ0,25 που τυλιζανε τα μωρά. Σκ. 1/2
- φελί, το** = φρέτα φρούτου
- * φελός, ο** = ξύλινα τσόκαρα, παπούτσια γυναικών
- φελώ** = ωφελώ. "Απού φελά, παντού φελά" = "Όποιος είναι ικανός, παντού είναι χρήσιμος (παροιμία).
- * φενέρι, το** = πολύ αδύνατο. "Ντίμπις φενέρι είναι το κρέας απού μου πούλησες". Μπορούμε να πούμε ότι είναι φενέρι και ο αδύνατος άνθρωπος.
- * φιαλώματα, τα** = για να σκεπάσουμε το σπίτι με χόμα εβάζαμε πρώτα τα δοκάρια, απάνω στα δοκάρια τα φιαλώματα, που τα λέγαμε και σκίζες, απάνω στις σκίζες θάμνους ή βριά της θάλασσας που τα λέγαμε φουντώματα, απάνω στα φουντώματα το ρόδομα (βλ. λ. ρόδομα) και πάνω από το ρόδομα τη λεπίδα. (βλ.λ. λεπίδα).
- φιλιότοος, ο** = βαφτισιμιός
- * φιλοστόκα, η** = γραφτό ανεπιθύμητο μήνυμα. "Εμπεπέ ν-του μια φιλοστόκα και τονε στόλιζε καλά καλά".
- * φινοκαλέ, η** = θάμνος με τον οποίο κάνανε σκούπες για την αυλή και για τους σταύλους, ακόμα λένε ότι με τη φινοκαλέ κάνανε κόκκινο μπογιά
- φκαιρέζω** = αδειάζω το σακί ή το δοχείο, το κάνω εύκαιρο
- φλακί, η** = φυλακή. "Αρχοντες έχου στη φλακί σα χίλιους πεντακόσιους..." (από ριζίτικο).
- φλασκί, το** = δοχείο από νεροκολοκύθα για νερό ή κρασί. Σκ. 4/5
- φλαφλατάς, ο** = αυτός που λέει πολλά μα δε λέει τίποτα
- φλέγα, η** = φλέβα
- φλεμόνα, τα** = πνεύμονες
- φλειζακούδι, το** = το μικρό ξυλάκι, βγαρμένο από μεγάλο ξύλο
- φλογοτόμιμα, το** = η τομή της φλέβας για να βγάλει λίγο αίμα το άρρωστο πρόβατο, που κατά περίπτωση πιστεύανε ότι αυτό το ωφελεί. Αρχ. ελλ. φλεβοτομή.

φλουμάρι, το	= αρνάκι ή ριφάκι που ταΐζεται με πιπίλα ή και του κρατούνε άλλη προβατίνα να βυζιάξει επειδή δεν έχει μητέρα.
φλυσκούνι, το	= το φυτό μέντα, ιαματικό και αρωματικό
φοινίκια, τα	= είναι τα κόκκαλα των ζώων που είναι μέσα στα κέρατα.
φόλησες, οι	= οι αρθρώσεις του ανθρώπινου σκελετού.
φόρτωμα, το	= είναι το σκονί που δένομε το φορτίο στο σαμάρι του ζώου.
φορτωτήρα, η	= ένα διχαλωτό ξύλο που μας κρατά το ένα μισόμι. μέχρι να φορτώσουμε και το άλλο. Σκ. 18/2.
φουκάρι, το	= θηκάρι, θήκη μαχαιριού.
φουντάνα, η	= μεγάλη φλόγα
φουντώματα, τα	= τα βάζομε κάτω από το χώμα στη χωμάτινη στέγη και ήτανε, θάμνοι, βρύα της θάλασσας ή πικροδάφνες. Φουντώματα βάζομε και στο καρβουνοκάμινο πριν από το χώμα.
φούρια, η	= είναι στο φουλ. "Κάθα χρόνο το σαρανταήμερο είναι φούρια μαζωχτό".
φουριαρές, οι	= αίγες που δεν τις βόσκει κανείς και ζούνε στα βουνά και τα φαράγγια και άμα θέλουνε να σφάξουνε καμιά την πιάνανε με το όπλο, γιατί είναι πολύ άγριες.
* φουρκάδα, η	= το ξύλο που σπρώχνουνε τα ξύλα στο ασβεστοκάμινο Σκ. 12/2
φούρκισμα, το	= στραγγαλισμός
φουρόκατος, ο	= είναι ο αγριόγατος της Κρήτης
φουρφουλέ, η	= μαζεμένα κάμποσα δέντρα
φρύσαλα, τα	= σκουπίδια
φτενό, το	= λεπτό
φύλλιο, το	= εμβόλιο των δένδρων
φυρονεριά, η	= έλλειψη νερού
φωλιδέ, η	= φωλιά με πουλάκια

X

* χάβρα, η	= πολύς θόρυβος (από τη χάβρα των Εβραίων)
χαζίρικο, το	= έτοιμο. Από το τουρκ. χαζίρης
χαζιρεύομαι	= ετοιμάζομαι
χαΐνης, ο	= φυγόδικος επί τουρκοκρατίας. Πολύ παλιά στην Κρήτη λέγανε χαΐνι το νέικο αγρίμι.
* χαΐρι, το	= πρόσδος. Τουρκ.
χαιράμενη, η	= αυτή που έχει τον άντρα της που δεν είναι χήρα.
* χάκι	= είναι δικαίωμά σου, σου αξίζει. "Το ξένο χάκι μην το θές, θα χάσεις το δικό σου" (παροιμία)
χάλαρα, τα	= μεγάλοι και πολλοί ογκόλιθοι
χαλασές, ο	= πάρα πολλές πέτρες σε μεγάλη έκταση, μικρές και μεγάλες.

χάλαζι, η	= είναι η τριχινίαση των χοίρων. Γεμίζει το κρέας τους κόκκους όπως το ρύζι και είναι μεταδοτική ασθένεια για τον άνθρωπο. Άμα βράσει το κρέας δεν μεταδίνεται και στα μίζερα χρόνια τρώγανε το κρέας άμα είχανε λίγη χάλαζη.
χαλέπα, η	= φτωχό χωράφι. Αρχ. ελλ. χαλεπό = φτωχό
χαλί, το	= φέτα ψωμί ή φέτα φρούτου
χαλικούτης, ο	= ατακτοποίητος, ακάθαρτος. Από τους Χαλικούτες που είχανε φέρει οι Τούρκοι από την Αφρική και ήτανε πολύ γρουσουζήδες.
χαλιμπουρδίζω	= μιλώ ακαταλαβίστικα
χαμόστρωμα, το	= είναι πάρα πολλές ελιές χάμα.
χαντώ	= νομίζω
χαράκι	= ακριβώς. "Ένα τσουβάλι αλεύρι ήτανε χαράκι σαράντα πέντε οκάδες".
* χαράμι	= η λέξη είναι αραβική, σημαίνει κλειδιά, αδικία, ερείς τη χρησιμοποιούμε για βλαστημιά ή για όρκο. "Χαράμι σου νά 'ναι το καλό απου σου 'καμα γιατί το ξεχάσες". "Χαράμι στο 'να απίδι απου έκαρεν οφέτος η γι -απιδέ μας".
χαρκιάς, ο	= σιδηρουργός. "Όποιος δε θέλει χτύπους στο χαρκιδιό δε μ-πά-ει" (παροιμία).
χαρχάλα, η	= είναι η πεταχτήρα με τα λάστιχα των παιδιών.
χασίλι, το	= σπαρμένο ειδικά για να ταΐσει χλωρό από τα ζώα
χάφτωμα, το	= είναι το πρωινό φαΐ
χαχαλέ, η	= μια μικρή ποσότητα
χαχαλωτά	= όπως καθόμαστε στο άλογο με το ένα πόδι σε κάθε μεριά
* χάψι, το	= φυλακή. Τουρκ.
χειμαδιό, το	= χειμερινός βοσκότοπος
χειρόμυλος, ο	= μύλος που τον γυρίζανε με το χέρι και αλέθανε κυρίως στάρι ή φάβα
χελιός, ο	= παρατηρούμε σε γάιδαρο και σε αίγα μόνο αυτά τα σχέδια χρωματισμού δυο γραμμές κατεβαίνουνε από τα μάτια προς τα κάτω διαφορετικές από το γενικό χρωματισμό του ζώου και ακόμα στο ίδιο χρώμα είναι τα αυτιά και η μύτη. Σκ. 21/11.
χερικό, το	= αρχή
χερικώνω	= αρχίζω
* χερόβολο, το	= είναι όσα στάχνα χωρούσανε στα δυο χέρια της θερίστρας που τα έδενε μαζί (βλ. λ. πιόσμα).
χερόχτενα, τα	= εργαλεία επεξεργασίας μαλλιού για να βγάλει αλεκατσισιές. Σκ. 9/2
χειζώνω	= αντιστέκομαι
χιλές, ο	= κατεργαρία
χιράμι	= φαντή κουβέρτα

- * χλάμπουρο, το = τη λέξη αυτή την άκουσα μόνο όταν μαλώνανε κανένα παιδί. "Κάτσε φρόνιμα, διαόλου χλάμπουρο". Φλάμπουρο = πολεμική σημαία. Ξένη λέξη.
- χλαμπούτσι, το = παλιό παπούτσι, πολύ φθαρμένο
- * χλιμπάτσι, το = μασιγίο για τα ζώα
- χόλιασμα, το = άρνηση φαγητού ή και άρνηση συμμετοχής στην παρέα συνηθισμένη αντίδραση από παιδιά. Αρχ. ελλ. χόλιος = οργισμένος, θυμωμένος.
- χοντροβουλίζω = 1) Ανεβάζω τη φωνή μου. 2) Φτιάχνω τη δουλειά, χωρίς ψυλάφιμα.
- χόντρος, το = πάχος. "Κιαμιάν άλλη δενέει το χόντρος σου".
- χόντρος, ο = αλεσμένο σάρι
- χουβέ, η = δυνατή άγρια φωνή
- χουμάς, ο = λείμμα από το γάλα (δωρική λέξη)
- * χούμελη, η = ήτανε το νερό που βράζαμε τις κερήθρες για να βγάλουμε το κερί. Στις κερήθρες όμως ήτανε κατάλοιπα από το μέλι και το νερό αυτό έβγαине γλυκό. Βρέχαμε λοιπόν το ψωμί μας (άμα είχαμε) στη χούμελη και το τρώγαμε, στα δύσκολα εκείνα χρόνια.
- χουρχουδι, το = ραβδί
- χοχλάδι, το = στρόγγυλη μικρή πέτρα, κυρίως της ακρογιαλιάς
- χοχλακά = βράζει. Αρχ. ελλ. κοχλάζει
- χοχλιδάτη όρθα = ασπρόμωρη κότα.
- χοχλιός, ο = σαλιγκάρι. Αρχ. ελλ. κοχλιάς
- * χρεϊγιά, η = σκεύος, πιθάρι κοφίνι κλπ.
- χρεϊσιόδι, το = εργαλείο. Από το αρχ. ελλ. χρεία
- χτήμα, το = φορτηγό ζώο
- χυματιζώ = ποτίζω βιαώς φάρμακο σ' ένα ζώο
- χυμίζομαι = απολαμβάνω
- χονοβολώ = εφορμώ
- χύνομαι = πάλι εφορμώ. Όταν το Γενάρι του 1822 σε μάχη στο Ρέθυμνο ο Α. Μανουσέλης εσκότωσε το Γλυμιδ-Αλή λέει ο λαϊκός ποιητής: "Γεις Σφακιανός εχύθηκεν ωσάν το πελιστέρι και τού 'κοψεν τη γ-κεφαλή με το δεξιό ν-του χέρι".
- χύτης, ο = κατήφορος. "Για σένα παίρνω ρίζωμα, για σένα παίρνω χύτη, για σένα θα τ' απαρνηθώ τ' αφέντη μου το σπίτι".
- * χωμάτιση, η = στα νεόχτιστα σπίτια όταν τα χωματιζάνε εβοηθούσανε πολλοί και την εργασία αυτή τη λέγανε χωμάτιση
- χώρα, η = η πρωτεύουσα του νομού
- χωρατεύω = αστείεύω
- χώρια = χωριστά
- χωστά = κρυφά

Ψ

- ψαθούρι, το** = έτσι λέμε τις φορτωμένες ελιές, αλλού όμως λένε ψαθούρι άμα κοιμηθεί κανείς στο πάτωμα.
- ψαλιμουδίζω** = μουρμουρίζω
- ψαργάδινος** = χθεσινοβράδινος
- ψαρή, η** = η αίγα που έχει γκρι χρώμα. Σκ. 21/10
- ψεγάδι, το** = ελάττωμα. "... κάλεσμα τό 'χουν το φτωχό σε γάμον εις τον Αδη κι άφες να καλοστολιστεί να μην του βρουν ψεγάδι..." (από τη "Θυσία του Αβραάμ").
- ψήφια, τα** = πανέμορφα και πολυμερωδάτα λουλούδια των βουνών της Κρήτης
- ψηφώ** = υπολήπτομαι
- ψιάκα** = πικρό. Αρχ. ελλ. ψιαξ = δηλητήριο
- ψιμήθι, το** = γυναικείο καλλιτέχνημα κεντητό ή φαντό. Αρχ. ελλ. ψιμήθιον = ένα καλλυντικό της επιδερμίδας του προσώπου
- ψιγάλι, το** = μικρό κομματάκι
- ψοματάρης, ο** = ψεύτης
- ψοφέ, η** = 1) το μέρος που ψόφησε ένα ζώο. Όποιον φορούσε πρόβατο τρώγανε τα όρνια τις σάρκες του, τα μαλλιά όμως μένανε και, όταν ξεβρωμίζανε τα μάζευαν οι φτωχοί τότε που ήτανε και ακριβά και αναγκαία, 2) ψοφέ εντός εισαγωγικών λέγανε και τη μικρή κληρονομιά.
- ψύγομαι** = μαραίνομαι. "Ψύγομαι και μαραίνομαι σα λούλουδο κομμένο" (από μαντινάδα).
- ψυχικό, το** = η περιοχή του στήθους. "Πονώ στο ψυχικό μου"
- ψυχομαχώ** = είμαι στις τελευταίες μου ώρες. "Τα δυο σου χέρια να κρατώ στον ψυχομαχισμό μου..." (από μαντινάδα).
- ψυχοπονούμαι** = συμπονώ
- * ψωμομαντήλα, η** = ένα καθαρό πανί που σκέπαζαν το ψωμί άμα το ζύμωναν και το άφηναν καμπόση ώρα πριν το φουρνίσουνε, για να πάρει "ανέβαση". Σκ. 6/3.

Ω

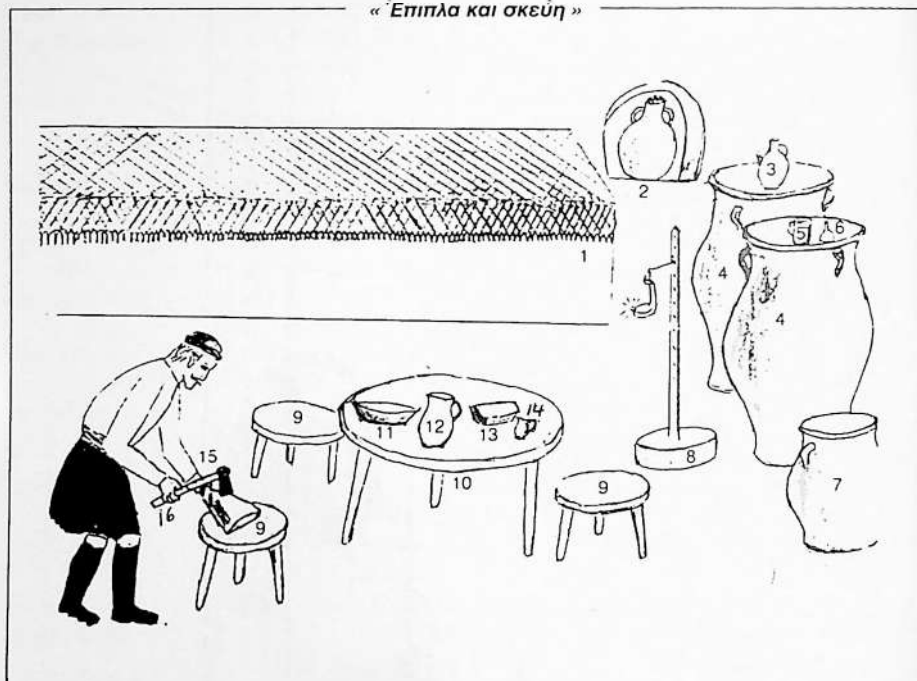
- ώστε** = ώσπου. "Όστε να μπορώ θά 'ρχομαι να σε θωρώ".
- ώφου** = όχου, επιφώνημα πόνου.

« Στην κούνια και στη φασκιά »



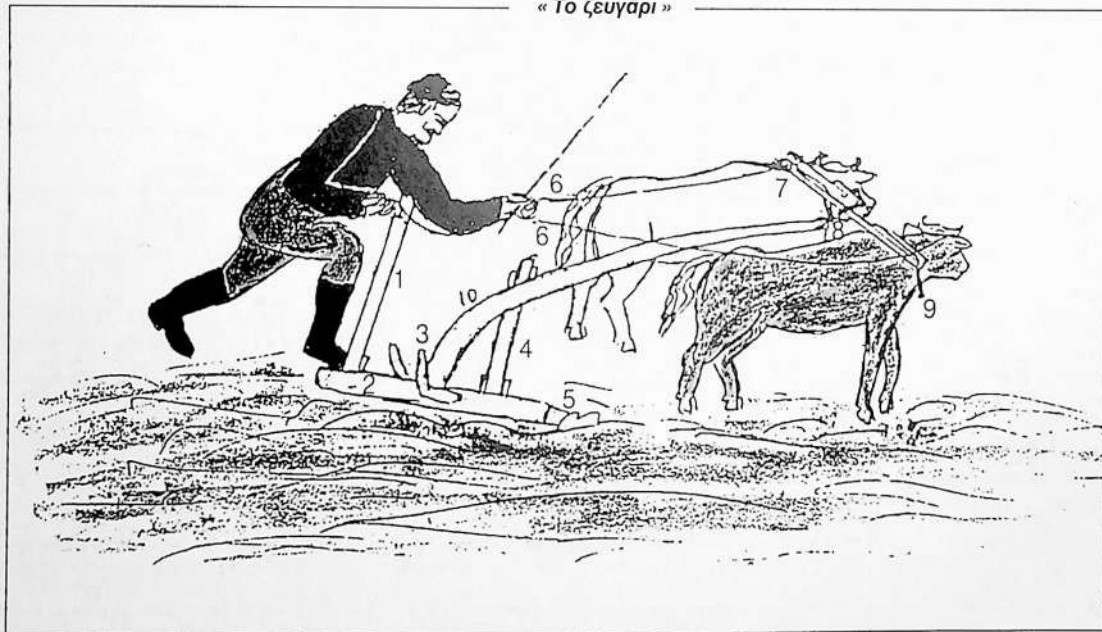
1. Το παιδί στην κούνια. 2. Το παιδί στη φασκιά. 3. Δεν ήτανε τότε μήτε στρατάρης μήτε παρκάκια για τα "Ξεπετασιαράκια" παιδιά. Γυρίζανε μια καρέκλα, της βάζανε μια πέτρα για σταθεροποίηση και έβαζαν το παιδί να στέκει εκεί, όχι μόνο για να συνηθίσει να στέκει, μα κυρίως για να μην απασχολεί κάποιον που τότε όλοι είχανε τα βάσανά τους. Όταν ήτανε πολύ μικρό, το δένανε από τα μασκαλάκια για να κρατιέται όρθιο. 4. Ο λυχνοστάτης ήτανε απαραίτητο εξάρτημα. 5. Κρατά το σκοινάκι και κουνά το παιδί. 6. Αυτή δεν είναι "απαλλαγή" (δεν έχει μωρό. Κυρίως η λέξη αυτή λέγεται για τα ζώα που έχουνε μικρό) και έχει την ευκαιρία να κλώθει. 7. Οι δυο γυναίκες φορούνε μποξάδες.

« Έπιπλα και σκεύη »



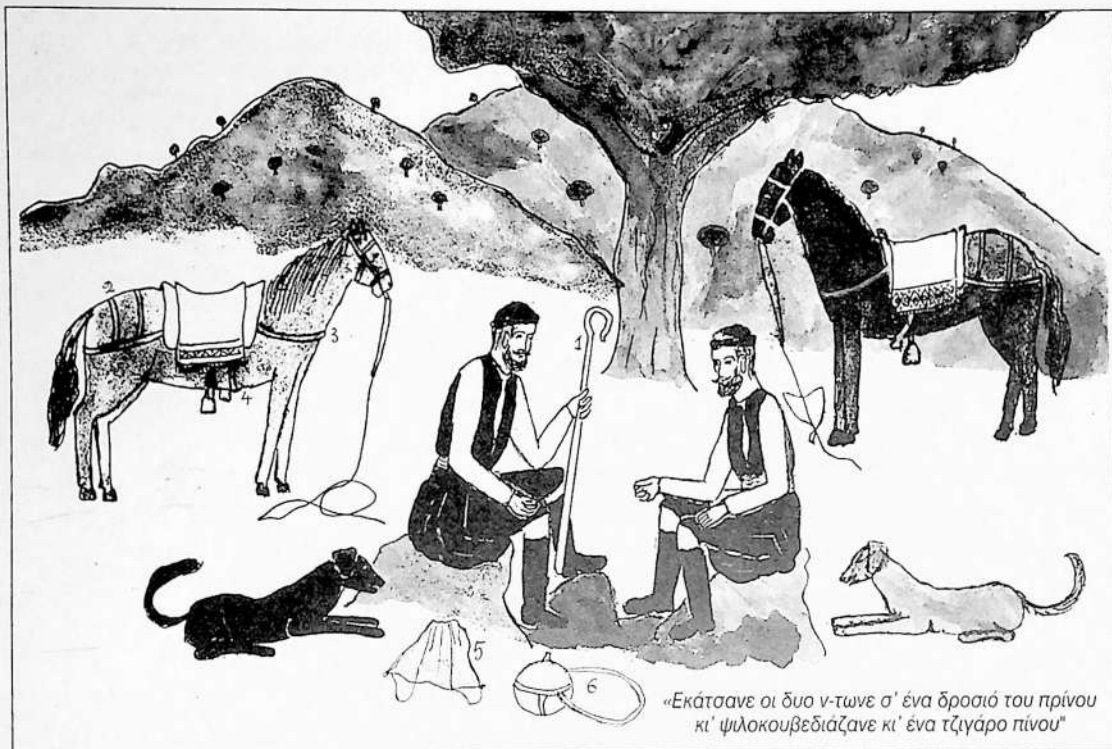
1. Η πεζούλα. Κάτω από το στρώμα βάζανε θάμνους ή κλήματα για να μη λερώνονται τα ρούχα. Καμιά φορά και το συζυγικό κρεβάτι, ο "πέζουλος", ήτανε χτιστό μα και πάλι η νοικοκυρά το στόλιζε με τον "κρεββατόγυρο". Δαντέλα 50-60 πόντους που ήθελε πολλές μέρες να γίνει. 2. Ο σταμνοστάτης με το σταμνί. 3. Η "λαδικούδα". 4. Τα πιθάκια. 5. Η οκά που μετρούσαν το λάδι (μια οκά 400 δράμια, 1280 γρμ.). 6. Η "πίργια". 7. Το κιούπι. 8. Ο λυχνοστάτης. 9. Τα σκαμνάκια. 10. Το τραπέζι. 11. Η πήλινη λεκάνη. 12. Η πήλινη κανάτα. 13. Το ξύλινο πινακάκι. 14. Χαλκίνος μαστραπός. 15. Ο SIEBER, Αυστριακός γιατρός και βοτανολόγος περιηγήθηκε την Κρήτη το 1816 -17. Στο βιβλίο του "ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΝΗΣΟ ΚΡΗΤΗ ΤΟ 1817" γράφει ότι είδε σε χωριό της Κρήτης που έχουνε σκαμνάκια με τρία πόδια για να κάθονται μα εκεί κόβουνε καπνό, ξύλα και κρέας. Εδώ ο άνθρωπός μας "μελίζει" (κατακόβει) κρέας στο σκαμνάκι, όπως λέει και ο SIEBER ότι είδε. Γράφει ακόμα ο SIEBER ότι είδε στην Κρήτη και ξύλινες τρυπητές κουτάλες. 16. Μανάρι.

« Το ζευγάρι »



- | | | |
|---|--|-----------------------------|
| 1. Έγχερη | 2. Ποδάρι | 3. Παρούτια (παρώτια) |
| 4. Σπάθα | 5. Υγί | 6. Ζεύτης (το σκονί τιμόνι) |
| 7. Ζυγός | 8. Λούρα (οι κρίκοι που συνδέουν το ζυγό με το αλέτρι) | |
| 9. Ζευλιά (που κρατούν τα βόδια ζευγμένα) | 10. Σταβάρι | |

« Συνάντηση στο δρόμο »



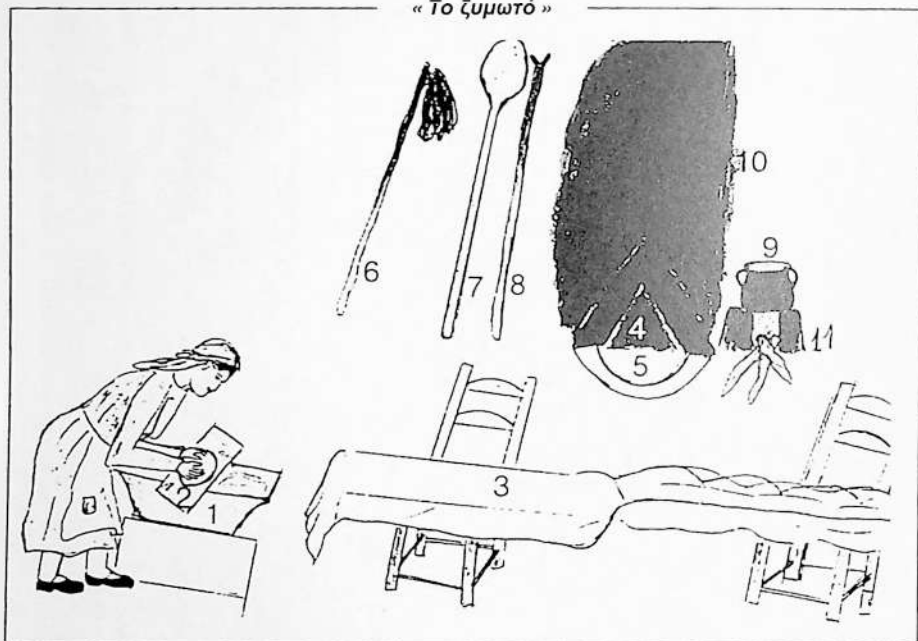
«Εκάτσανε οι δυο ν-τωνα σ' ένα δροσιό του πρίνου
κι' ψιλοκουβεδιάζανε κι' ένα τζιγάρο πίνου»

- | | |
|------------------|-----------------------------|
| 1. Η κατσούνα | 2. Καπουλοδέτης |
| 3. Η μπροστελίνα | 4. Η γίγλα |
| 5. Το σακούλι | 6. Το φλασάκι με το κρασάκι |



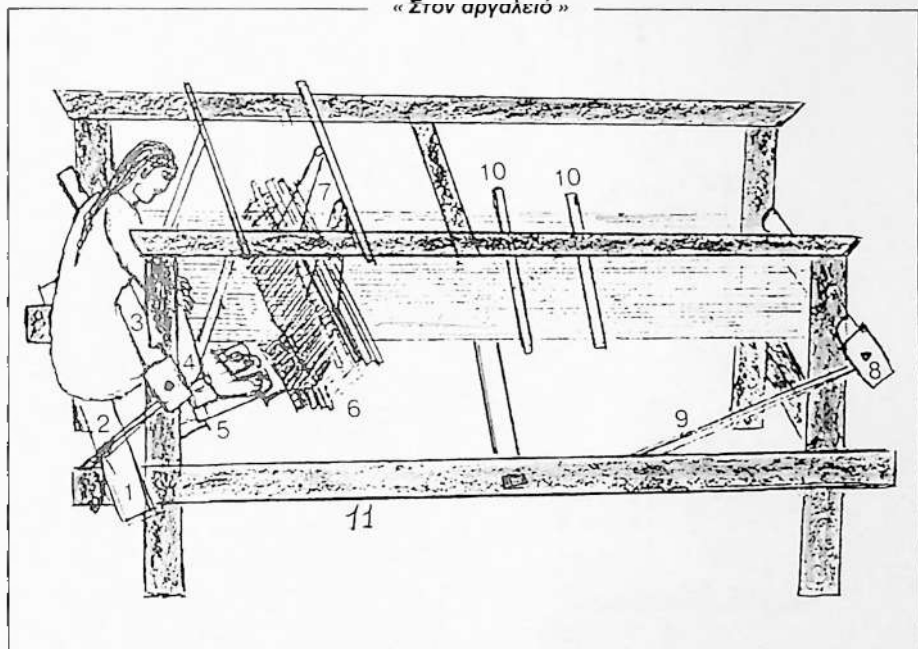
1. Η θυμωιά. 2. Το τριχάλι που ανακατεύουνε τα στάχια. 3. Τα φίμωτρα των ζώων. 4. Αυτός που βάζει και άλλα στάχια στο αλώνι. 5. Αυτός που λαλεί τα ζώα, που λέμε ότι κάνει τη δούλα του, κρατά στο χέρι του ένα παλιό δοχείο για να βάλει τα περιττώματα των ζώων πριν πέσουνε και ανακατευτούνε με τα στάχια. 6. Τις πέτρες που σχηματίζουνε τον κύκλο του αλωνιού τις λέμε τραλίκους.

« Το ζυμωτό »



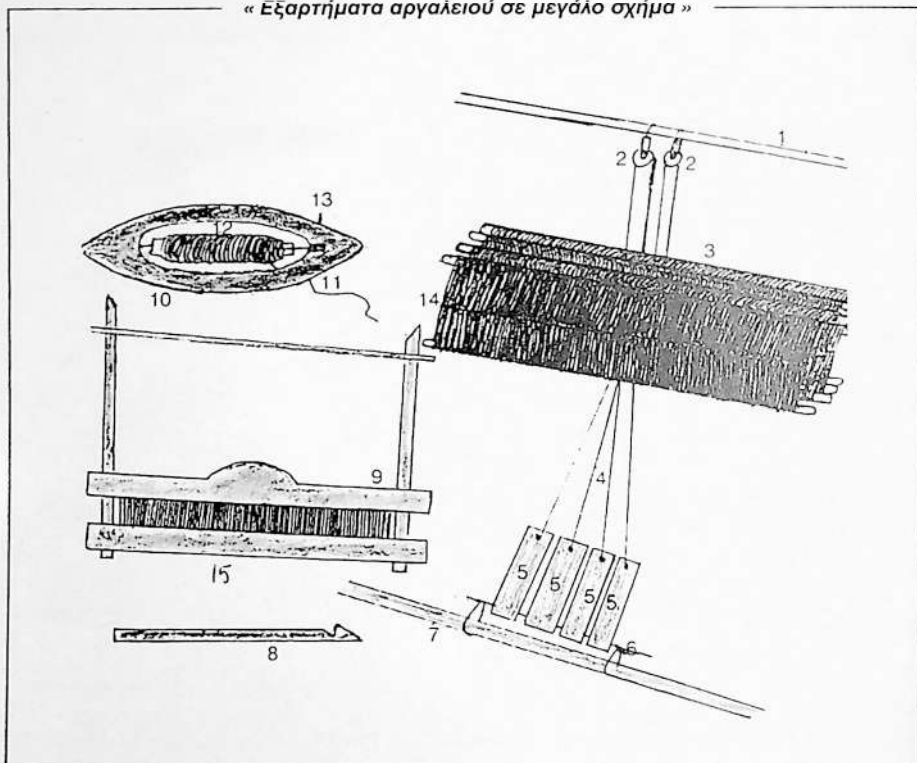
1. Το "πινάκι" (η ζυμωτόσκαφη). Ήτανε μονόξυλο
2. Το "πλαστερό". Ένα φαρδύ σανίδι που εκεί έκανε τα ψωμιά η ζυμώτρα
3. Στην ψωμοσανίδα απάνω είναι η ψωμομαντήλα ένα - ένα τα ψωμιά τα πήγαινε εκεί και τα σκέπαζε.
4. Το πορόφουρνο (ο πόρος του φούρνου).
5. Η "παθνήιστρα". (Μπροστά στο φούρνο το μέρος που σταματά η "αθάλη", τα κάρβουνα όταν είναι στο φούρνο το ψωμί).
6. Το "πάνιστρο". Ένα ξύλο που στην άκρη του δένανε μια λινάτσα και, αφού τη βρέχανε, τη βάζανε στο φούρνο και έσερνε έξω τα κάρβουνα.
7. Το φουρνόφταρο που βάζανε και βγάζανε το ψωμί
8. Ο συντρίφτης που σπρώχνει και που ανακατεύει τα ξύλα
9. Το χάλκινο τσουκάλι που ζεσταίνανε τον θερμό (το χλιαρό νερό)
10. Πάντα, από τους καπνούς είναι μαύρος ο τοίχος πάνω από τον πόρο του φούρνου.
11. Παρασιά

« Στον αργαλειό »



1. Το κλωσανίδο
2. Ο μικρός σφίχτης που δένεται στην κορατσίνα για να κρατά το στημόνι τεντωμένο
3. Το μπροσαντί που τυλίγεται το υφανμένο πανί
4. Το πέταλο που κρατά το χτένι και χτυπά το πανί
5. Οι πατητήρες που πατεί η υφάντρια για να αλλάζουν θέση οι κλωστές
6. Οι μίτοι που οι μεν πηγαίνουν τις μισές κλωστές απάνω και οι δε τις άλλες κάτω
7. Οι καβαλάρηδες που αυτοί κρατούνε το σύστημα μίτοι - πατητήρες
8. Το πيسانτί, που έχει τυλιγμένο το στημόνι
9. Ο μεγάλος σφίχτης που ακουμπά στην κορατσίνα
10. Τα σταυροκάλαμα που τα βάζουμε στο διάστημα από μίτους σε πيسانτί με τις μισές κλωστές απάνω και τις μισές κάτω για να κρατούνε σε σταθερή απόσταση τις κλωστές να μην αμπερδέχουνε. Με ένα σπάγκο τους δένουμε μια πέτρα που τα τραβά προς τα πίσω. Τη λένε "σκουντι" μα δε φαίνεται στο σκίτσο.
11. Κορατσίνα

« Εξαρτήματα αργαλειού σε μεγάλο σχήμα »



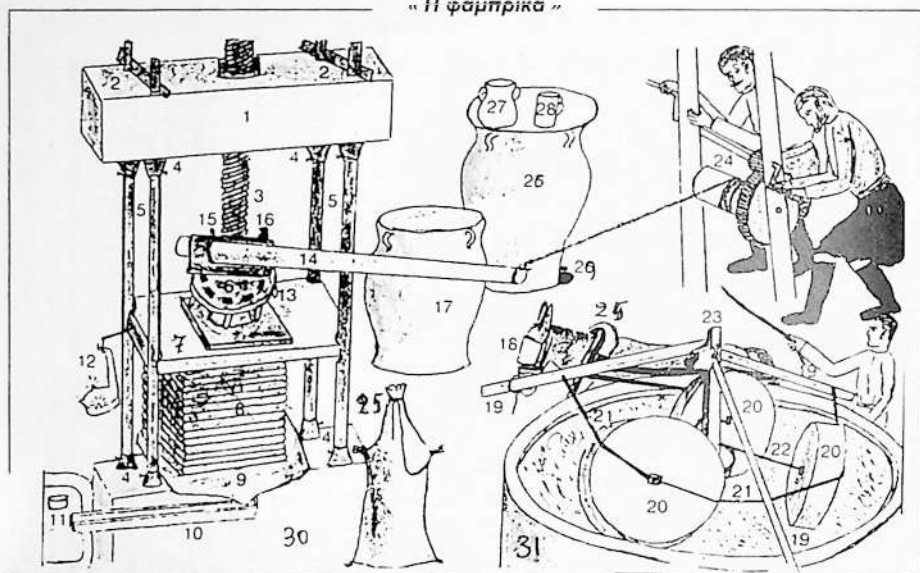
1. Το μιτόξυλο που κρατά τους καβαλάρηδες και αυτοί κρατούν μίτους και πατητήρες. 2. Οι καβαλάρηδες. 3. Οι μίτοι. 4. Τα πατητηρόσκοινα. 5. Οι πατητήρες. 6. Το πατητηροσίτηρο. 7. Το πατητηρόξυλο. 8. Ο κλέφτης που περνά τις κλωστές από το χτένι. 9. Το πέταλο με το χτένι. 10. Η σαίτα. 11. Από μια τρυπίτσα περνά το φάδι και ξετυλίγεται από το μασουράκι όπως περνά η σαίτα ανάμεσα από το στημόνι. 12. Το μασουράκι με το φάδι. 13. Από τη μια μεριά η σαίτα έχει τρύπα και μπαίνει ο άξονας. Από την άλλη έχει μια υποδοχή και άμα μπει ο άξονας ένα ξυλάκι τον κρατά εκεί. 14. Διακρίνεται η μεσαία γραμμή που οι μίτοι έχουν για να πηγαίνουν εναλλασσόμενα τις μισές κλωστές απάνω και τις μισές κάτω για να αγκαλιάζουν το φάδι, εναλλασσόμενα. 15. Το χτένι είναι ανάμεσα στο πέταλο

« Επεξεργασία μαλλιού »

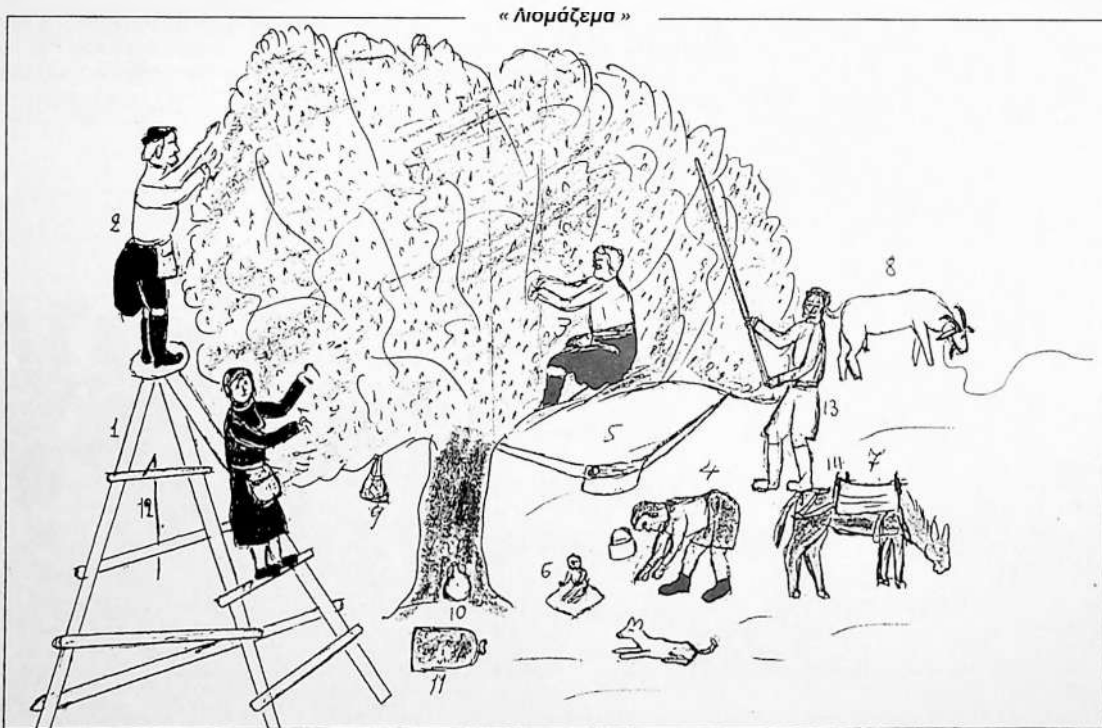


1. Αυτή ξαίνει μαλλιά με τα χέρια της: 1α) Ο λυχνοστάτης 2) Αυτή ξαίνει με χειρόχτενα 2α) Αλεκατησιές 3) Αυτή ξαίνει με ξάστρα 4) Αυτή ξαίνει με το ντοξάρι 4α) Είναι οι αρνές. Μόνο αρνίσια μαλλιά ξαίνουνε με το ντοξάρι 5) Αυτή κλώθει 6) Αυτή τυλιγάδιζει. Βάζει το νήμα από το αρδάχτι στο τυλιγάδι και μετά όπως έχει το άνοιγμα που χωρά στην ανέμη, θα το μασουρίσουμε. 6α) Είναι το τυλιγάδι 6β) Είναι το αρδάχτι 6γ) Είναι το αγκυνάρι 6δ) Είναι το σφεντίλι 7. Αυτή μασουρίζει 7α) Η ανέμη 7β) Τα φάδια 7γ) Το κόπανο 7δ) Ο άδραχτος 8) Το τραπέζι.

« Η φάμπρικα »

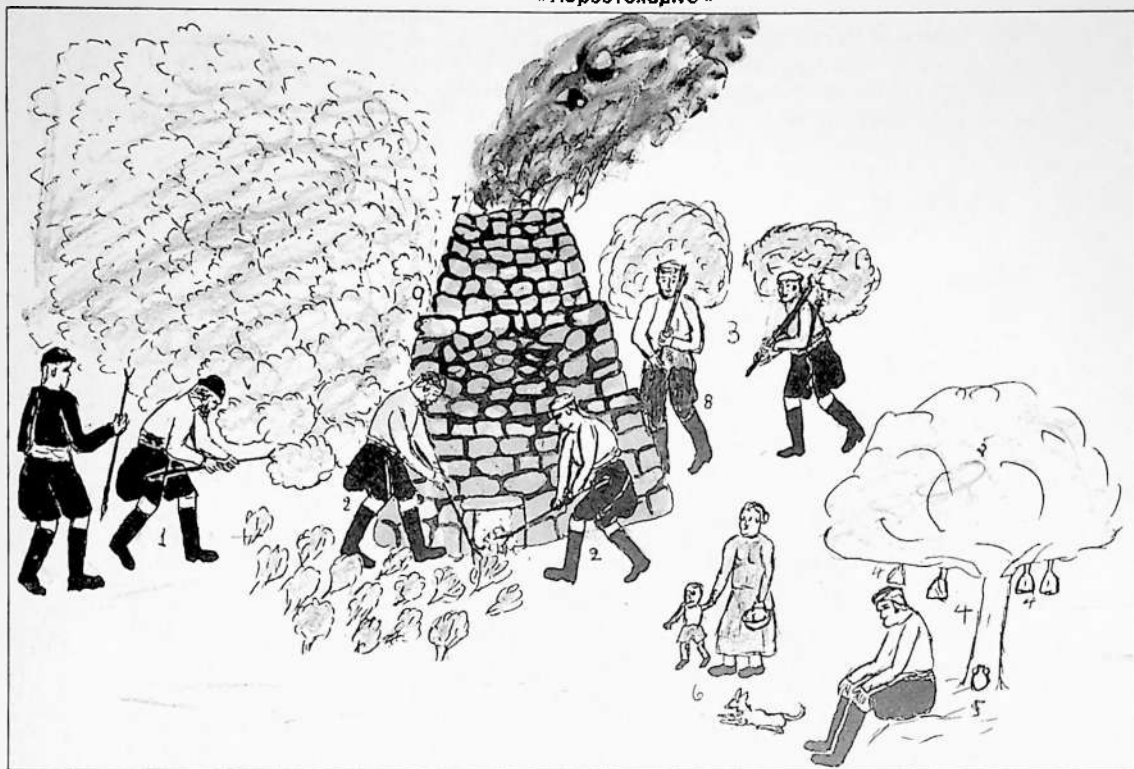


1. Πανωσανίδα 2. Περόνες. Περνούνε περόνες και πάνω από την πανωσανίδα και κάτω από την κατωσανίδα. 3. Το αρδάχι με τις στροφές 4. Κεφαλοκοκλώνα 5. Κολώνες 6. Στρόφιγγας 7. Πλακωτάρι 8. Ντορμπάδες (που έχουν μεσα το ζιμμάρι της ελιάς). 9. Η τζιβέρα που μαζεύει το λάδι. 10. Το λούκι που οδηγεί στη γούρνα το λάδι. 11. Η γούρνα με το λάδι. Στο λάδι πλέει το καυκί (μισή νεροκολοκύθα που με αυτό μαζεύανε το λάδι. 12. Ο πολύφωτος λύχνος. (Έχει θέση στο πλακωτάρι για να φωτίζει καλά όταν μετρούνε το λάδι). 13. Τα πασούλια. Χειρολαβές που με αυτά ανεβοκατεβάζανε το πλακωτάρι, μέχρι να θέλει δύναμη. 14. Η τοίτα. Έτσι λέγανε ένα χοντρό και γερό δοκάρει που βάζανε για να είναι μοχλός να πολλαπλασιάζεται η δύναμη. 15. Μια περόνη σιδερένια έβαζαν στην τοίτα για να κρατιέται στη θέση της. 16. Μια σφήνα σιδερένια που εκατέβαινε στις τρύπες που φαίνονται στον στρόφιγγα. Ήτανε λοξά κομμένη από κάτω και όταν πήγαινε πηδούσε από την τρύπα στην άλλη όπως σπρώχνανε τον στρόφιγγα, ενώ όταν γύριζε έσφιγγε. Τη γυρίζανε αλλιώς όταν ξεσφιγγανε. 17. Το πιθάρι με τα "αξάγια". Έτσι λέγανε το λάδι που παίρνανε για δικαίωμα της φάμπρικας. 18. Στο μουλάρει βάζανε προσωπίδα γιατί αλλιώς τραβούσε να φύγει και δε γύριζε γύρω - γύρω. 19. Τρία ξύλα που είναι στηριγμένα στον κεντρικό στύλο και που κρατούνε τους μύλους στη θέση τους, τα λένε σταβάρια. Σ' ένα απ' αυτά είναι δεμένα τα λουριά που τραβά το μουλάρει και αλέθει. Σ' ένα άλλο είναι δεμένο το χαλινάρι του. 20. Οι μύλοι 21. Τα σίδερα που κρατούνε τους μύλους με τα σταβάρια τα λέγανε κοντομοιριά. 22. Ο άξονας που συνδέει το μύλο με τον κεντρικό στύλο. 23. Ο κεντρικός στύλος. 24. Το βίντσι έχει ένα μικρό γρανάζι που γυρίζει τη γρναζωτή τροχαλία για να πολλαπλασιάζεται η δύναμη. 25. Ο κάσος του μουλαιριού. 26. Ο κατσιγαριάρης. 27. Το κουρούπι. 28. Η οκά 29. Στον πάτο του κατσιγαριάρη ήτανε μια τρύπα όπου της φράκερναν ένα αγκιναρόξυλο και το βγάζανε άμα θέλανε να βγάλουνε κασίγαρο. 30. Κάτω σανίδα. 31. Στρώση



1. Η σκάμνα 2. Ο μαζωχτής πάνω στο σκαμνί της σκάμνας. 3. Ο μαζωχτής πάνω στην ελιά. 4. Ο νεαρός μαζεύει από χάμω. 5. Από το ένα κλαδί στο άλλο κάνανε κούνια για το μωρό. 6. Το μεγαλύτερο μωρό πάνω σε ένα πανί. 7. Το γαϊδουράκι. 8. Από κοντά και η μαρταρέ. 9. Το σακούλι με τα φαγιά. 10. Το λαϊνί με το νερό. 11. Το σακί με τις μαζεμένες ελιές. 12. Το κατσούνι που τραβούσε τα κλαδιά που δεν έφτανε ή τα χτυπούσε να πέσουν οι ελιές. 13. Ο ραβδιστής με την γκυλότα χτυπά με την ντέμπλα. 14. Διακρίνονται τα σκαρβέλια στο σαμάρι του ζώου.

« Ασβεστοκάμινο »



1. Αυτοί πλησιάζουν τα ξύλα. 2. Αυτοί με τις φουρκάδες σπρώχνουν τα ξύλα στο βορθί. 3. Αυτοί με τις τσίτες τους κουβαλούν τα δεμάτια τα ξύλα. 4. Στο δέντρο είναι κρεμασμένα τα σακούλια με τα φαγιά. 5. Στη ρίζα του δέντρου η λαίνα με το νερό. 6. Η γυναίκα φέρνει φαί. 7. Το πάνω μέρος του καμινού το λέγανε κατρίδα. 8. Αυτός φορά καβαλισμένη γκυλότα. 9. Οι εγκοπές στο χτίσιμο του καμινού λέγονται μπογιαμάδες.



1. Το τεσσαραύτικο γιαουρτοσάικαλο. 2. Δεν είχανε καθίσματα και καθένας εκάθιζε σε μια πέτρα, το τσικάλι με το γιαούρτι και το πιάτο με τη μυζήθρα χάμω τα βάζανε. 3. Η τρυπητή κουτάλα που βγάζουσε τη μυζήθρα. 4. Ο λύχνος. 5. Το καζάνι. 6. Η λαβετζιάστρα. 7. Ο ταραχτής. 8. Ο αιδόνισος. 9. Το τουπί, καλούπι του τυριού. 10. Το τσιφίδι, καλούπι του αθούρου. 11. Το κάρτο. 12. Ένα πινακάκι από ξύλο ασφεντάμου που βάζανε τη σύχυμη μυζήθρα και την τρώγανε. 13. Το τυρί το πετρώνανε με 2-3 πέτρες γιατί δε θέλανε να του δώσουνε απότομα την πίεση. 14. Το αρμεγάρι που βάζανε το γάλα εχρησιμοποιούσανε και για να βάζουσε τα λείμματα. 15. Η ξεπορταρέ ήτανε πελεκημένη από κορμό δέντρου και απάνω σ' αυτή φτιάχνανε πολλή δουλειά του τυριού. 16. Το "σιντερικό" δεν έλειπε από τα μιτάτα. 17. Η ασκονταβλα γουβάς από δέρμα ζώου.

« Το ρακοκάζανο »



1. Το λαβέτζι (λέβητας). 2. Το καπάκι. 3. Ο λουλάς, που μέσα σ' αυτόν υγροποιείται ο ατμός και τρέχει η ρακή. 4. Το μαστέλο, δηλαδή το δοχείο με το νερό, που από μέσα περνά ο λουλάς. 5. Ένα σιντεροτσικαλο που μέσα τρέχει η ρακή. 6. Ο συντρίφτης, ένα ξύλο που με αυτό συμπαίνουν τη φωτιά. 7. Το κάνανε "μαγαζάκι" και πηγαίνουνε οι μερακλήδες με τα όπλα τους να πιούνε καινούργια ρακή.

« Η κουρά »

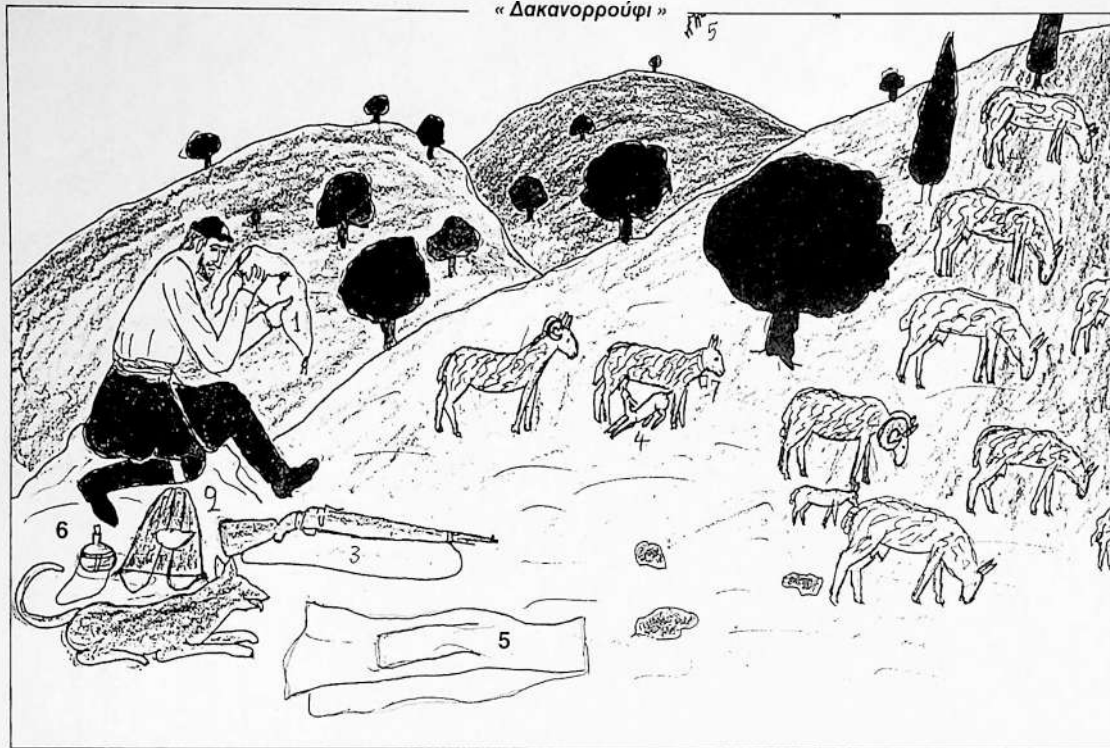


"Και του χρόνου με υγεία και με περισσότερα"

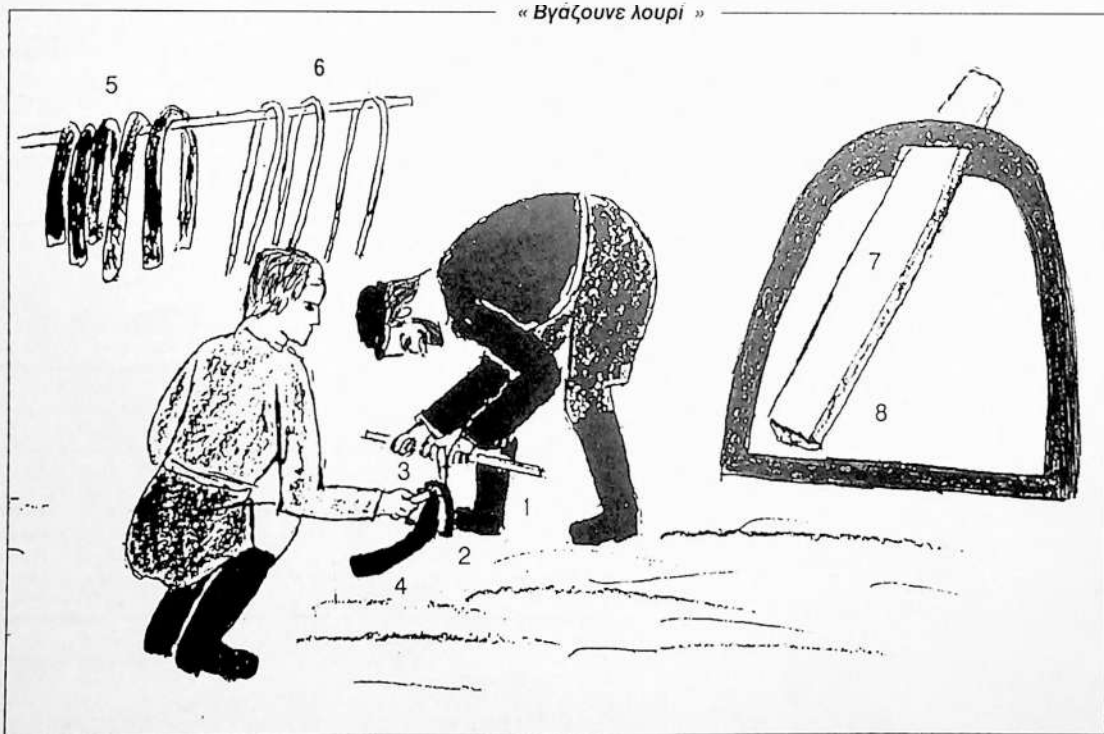
1. Κουρεύουνε τα πρόβατα. 2. Συχνά γυρίζει ο κεραστής και βάζει κρασί στους "κουρίσκους". 3. Το "λαβέτζι" (λέβητας) βράζει με τα κρέατα. 4. Ένας παίρνει τα ζώα από τη μάντρα και τα πηγαίνει στους κουρίσκους και τους τα αφήνει με δεμένα πόδια "μπουζιασμένα". 5. Η γυναίκα σακκιάζει τα μαλλιά. 6. Δύο άντρες βλέπουνε τα πρόβατα που είναι στη μάντρα. 7. Η μάντρα. 8. Μπουζιασμένο το πρόβατο περιμένει να το κουρέψουνε!

« Δακανορρούφι »

5



1. Ο αραγός από τον οποίο μια ρουφιά γάλα πίνει ο βοσκός και μια μπουκιά ψωμί δαγκάνει και το λέμε δακανορρούφι. 2. Είναι το σακούλι του πάνω στο οποίο έχει μια φέτα ψωμί. 3. Το όπλο του. 4. Ο βυζαστακας. 5. Το ράσο του. 6. Το φλασκί του



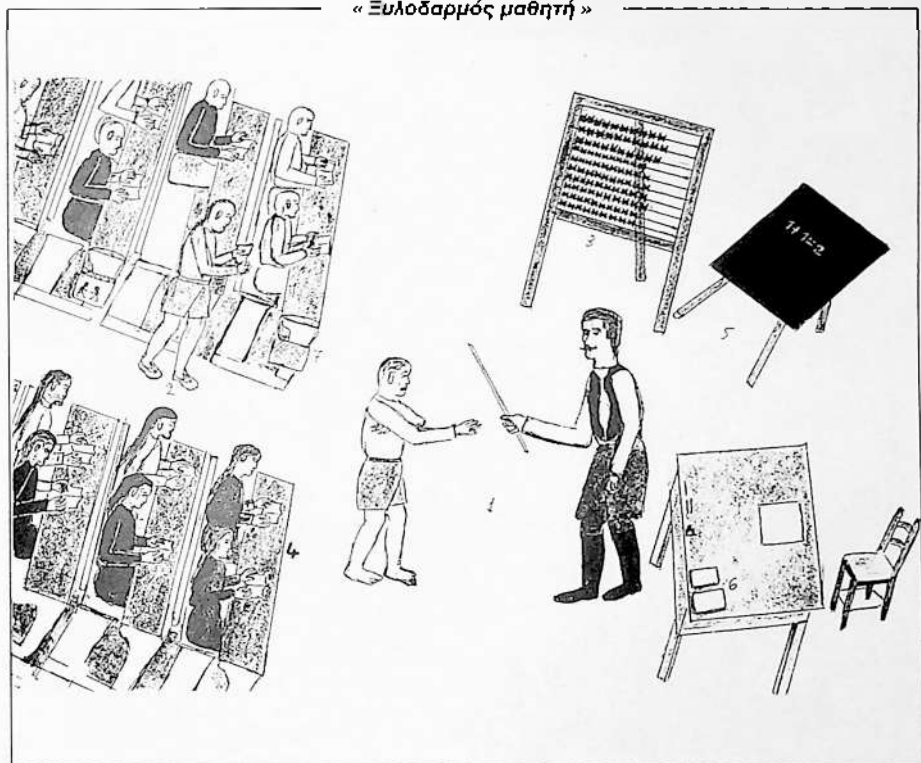
1. Σε ένα ξύλο τυλίγουμε το λουρί για να μπορούμε να το τραβούμε. 2. Η σκάλα. 3. Το σκαλιδάκι. 4. Το λουρί από την άφτιαχτη μεριά. 5. Άφτιαχτα λουριά κρεμασμένα. 6. Φτιαγμένα λουριά. 7. Σε μεγάλο σχήμα το σκαλιδάκι. 8. Σε μεγάλο σχήμα η σκάλα

« Το άλεσμα φορτώνεται για να πάει στο μύλο »



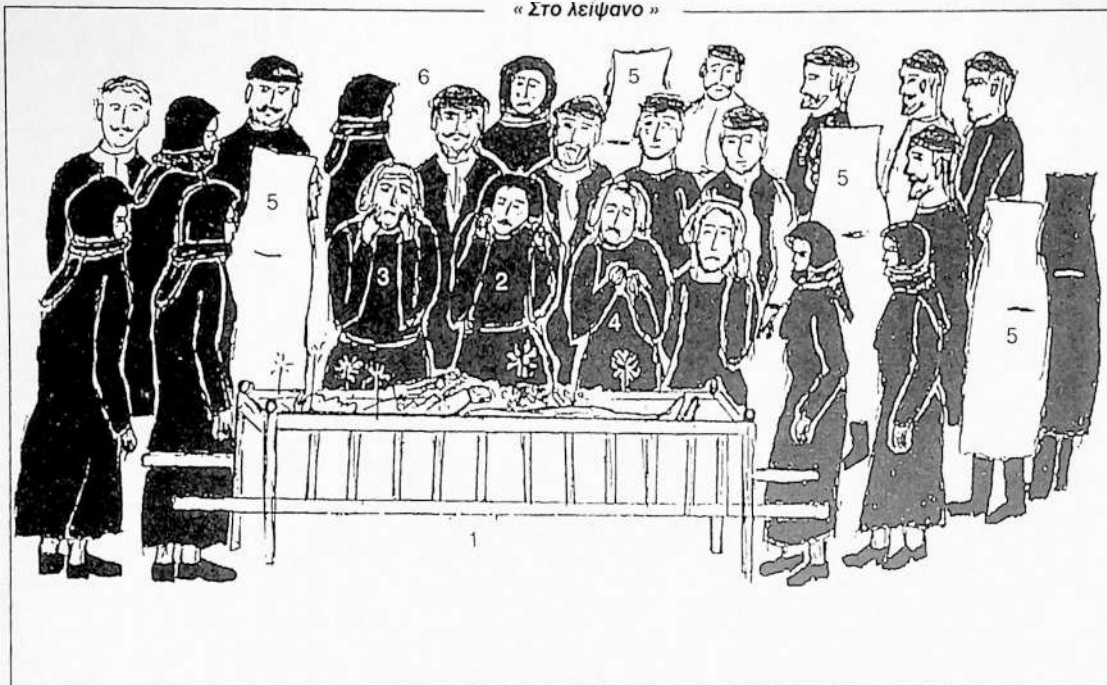
1. Δεν έχει σαμάρι το γαϊδουράκι αυτό και το φόρτωσε σε "κατακοίλι". 2. Το ένα "μιγόμε" κρατά η "φορτωτήρα". Το άλλο κρατά για να το φορτώσει. 3. Η γυναίκα του του πηγαίνει το όπλο του, το σακκούλι του και το ραβδί του. 4. Το παιδί κρατά το σκοινί του ζώου να μην φύγει από τη θέση του γιατί θα ξεσομαρίσει. Το φορτίο που πήγαινε στο μύλο το έλεγαν "άλεσμα". 5. Η φορτωτήρα

« Ξυλοδαρμός μαθητή »



1. Ο δάσκαλος δέρνει το παιδί. Αυτό βάζει στη μασχάλη το πονεμένο χέρι εναλλάξ.
 2. Ένα άλλο παιδί εκτίει ποιήη ορθοστασίας, δίπλα στο θρανίο του. Όρθιο κρατά το βιβλίο του και διαβάζει το μάθημά του.
 3. Τα αγόρια κάθονται χωριστά. Είναι κουρεμένα με μηχανή. Οι σάκες τους είναι με μεγάλο ιμάντα και περνούνε στον ώμο.
 4. Τα κορίτσια με τα κοτσιδάκια. Οι τσάντες τους με λαβή στο πατάρι του θρανίου. Τις τσάντες τις ύφαιναν οι μητέρες.
 5. Ο μαυροπίνακας.
 6. Η "απασαύλη" για την Γ' και Δ' τάξη και η "απασαύλη" για την Ε' και Στ'.
 7. Οι τσάντες των αγοριών κρέμονται από το θρανίο. Συχνά ήτανε "πλουμιστές" (διακοσμημένες) και σχεδόν πάντα υφαντές.
 8. Το αριθμητήριο της εικόνας μας είναι από καρόλια που έφεραν οι μαθητές στον δάσκαλο.

« Στο Λείψανο »



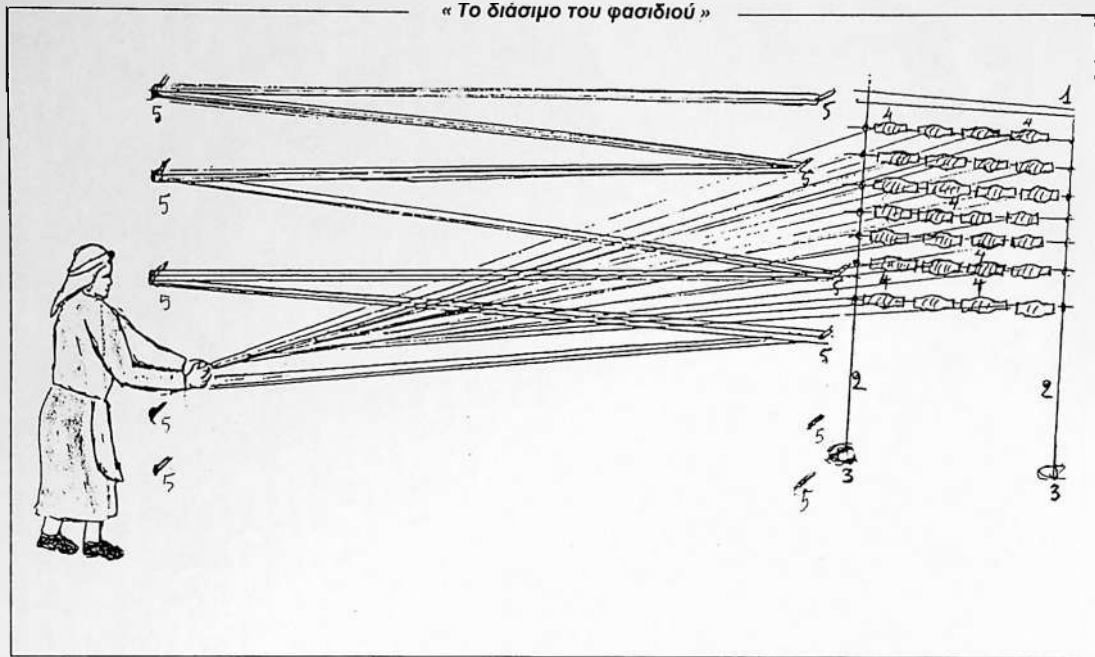
1. Το καδελέτο. 2. Βάζει τα νύχια της και ξεματώνει τα μάγουλά της. 3. Τραβά τα μαλλιά που της έμειναν. 4. Με τους γρόνθους χτυπά στο στήθος της. 5. Οι άντρες βάζανε τα ράσα τους (τις κάπες) με την κουκούλα κι αν ήταν ζεστή. 6. Οι μη συγγενείς γυναίκες έβαζαν το τσεμπερί, που για την περίπτωση ήταν μαύρο σε ένδειξη πένθους. 6. Στο στήθος του νεκρού είναι τα κομμένα μαλλιά των συγγενών γυναικών. Οι άντρες αντίθετα σε ένδειξη πένθους μένουνε αξύριστοι και ακουρευτοί.

« Ο γιδάρης στη μαδάρα »

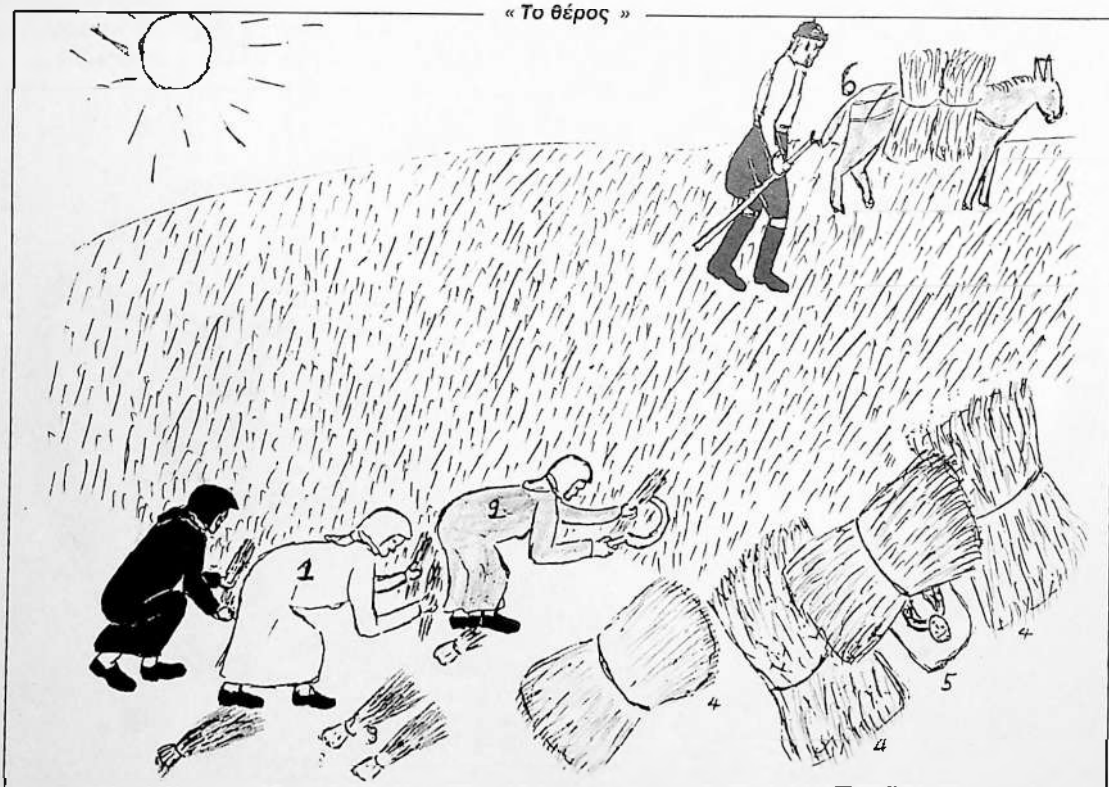


Στο σκίτσο παρουσιάζουμε μια σκηνή συνηθισμένη για τον βοσκό περασμένων εποχών. 1. Εκεί στην εξοχή ο ένας τσομπάνης "τσαγκαρεύεται" (μπαλώνει τα στιβάνια του). Συνηθώς εφόρουσε παλιά στιβάνια ο βοσκός και δεν απεκλείετο ξαφνικά να "ξεχαμπετωθούνε" τα στιβάνια του εκεί στην κορφή (να ξεσκιστούνε σε βαθμό που να μη μπορεί να τα περπατήσει). Για τούτο το ενδεχομενο εκρατούσε πάντα στο σακκούλι του το "αράι" του (ένα μικρό αραγάκι, δοχείο από δέρμα αρνιού, που μέσα είχε σουβλί, λουρί, κανένα κομματάκι δέρμα κλπ). Καμιά φορά για αράι είχανε το δέρμα από τους ορχείς του κριού όπου και για κορδόνι αφήναν μια στενή λουριδα δέρμα από το μέρος των πίσω ποδιών. Στην περίπτωση αυτή το λέγανε "κολέβδα". 2. Αυτή είναι η κολέβδα. 3. Όσοι ξέρανε έστω και λίγα γράμματα κρατούσανε τη Βίβλο ή άλλα χαρτιά, όπως τον "Ερωτόκριτο", τον είχανε σε υπόληψη. Πολλοί τον ντύνανε με δέρμα πάνω από το εξώφυλλο. 4. Το όπλο ήτανε παλιότερα εξάρτημα του βοσκού και αυτό. 5. Το φλασκί του και το σακκούλι το 6. Ο επιβήτορας τράγος φαίνεται από το παράστημά του ότι έχει περισσότερη μική δύναμη από τον ευνούχο. 7. Ο ευνούχος υπερέχει σε λεβεντιά από τον επιβήτορα. Φορά το μεγάλο κουδούνι που μ' αυτό καθοδηγεί το κοπάδι σαν "μπροστάρης". 8. Όταν η κατσίκα έχει άσπρους μερούς τη λένε "λαμεράτη". Όταν έχει άσπρη κεφαλή την λένε "κεφάλωπη". 9. Όταν η κατσίκα έχει δυο παράλληλες άσπρες γραμμές ανάμεσα στα μάτια κάθετες, ασπριδερή μύτη και αυτιά τη λένε "χελιά" και όταν έχει άσπρα πόδια την λένε "τσαγκάτη". 10. Όταν η κατσίκα έχει γκρί χρώμα την λένε "ψαρή" και άμα είναι καφέ την λένε "ρούπα".

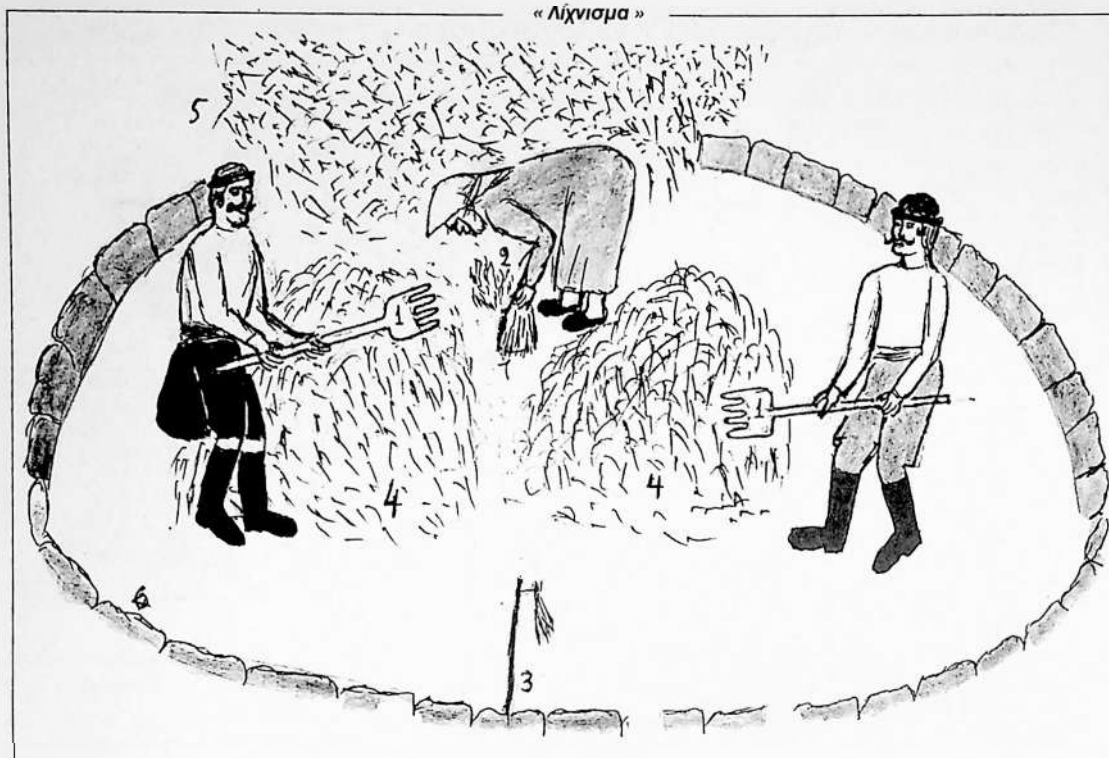
« Το διάσιμο του φασιδιού »



1. Το ξύλο που είναι καρφωμένο στον τοίχο και κρατά τα μασούρια. 2. Τα σκοινάκια που σαν ανεμόσκαλες κρατούν τις βέργες που είναι περασμένα τα μασούρια. 3. Για να σταθεροποιούνται οι σπάοι τους δένανε βαριές πέτρες στο κάτω μέρος και τις λέγανε σκουντιά. 4. Τα μασούρια με το στημόνι. 5. Τα ξύλα που είναι καρφωμένα στον τοίχο τα λέγανε τζένια. 6. Η γυναίκα όλες τις άκρες μαζεμένες τις έδεσε στο πρώτο τζένιο και στη συνέχεια ξετύλιγε από τα μασούρια και πήγαινε από της μιας μεριάς τα τζένια στις άλλης μέχρι που τέλειωνε το στημόνι. Το φάδι δεν γίνεται διάσιμο.

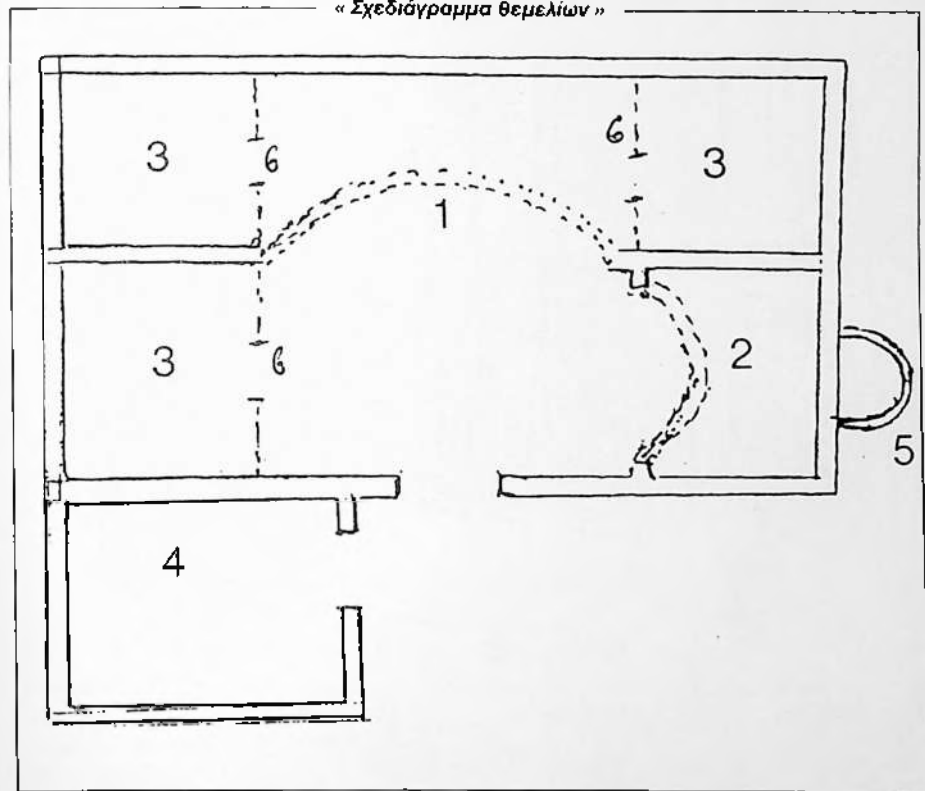


1. Αυτή θερίζει με τα χέρια. 2. Αυτή θερίζει με δρεπάνι. 3. Είναι τα πιάσματα. 4. Είναι οι αγκαλιές. 5. Με τρεις αγκαλιές εκάνανε ένα γεφυράκι και δημιουργούσανε ίσκιο του παιδιού. 6. Ο μεταφορέας.



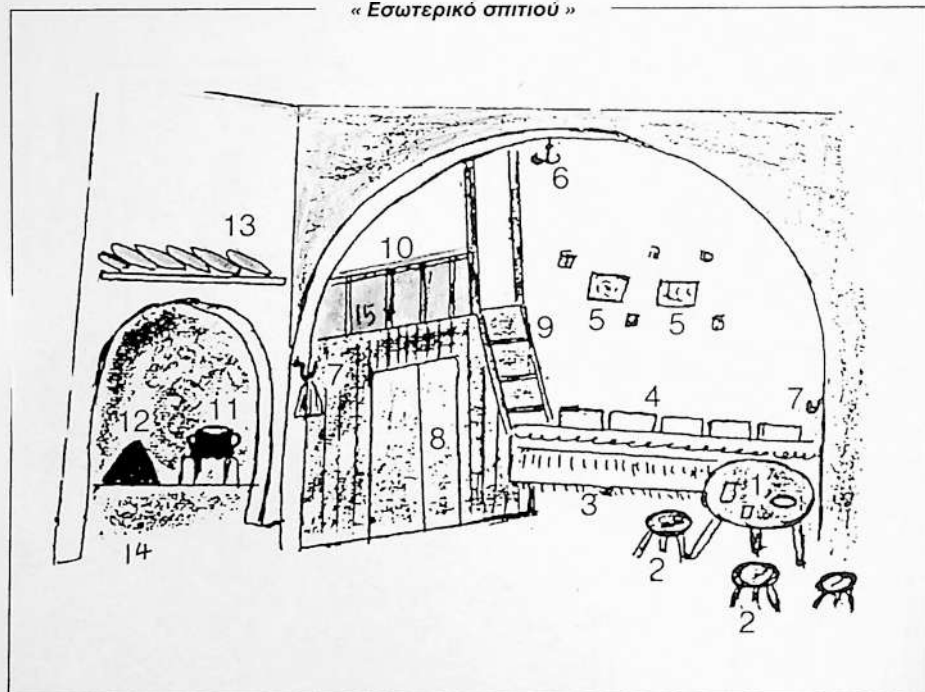
1. Το θρινάκι. 2. Η γυναίκα με μια χοντρή σκούπα διαχωρίζει τα σκύβαλα που έχουνε κομμάτια ξεκούκουνα (λίγο καρπό) για να μην πάει στα άχερα. 3. Ο καλόγερος, ανεμοδείκτης. 4. Το μάλαμα (τα αλωμεμένα στάχυα που είναι για λίχνισμα. 5. Τα άχερα. 6. Οι πέτρες του αλωνιού που τις λέμε τραλίκους.

« Σχεδιάγραμμα θεμελίων »



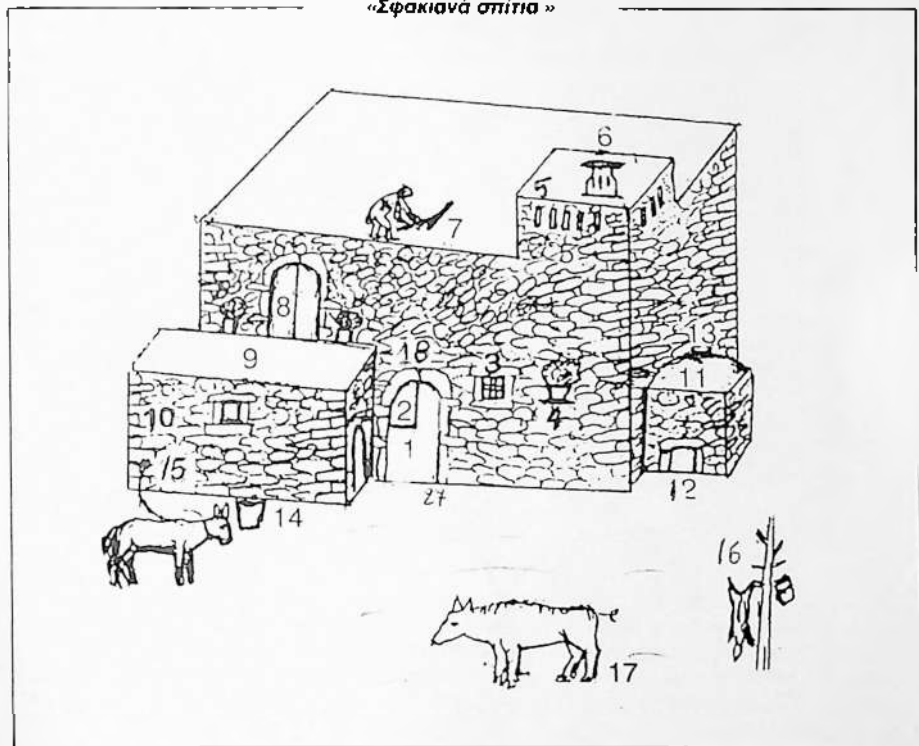
- | | |
|-----------------------|------------------------------|
| 1. Η κεντρική κάμαρα. | 2. Η κάμαρα της κουζίνας |
| 3. Οι σπάλες | 4. Το παράσιπτο |
| 5. Ο φούρνος | 6. Οι χώρισες των μπουλμεδων |

« Εσωτερικό σπιτιού »



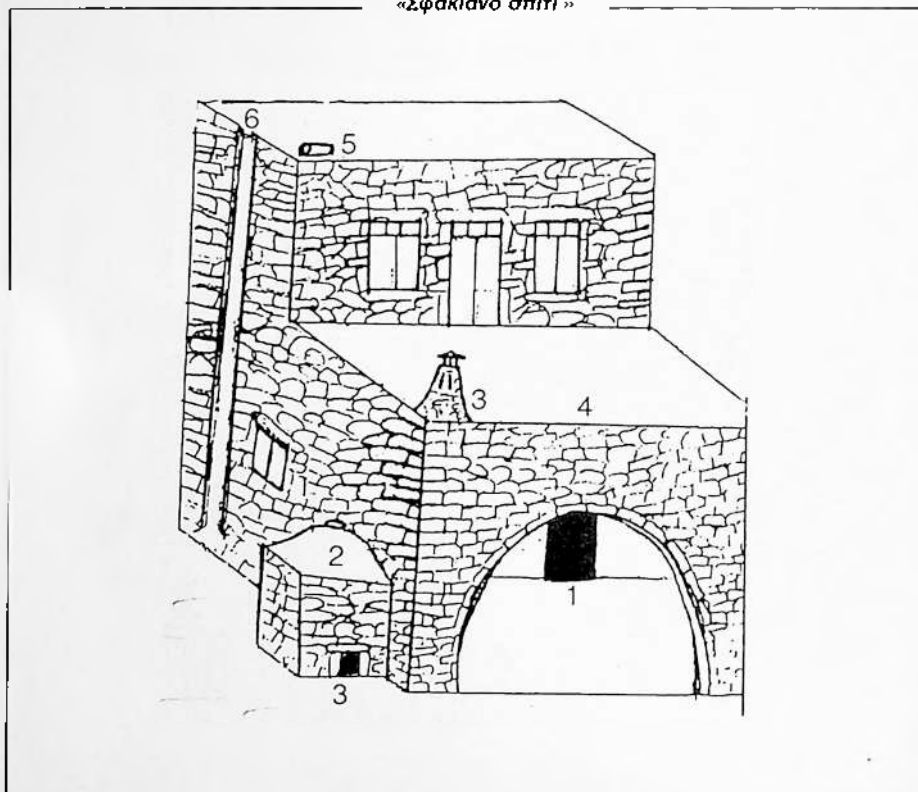
- | | | |
|---|-------------------------------------|-------------------|
| 1. Το τραπεζάκι. | 2. Τα σκαμνάκια. | 3. Το καναπελάκι. |
| 4. Οι μαζελάρες. | 5. Κάντρα στον τοίχο. | |
| 6. Ένα τσιγκέλι ήτανε πάντα στο κέντρο της κάμαρας. | | |
| 7. Σε κάθε πόδι της κάμαρας τσιγκέλι. | | |
| 8. Με τάβλες είναι χωρισμένος ο μπουλμός. | | |
| 9. Η σκάλα που βγάζει στον σοφά. | | |
| 10. Το παρμακίκι του σοφά. | 11. Το "σιντεροτσιγκαλο" (χάλκινο). | |
| 12. Ο πόρος του φούρνου. | 13. Ψωμοσανίδα. | |
| 14. Την κουζίνα την λέμε και καμινάδα. | 15. Ο σοφάς. | |

«Σφακιανά σπίτια»



1. Η πόρτα πολλές φορές ήταν σπαστή κατά το 1/4.
2. Είχε το "πορτάκι".
3. Το παράθυρο είναι μικρό και ψηλά.
4. Η γλάστρα ήταν ψηλά γιατί τα ζώα ήταν ελεύθερα.
5. Χαρακτηριστικές είναι οι θυρίδες που αφήνουν για τον καπνό.
6. Καπνοδόχος συχνά ήταν ένα σπασμένο πιθάρι.
7. Ο άνθρωπος "κοπανίζει" το χώμα για να μην βάζει νερό στο σπίτι.
8. Την πόρτα που έβγαζε στο δώμα του "παράσπιτου" την έλεγαν "πορτέλα".
9. Η λότηζια.
10. Το παράσπιτο.
11. Ο φούρνος.
12. Ο κούμος.
13. "Κουτσούλα" έλεγαν το πάνω μέρος του φούρνου.
14. Η "ματζιαδούρα" του γαϊδάρου.
15. Η "δεματαρέ".
16. Ο κρεταιάς όπου κρεμούσανε διάφορα αντικείμενα.
17. Τα ζώα ελεύθερα.
18. "Κρεταιάς" λεγόταν ένα ξύλο που κάρφωναν για να κρεμούνε διάφορα πράγματα.
19. Κουτσουνάρα.

«Σφακιανό σπίτι»



1. Εξώστης.
2. Φούρνος.
3. Κάτω από τον φούρνο "κούμος" για κότες ή χοίρους.
4. Το δώμα που είναι αυλή του οντά το έλεγαν "λότζια".
5. Ο κύλιντρος εχρησίμευε για να πιέζεται το χώμα να μη βάζει νερό.
6. Για να μην αναλείχει σε όλο τον τοίχο το νερό του κάνανε ένα αρμό με πηλάσβεστο και έτρεχε από εκεί. Το λέγανε και κουτσουνάρα.

« Η μπουγάδα »



1. Το μπουγαδοκόφιο. 2. Στο αθόπανο ρίχνει το νερό η νοικοκυρά με ένα χάλκινο τσουκάλι (το "σιντεροτσίκαιο"). 3. Το πλυστροπένακο. 4. Τα απλωμένα ρούχα. 5. Η πρόχειρη παραστιά. 6. Μια οικογένεια χοίρων. Τότε τα ζώα ήτανε ελεύθερα. Επρεπε να αγωνιστούνε και από μόνα τους για την επιβίωσή τους, ψάχνοντας για κανένα σποράκι ή για κανένα σκουληκάκι. Διακρίνεται η ράτσα των χοίρων που είχαμε τότε, τώρα έχει εξαφανιστεί.

« Ο μελισσοκόμος »



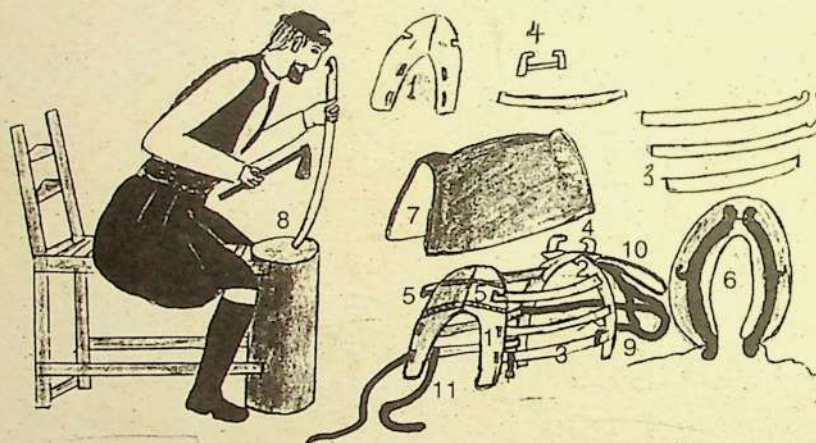
1. Ο μελισσοκόμος κρατά στο χέρι του το κανόνι με την κερήθρα και το ελέγχει πόσο να κόψει. 2. Το μελισσοκόφινο. 3. Ο κυπαρισσοφλούδακας που είναι καπάκι. 4. Πέτρες βάζουμε απάνω για να μην τις ξεσκεπάζει ο αέρας. 5. Ο μερακλής μελισσοκόμος έτσι έδενε ότι εχρησιμοποιούσε για θερμομόνωση. 6. Την είσοδο των μελισσών την λένε "σμιλοτρύπι". 7. Ένα εργαλείακι για να σύρει τυχόν κερήθρα που θα σπούσε το λέγανε "πιρούνα". 8. Το εργαλείακι αυτό που ξεκολλούσε τα κανόνια το λέγανε "ξέστρο". 9. Το βρασάκι, το πηλίνο κοφίνι, είχε τις ίδιες διαστάσεις με το πλεχτό. 10. Το δοχείο που έβαζε το σύγκερο μέλι. 11. Το "μούριστρο" με το δίχτυ για να προστατεύεται από τις μέλισσες. 12. Το καπνιστήρι που βάζανε μέσα καβαλίνες του γαϊδάρου ή διάφορα φρύγανα όπου με τον καπνό καταπραΰνονται οι μέλισσες.

« Ο γυρολόγος μανάβης »



1. καμπανός (καντάρι)
2. Όπως φορά το τσεμπέρι το λέμε πηγουνίτη
3. Μουράγια, είδος χαλινάρι

Ο σομαράς είχε μια ειδική καρέκλα που αντί για μπροστινά πόδια είχε ένα κομμάτι κορμό δέντρου και απάνω εκεί πελεκούσε τα διάφορα κομμάτια του σαμαριού.



1. Η μπροστινή ψαλίδα του σαμαριού.

2. Η πίσω ψαλίδα. 3. Τα πλευρά όπου τα λένε και ντόγιες.

4. Τα πίσω σκαρβέλια (ξύλινοι γάτζοι).

5. Τα εμπρός σκαρβέλια. 6. Ο κάσος για το λαιμό του μουλαριού, όταν ζευγαρίζει ή σέρνει κάτι. 7. Η στρώση του σαμαριού. Είναι απ' έξω με δέρμα και από μέσα έχει "κετσέ" κάτι μαλακό για να μην πληγώνει.

8. Ο σομαράς πελεκά. 9. Τα λουριά που κρατούνε το σαμάρι από πίσω τα λέγαμε "κουσκούνι" ή και "ομπιστέ". 11. Το λουρί που κομπίζει μπροστά "μπροστελίνα" και αυτό που περνά από την κοιλιά "γίγλα".